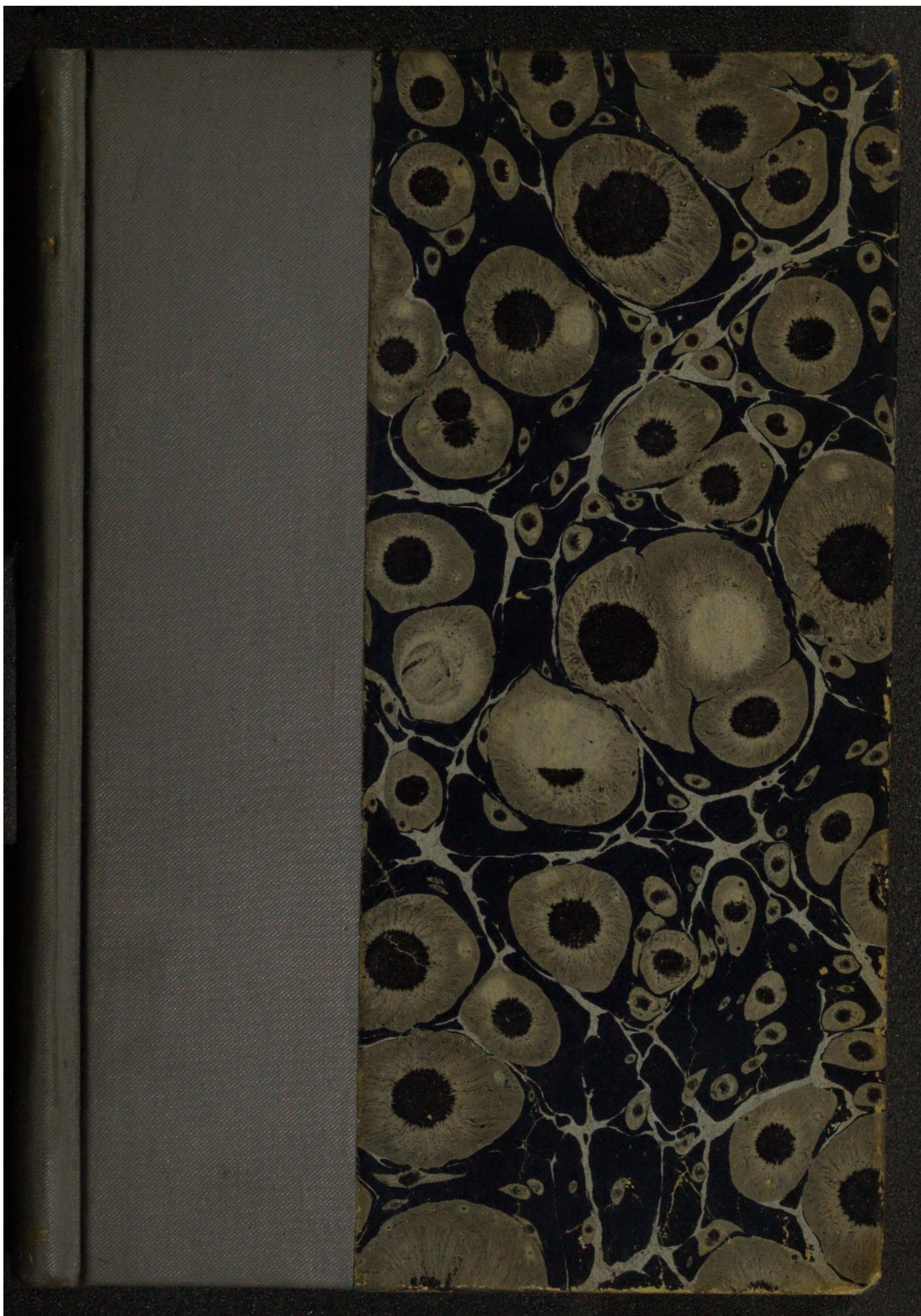
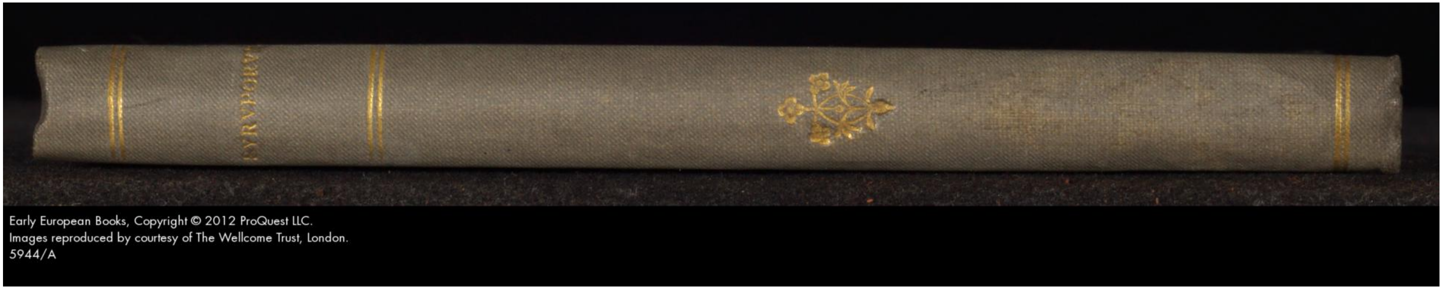
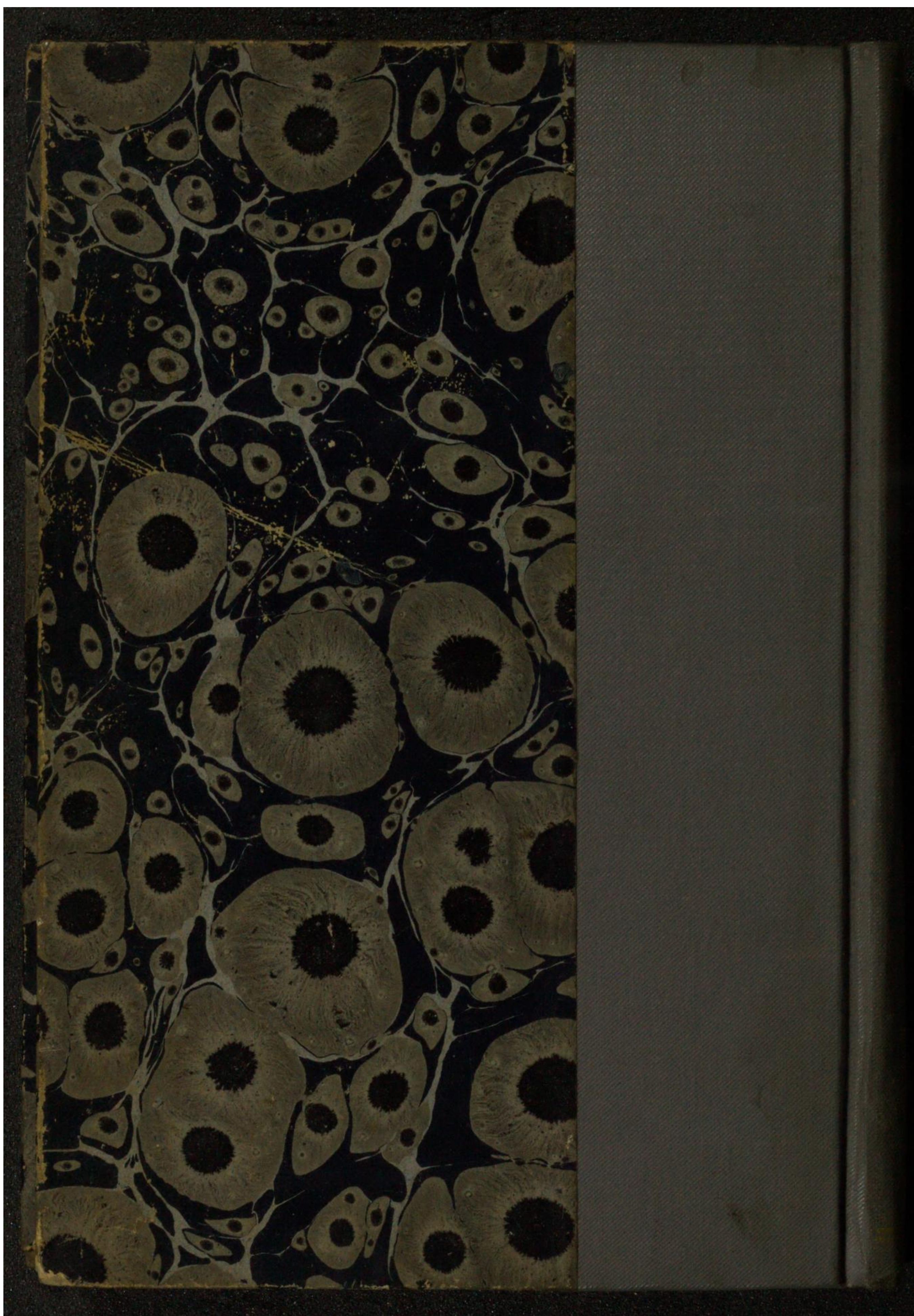

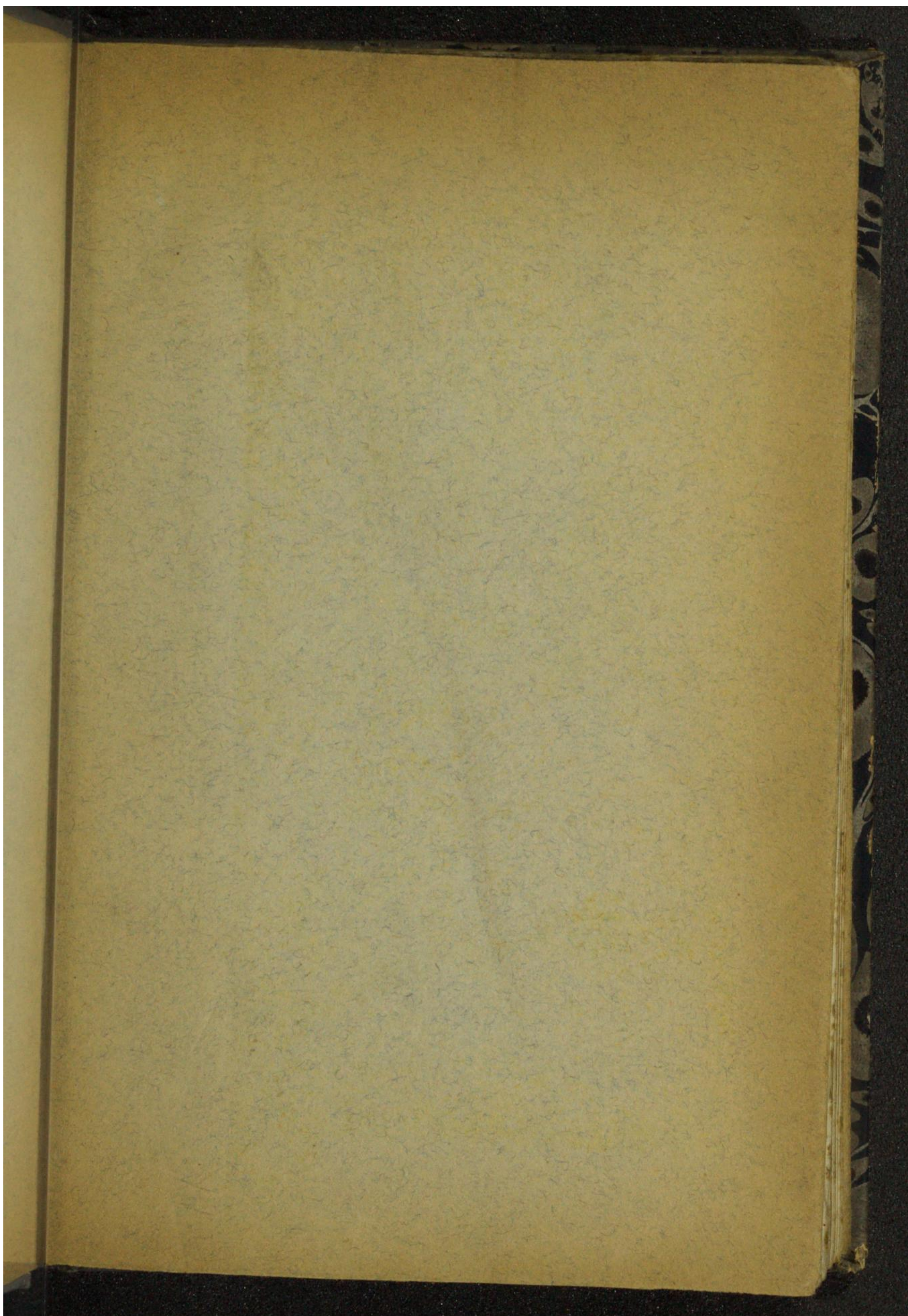

SYRVPORVM VNIVERSA RATIO, AD GALENI CENSVRAM DILIGENTER EX-POLITA:

cui, post integram de concoctione disceptationem, præscripta est uera purgandi methodus, cum expositione aphorismi: Concocta medicari.

MICHAELE Villanouano authore.

VENETIIS.

Ex officina ERASMIANA apud Vincentium Valgrisium.

M. D. XLV.

AD LECTORES.

NONDVM erat mihi animus, uiri studiosi, grauem hanc, & à multis formidatam prouinciam, imbecillis meis humeris gerendam suscipere: nisi studium iuuandi rem medicam, Galenici dogmatis iusta defensio, ipseq; in primis ueritatis amor, uel nolentem compulisset. Iuuabitur autem candidata medicinæ iuuentus, si non contemnendam θεραπευτικῆς partem, quæ in præparatorijs potionibus, & purgatorijs pharmacis, solet consistere: hoc unico libello ab omni iniuria sibi restitutam, uindicatamq; norit. Hoc inquam libello, quæ morborum sit maturatio, quæ potentiæ concoctricis actio, quæ uera syruporum functio, & qua methodo sit illis utendum, uelut res noua ex ueteri dogmate suscitatur. In eo quoque Galenum mihi ita conciliasse puto, ut futurum non dubitem, quin pro nobis sententia feratur, si æquus iudex nobis contingat: & si quis ueri studiosus hæc diligentius perpendat, huius lectionis eum nunquam pœniteat. Illud obiter monendus est lector, me non esse illum, quem corrupta quadam in Fuchsium apologia depingit Campegius, studiosum Arabum sectatorem, & digestiuorum syruporum Campegianum defensorem: cum ego Arabas ipsos cum Campegio negligendos, syrupos uerò nec esse improbandos, nec barbaro more admittendos,

potius crediderim. Tenues insuper succos à principio non esse educendos, mihi licenter imponit: cum id nec uerum sit, nec à me unquam excogitatum. Sed illo dimisso, Galenū appello. Ad cuius ego censuram, tanquam πρὸς τὸ ἐξεθειασμένον, hanc de syrupis tractationem redigere totam contendi. An uerò quod pone sequebar, sim aliqua ex parte assequutus, uestrū erit, candidi lectores, iudicare.

IN SYRVPORVM VSVM PRAEFATIVNCVLA.

VNERE quodam diuino Galeni γένεσιν καὶ παλιγγενεσίαν, ad uarios mortalium casus necessario concessam, rei ipsius admiratione ducti, cogimur profiteri. Fuit enim antiquis natus, ut medicinam cum suo Hippocrate, profunda caligine obrutam, in lucem reuocando susci taret: ut Thessalios, Erasistratios, & alia id genus portenta, à quibus ars diuina fuerat commaculata & discerpta, profligando interimeret. Renascitur uero felici nostro seculo, ut seipsum turpius deformatum, in pristinum candorem restituens illustret: ut ab Arabum copijs occupatam arcem, uelut postliminio reuersus, eripiat: & ea, quæ corruptis barbarorum sordibus fuerant conspurcata, repurget. Quæ omnia, cum sint liquido à recentioribus demonstrata, non est quòd ego causis illorum me immiscens, hic referam, aut eorum dictis sententijs calculum adijciam. De Syrupis autem, seu ad purgationes præparationibus, litem aliam ancipitem, nec dudum exortam dirimere conabor. Nam digestiuos (quos uocant) syrupos, plerique ideo conuellunt, quòd eos nihil minus, quàm digerere, seu concoquere uideant: quòd biliosos humores non expectata coctione, educendos esse contendant. Contra in aciem prodeunt multo maiores Ara-

bum cōpiæ, ac in sui patrocinium, Gal. & Hip. aduocant, experientiamq; matrem iunioribus obijciunt. In hac controuersa quæstione, si quid ego iudico, neutri rem ipsam sunt penitus assequuti. Nec tanti me facio, ut eius controuersiæ quasi censor, in medio sedeam: aut partem utranque damnans, me cunctis inimicum reddam. Sed, ne cuiquam ea negem, quæ gratis accepi: neu, quæ mortalibus præsidio esse possunt, formidine reprimam: proferā in medium quæ ueriora putem. Syrupos, seu præparatorias dulces potiones, non ob solam concoquēdi uim, sed ob alios complures usus, perutiles esse defendam. Quæstionem de concoctione bilis in purgationibus expectanda, longè aliter decidam. Nec solum bilis flauæ, de qua ipsi digladiantur, cōcoctionem non expectabo: sed etiam, nullatenus eam concoqui posse affirmabo: sicut nec bilem atram, nec pituitam: adhibita tamen de pituita distinctione. Vt igitur in propatulum omnia deducam, dicendum mihi Primo, quid concoctio, & quòd unica, non multiplex sit. Secundo, quæ sint, quæ concoqui debeant. Tertio, an concoctio omnis incrassando fiat. Quarto, Hippocratis aphorismum, qui ad rem facit, exponam: ubi de purgationibus multa. Quinto, syruporum usus particulatim expendam. Demum, quid post purgationes agendum, paucis edisseram.

QVID CONCOCTIO, ET QVOD VNICA, NON MVLTIPLEX SIT.

SERMO PRIMVS.

STENSVRO *mihi eandem tam in sanis, quàm ægris esse concoquendi rationem, eundemq; naturæ scopũ: improbanda sese offert communis Arabum, & neotericorum sententia: qui secretos quosuis humores in morbis concoquendos putant, ut facilius pellantur.* Princeps *enim Auicenna* Fen *prima primi, doctrina sexta. cap.3. de facultatibus agens naturalibus, concoctricis (quam digestiuam appellat) uarias enarrat functiones: ut non solum alimenta, sed & humores quosuis concoquat, maturet, extenuet, incîdat, & incrasset.* Hinc *in morbis singulis bilem flauam, & atram, atque alia eiusmodi excrementa, ab hac facultate, iuuantibus etiam syrupis, concoqui, seu digeri putat.* De *nominibus cum Arabe contendere non licet, cum interpres potius reprehendendus ueniat, quòd facultatem digestiuam pro concoctrice nominarit. Auicenna porrò in ipsa re turpius errauit, facultatis illius operationes eiusmodi somnians.* In *bilem enim exquisitam putrefactam, siue aliud simile excrementum, nunquam aget hæc fa-*

cultas, concoquendo, digerendo, uel aliquo modo elaborando. Cæterum principis errorem sequuti sunt, non Arabes modò, sed & qui Galenum ducem profitentur. Manardus enim epistola prima libri 13. secretos illos humores in morbis concoqui, & naturæ per concoctionem quadantenus assimilari tradit, ut melius pellantur. Imò tres ille ponit concoctionis species, quasi duæ non sufficiant. Ego uerò, tametsi eam, quæ est crudi aut uitiosi sanguinis in generatione puris, maturationem, cum Aristotele & Galeno, speciem quandam esse concoctionis non negem: unicam tamen in uniuersum esse concoctionis rationem, hoc sermone affirmabo, illas secretorum humorum concoctiones, alio sequente improbaturus. Vnica est enim naturalis facultas concoctrix: una & eadem eius actio in cibos, & uitiosos humores. Prodit semper talis actio à solidis animantis partibus, sibi assimilationem molientibus, ut ex Hippoc. & Platonis placitis nos docuit Galenus lib. 6. nec secus Aristoteles lib. 1. de gen. & cor. cap. 7. Sed ipsam cōcoctionis definitionem proferamus à Philosopho traditam lib. 4. Meteorologicorum cap. 2. ait enim: Πέψις μὲν οὖν ἐστὶ τελέωσις ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ οἰκείου θερμοῦ ἐκ τῶν ἀντικειμένων παθητικῶν. id est, cōcoctio igitur perfectio est à proprio & naturali calore ex oppositis passiuis. Hæc generalis est definitio: sub qua omnes morborum, puris, & fluxionum concoctiones Aristoteles comprehendit, ut subsequentibus exprimit uerbis. Hæc inquam coctio, uni-

ca ratione definitur : nec à frigidis fit syrupis, sed à proprio & naturali calore. Vnica igitur secundum speciem erit concoctio, quia unica causa efficiens, calor: unicus etiam finis, aßimilatio: unica quoque materia ex opposito patitur, non syncerus humor : sed quæ aliquid in se alimenti continet, quod substantiæ similitudine expetitur à solidis partibus: siue materia illa solum sit alimentum, siue ex mutatione aliqua sit facta uitiosa. Vnico enim modo utraque concoquitur, licet in una plus excrementorum, quàm in alia congeratur. Adde, quòd ab eisdem modicè calidis utraque coctio iuuatur : & ab eisdem lotij, & aliorum excrementorum signis, indicatur. Quinque firmißimas ex his omnibus, sequenti oratione probandis, colligemus demonstrationes. Posuit tamen Aristoteles differentiam inter concoctionem alimenti & puris. Nos etiam talem dicemus esse morborum cõcoctionem, seu maturationem, qualis est in puris generatione. Verum si quis puris generationem, & morbi maturationem, ex Galeno didicerit: inter eorum & alimenti concoctionem, nullam dicet esse differentiam, nisi per accidens: cum eadem sit utriusque causa efficiens, formalis, materialis, & finalis: eadem adiuuantia præsidia, & eadem indicantia signa. Sed cum natura alium habeat in concoctione finem, aßimilationem: & causæ præter naturam, alium, corruptionem: fit quasi per accidens, ut natura exquisitum finem non assequatur. Pulchre hæc omnia docet Galenus in fine primi libri prædictionum

dictionum, de pure. Quia natura, inquit, à putrefacien tibus causis prohibita, non potuit aßimilationem, quam moliebatur, ut in cibo, perfectam assequi: assequuta est tamen qualemcunque, ut coloris fiat similitudo, quando substantia aßimilari non potuit. Hinc fit, *ut colorem album, qualis est solidarum partium concoquẽtium, accipiant pus & urinæ sedimentum, ut ibidem docet* Galenus. Proportionatur *enim puri sedimentum urinæ, & putrefactio febris putrefactioni tumorum, primo de dif. feb. c. 7. & 8.* Eisdem *proportione respondet sputum, primo cris. c. 18. et. 4. de ratione uic. acut. ubi con cocta esse sputa ait* Hippocratres, *cum puri fuerint similia.* Nam *& in sputi concoctione aßimulationem ue ram molitur natura, & eam sæpe ex parte aliqua consequitur. quòd si substantiæ similitudinem non assequa tur, impediente fœtida, & putrefaciente sputum causa: assequitur saltẽ coloris albi similitudinem, ut in puræ, et urinæ sedimento.* V*niuoce igitur, quòd ad naturam attinet, de his omnibus dicetur concoctio: nec propter pu ris generationem erit homonyma seu æquiuoca concoquendi ratio, magis quàm inter duos alimentum conco quentes, quorum unus plus congerit excrementorum, & minus alimenti, quàm alter.* Nam *accidunt hæc omnia pro uaria ratione materiæ, & uiribus naturæ. Sed ipsam* Galeni *diffinitionem proferamus, ut ueram morbi concoctionem probemus, quam ille nobis definit libro primo de morbis popularibus.* Ad*scribam græca illius uerba, quia male traduxit ea noster interpres.*

Πέψις

πέψις γάρ τις ἐστὶ τῶν παρὰ φύσιν, ὁ πεπασμὸς τοῦ νοσήματος. αὕτη δὲ ἡ πέψις εἰς τὴν τοῦ πέσσοντος οὐσίαν ἀπωγή τίς ἐστι τοῦ πεσσομένου. id est, Maturatio morbi, est cõcoctio quædam eorũ quæ sunt præter naturã. Hæc aũt cõcoctio in concoquẽtis substantiã deductio quædam est eius quod concoquitur. satis aperte docet, eam quæ fit in morbis concoctionem, natura aßimilante, & in sui substantiam, id quod concoquitur, deducẽte, penitus fieri. Nec secus lib. 8. de compo med. secundum locos, concoctionem dixit esse transitum ad aßimilationem alendæ particulæ. Nec ea, quæ præter ñaturam uocat, intelligas esse humores illos synceros uel putrefactos. Nam illi in substantiam concoquentis deduci nequeunt. sed concoctionis materia præter naturam, quæ in morbis maturatur, est, quæ alioqui futura erat purum alimentum, aliqua tamen ratione uitiata, ut ipse exponit. sicut & in puris generatione, non est syncerus humor materia concoctionis, sed sanguis semimalam qualitatem adeptus, nec omnino benignus, nec prorsus alienus, apho. 47. lib. 2. & lib. 5. sim. med. cap. 5. Quemadmodum itaque ex syncero humore nunquam generabitur pus, ita nec morbi maturatio ex eo procedet. Sed ad librum Epidemiorum reuertamur, ubi docet manifeste Galenus, eam quæ fit in morbis cõcoctionẽ non differre à concoctione alimenti, nisi in maioris minoris'ue rõne: ut in duobus sanis, quorum unus melius concoquit, alter deterius. Post prædictam enim definitionem, confert sani & ægri concoctiones. Ergo

" go, inquit, ubi corpus bene habet, cumq; ei quod conco-
" quitur, cum eo quod concoquit, naturæ intercedit fami
" liaritas: mutatio fit, & alteratio totius concoquendæ
" materiæ, aut maximæ partis eius, minimumq; superat
" semicocti. At uero, quando præter naturam affecta
" sunt, quod accidit, ubi sunt à natura immutantis & al-
" terantis aliena: id quod aßimilatur, paucum est, semi-
" coctum uero excrementum multum. Iam, sicut in cor-
" poribus sanis, concoctionem indicant excrementa, non
secus in corporibus affectis indicabunt. Vides exposi-tionem eius, quod παρὰ φύσιν dixerat. Vides quo-que in omni etiam alienorum concoctione, uel matura-tione, aßimilari semper aliquid, paucum uel multum, pro uaria materiæ & uirium dispositione. Hæc igitur unica erit, & perpetua concoctionis ratio. Præterea, idipsum probare licebit ex naturæ ordine, quem tradit Galenus apho. 22. lib. primi, & apho. 22. lib. 4. & lib. quos oporteat purg. Primo natura concoquit, secundo secernit, tertio expellit. Præcedit coctio ad perfectio-nem ducens, ut quod aßimilari potest, colligatur ad na turæ alimentum. Deinde quod eiusmodi non est, ut ex-crementum secernitur, & demum pellitur, quia noxium manendo fieret, nec naturam aleret. Cum itaque hic or do, tam in morbis, quàm alimentis concoquendis serue-tur: sequitur, non uariam aliqua ex parte, sed unicam esse concoctionis utriusque rationem: qua tamen synce ri nunquam concoquuntur humores. Sed hæc omnia se-quenti sermone clarius intelliges. Quòd si ex imbecilla

concoctione alimenti relinquatur semicoctum aliquod excrementum, non dubium, quin roborata uirtute, uel ob aliorum ciborum penuriam, poßit eius cõcoctio perfici, si natura eo tanquam alimento egeat. Quemadmodum uentriculus semel satiatus, chylum uelut excrementum depellit, iterum attracturus, & concocturus, si fame cogatur. Sed in his omnibus nunquam à uera cõcoquendi analogia disceditur. Aliam ad idem thema colliges demonstrationem, si memineris eius, quod lib. 3. de nat. fa. sexto de placitis, quarto de usu par. 5. apho. 39. & alibi sæpe docet Galenus: id est, uentriculum, hepar, & aliam quamuis corporis partem, sibi concoquere, nec habere prouidentiam aliarum. Ita, ut quando in morbis fit coctio à solidis partibus, quibus male affectus humor incumbit: illæ sibi inseruientes, non in gratiam aliarum, ex uitioso illo uel crudo succo, quicquid colligi potest, nitantur aßimilare. unde, in fine primi prædictionum scribit Galenus, uniuscuiusque partis animalis officium esse, ad propriam naturam deducere appropinquantem humorem. Hunc etiam esse scopum & finem partium omnium alterantium, docuit citatis locis, de usu partium, & de placitis. Quòd autem concoctio, tam in morbis, quàm in alimentis, fiat à solidis animalis partibus, docet eodem loco primi Epidemiorũ, & aphorismo septimo libri secũdi. Quin & actiones alias omnes, à solidis & similaribus fieri partibus, multis quoque locis tradit Galenus. Sed Hippocratem audiamus, qui lib. 4. rat. uic. in morbis acutis, docens

qualem in morbis moliri concoctionem oporteat: Corpus, ait, quieti permittere, ungere, &c. ibiq; Galenus, analogia, seu similitudine adducta, talem esse in morbis concoctionem ostendit, qualis est in uentriculo. Nam, ut cibo, inquit, assumpto, oportet naturam quiescere, ut uentriculus concoquat: ita in morbo, ut coctio talis fiat, qualem urinis indicari cupimus, quietem & modice calida admouemus, roborantes natiuum calorem partium solidarum, quæ humores in sui substantiam, quoad eius fieri potest, sunt deducturæ. Hæc uero coctio urinis et alui excremẽtis indicatur, sicut & coctio alimenti, quæ fit in uentriculo & hepate. Nec urina ipsa, nec alia pura excrementa, cõcoctionem aliam seorsum accipiunt. sed cruda ipsa, uel cocta uocamus, quia sunt ueluti sigillum quoddam, & indicium concoctionis alimenti. si enim talia excrementa aliquam separatim susciperent concoctionem, quæ ad alimentum non spectaret, fallacius de concoctione alimenti daret indicium. Nam ideo indicant, quia antequam secernerentur, dum fiebat alimenti coctio, impreßionem hanc, ueluti characterem acceperunt. Natura enim, ut diximus, concoquit, priusquam secernat: & in concoquendo totam materiam subiectam alterat, etiamsi solius alimenti gratia concoquat. Hac unica ratione urinæ, tam in morbis, quàm extra morbos, indicium concoctionis seruant, ut ex Galeno paulo ante retulimus. Nec concoctionem bilis, uel alterius humoris seorsim positi, possunt ipsæ indicare. Sed per accidens dant aliquando talium humorum pro

pria

pria signa, quādo illis se immiscent: ut, quemadmodum colliquata pinguedine meiuntur oleosæ, ita in pituitosis febribus albæ, in biliosis flauæ. Proprie uero indicat urina, an sanguis plus æquo sit coctus, uel, an remanserit crudus. Nam in uenis, post concoctionem, à sanguine secernitur: ibi accipit colorem & substantiam: ergo eius, quæ ibi fit, concoctionis indicia dabit: quarto de sanitate tuenda. Item, ut appareat, quæ per febres futura sit coctio, despiciamus, quæ suboriatur in eis cruditas. ea uero est, quam ostendit Galenus lib. 2. de nat. facul. si quis, inquit, febricitet, protinus cōcoctio red ,,
ditur deterior, protinus uentriculi actio impeditur à ca ,,
lore præter naturam. Omitto hic, quòd humor obstru ,,
ctionem faciens multa obducitur cruditate: non, inquā, cruditate syncerorum humorum, sed male cocti alimenti: ideoq; cōcoctionem desyderat, etiamsi ad melancholicum, uel pituitosum declinet. Omitto quoque, quòd cū febris sit paßio generis uenosi, ex morbi definitione, erit affectus actionem impediens, hoc est, uenosi generis cōcoctionem. Item, lib. de const. art. med. & lib. de missione sang. cruditatem, quæ morbum facit, nō dixit esse illorum humorum, sed frustratam alimenti concoctionem. Hæc igitur cum sit febrium cruditas, quam aliam, quæso, concoctionem in febre desyderabis, quàm eam, qua alimentum concoquitur? Ego sanè ex Galeno, Celso, & alijs antiquis, hanc concoctionem diligenter obseruandam & adiuuandam esse, quinto sermone sum ostensurus: alias uero syncerorum humorum, uel iam putrefa-

trefa-

trefactorum concoctiones, à Manardo, & Arabibus traditas, mera esse somnia, secundo sermone probabo. Nunc sicut ex primo Epidemiorum, eandem diximus esse concoctionem naturalis alimenti, & succi præter naturam uitiati: ita ex libro quinto simplicium med. idipsum colligemus: ubi sic ait Galenus cap. 5. Quemadmodum naturales alimenti alterationes, quæ ab innato proueniunt calore, à simili extrinsecus iuuantur: ita & alterationes, quæ in mouendo pure conspiciuntur. Ac deinceps à calidis & similibus nostræ naturæ, utrãque concoctionem adiuuari docet. Adde eadem præsidia ad concoctionem uentriculi, & morbi, annumerata, lib. 1. Epid. de consti. art. medicæ, quarto de sa. tu. & 4. de ra. uic. Ea sunt cibi boni succi, mediocriter calidi, fomenta, cataplasmata, frictio, maxime pedum ex Aëtio, balneum, somnus, quies, uinum modice calidum. Denique concoctionem adiuuant medicamenta, quæ modice calfaciendo, parum adstringunt, ut capite de croco, & initio lib. 8. de com. med. secundum locos. Quæ uero his calidiora sunt pharmaca, ut piper & calamintha, etiam extenuant. Vides eadem concoctionis præsidia: uidisti easdem causas, & eadem signa, non secus in morbis, quàm extra morbos: ut sit sermonis huius conclusio: Eandem esse, morbos maturandi, & alimenta concoquendi, rationem.

Quæ

Quæ sunt, quæ concoqui debeant. Sermo secundus.

Hoc sermone, contra iam receptam de naturæ concoctione sententiam, putrefactos, biliosos, & alios eiusmodi secretos humores, à digestiua seu concoctrice potentia nullatenus elaborari, pro uiribus sum ostensurus. Longius fortè sermonem producam: sed boni consulas candide lector. nam his cognitis, facilius erit syruporum uires perpendere, & quatenus ad concoctionem sufficere possint, iudicare. Nemo igitur seipsum fallat, credens in morbis putrida concoqui, aut putredinis sanationem esse concoctionem. Longe equidem aliam ex Galeno licet colligere methodum: qui cruda, semicruda, & quæ ad putredinem tendunt, concoctione seruari docet. Quæ uerò iam putrefacta sunt, euacuationem, nullo modo concoctionem desiderãt: undecimo methodi, quarto de sanita. tuẽda, & apho. decimoseptimo libri secundi. Nec nobis obijci potest quod à Galeno scriptum est in arte medicinali, cap. 89. ubi concoctionem esse dicit alterationem, quæ putredinem finit, manente substantia. Quasi ita finiat coctio putredinem, ut de putri humore faciat non putrem: quod fieri nequaquam potest. Sed uera Galeni sententia ad hunc modum ab eo scripta legitur: φέρε γοῦν, εἰ οὕτως ἔτυχεν, ὡδὶ χυμοῖς σηπομένοις ἀνάπτεσθαι πυρετὸν, ἔνδειξις ὡδὶ

τοῖς τοιούτοις, ἀλλοίωσίς τε καὶ κένωσις ἐστίν. ἀλλοίωσις μὲν, ἡ παύουσα τὴν σηπήδονα μενούσης τῆς οὐσίας: κένωσις δὲ, ἡ ὅλην ἐκ τοῦ σώματος ἐξάγουσα τὴν οὐσίαν. ἀλλὰ τὸ μὲν εἰρημένον εἶδος τῆς ἀλλοιώσεως, πέψις ἐστίν. *id est, Esto enim, exempli gratia, ob humores putrescentes accendi febrem.* Indicatio in huiusmodi, est alteratio, atque euacuatio. Alteratio quidem, quæ cessare faciat putredinem manentis substantiæ: euacuatio uerò, quæ totam ex corpore substantiam educat. Sed dicta quidem alterationis species, concoctio existit. Ad hunc ergo modum finit coctio putredinem, quia eam cessare facit, & prohibet, ne ultra pergat depascendo, seu corrumpendo. Quomodò autē concoctio actionem putredinis impediat, & eam cessare faciat, facilè iudicabunt, qui iam citatum locum de puris generatione, diligenter perlegerint. Mixtam ibi Galenus docet actionem, causa naturali aßimilationem moliēte: & causa præter naturam, corrumpente, ac putrefaciente. Hæ duæ causæ sibi inuicem repugnant, ut altera alteram cessare faciat. Quæ enim uelut in corpore exanimi, nihil ad permutationem conferente natiuo calore, putrescunt, à concoctionis ratione degenerant. Si uero natura causis resistens permutauerit eas suo robore, à putrefaciendo desistent: ut habetur lib. 2. de ratione uictus acut. Secundo opponi nobis potest Galenus, qui libro primo de dif. feb. cap. 4. quicquid corruptum est, temporis spatio concoqui, & benignum effici tradit. Respondeo, si corruptum more philosopho-

rum

rum intelligas, id non magis est poßibile, quàm idem corruptum numero reproduci, nec eo modo uerti debuit διεφθαρμένον: sed, uitiatum, aut commaculatum. Quia tamen latinis id ipsum est corrumpere, non est damnandus interpres: clarius uero sic uertẽdum: μένει γὰρ αὐτόθι πᾶν αὐτοῖς τὸ διεφθαρμένον κατὰ τὴν γαστέρα, καὶ τὸ ἧπαρ, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῷ ἐπιπέττεται κατὰ βραχὺ, καὶ γίνεται χρηστόν. id est, Manet enim in uentriculo ac iecore quicquid uitiatum est, ac temporis spatio paulatim concoquitur, atque efficitur benignum. Eodẽ modo dixit Aristoteles, humorem qui putrescebat, aut alio modo uitiabatur, concoctione effici utilẽ. Sed hæc omnia docet manifestè Galenus aphorismo decimoseptimo libri secundi. Concludamus ergo putredinem nullatenus esse materiam concoctionis: semiputrem uero humorem, eatenus, quatenus in eo superest quod aßimilari potest. Vnde non immerito Galenus in abscessuum & ulcerum curationibus, putredini nunquam adhibuit concoquentia, sed absumentia, uacuantia, & digerẽtia: ut in ateromate, steatomate, meliceride, & alijs præter naturam contentis. Item undecimo methodi, uiuentis corporis calorem, inquit, concoquere: ac utile reddere posse, quod putrescentium semiputre, semimalumq; est. & paulò post semicrudorum tantùm concoctionis meminit, ut & 4. de sanita. tuenda: ubi ea quæ naturæ gratiam suscipere nequeũt, penitus abijciẽda docet. In nulla igitur dispositione est requirenda coctio, nisi ubi est alimentum crudum aut

uitiatum. Hac ratione dispositio, seu fluxio, in quauis corporis parte concoquitur, dum uicina pars aßimilationem molitur. Proinde Galenus lib. 7. de comp. med. secundum locos, affectus arteriæ concoquit modice calidis, & adstrictionis aliquid habentibus: ut roboratus partium calor natiuus, aßimilationis munere melius fungatur. Carnem etiam contusam concoqui ait, lib. 5. simp. med. cap. 7. & 14. metho. Nam, expresso per cõtusionem succo ad putrefactionem tendente, reducitur quod reduci potest, & reliquum suppuratur.

Ex prædictis iam facile est colligere, inanem esse Arabum & recentiorum quæstionem, de cõcoctione bilis in purgationibus expectanda. Nos enim ex iam demonstratis inferre possumus, non solum bilem flauam, sed nec atram, habilem esse ad suscipiendam aliquam naturæ concoctionem. nec pituitam, si ita in salsedinẽ, uel aliam qualitatem degenerauerit, ut à sanguinis & alimenti natura sit penitus aliena. Sed in gratiam recentiorum probationes plenius deducamus, ostensuri humores hos, nec in morbis esse concoquendos, nec aliqua ratione concoqui posse. Primo, sacra est autoritas Galeni paßim docentis, ut quod separatum iam est, nec aßimilari potest, omni ratione, & quamprimũ uacuemus: reliquorum uero concoctionem adiutemus. Libro enim quarto salubrium, in quo de morbosis agit symptomatis, generaliter docet, quid circa noxios succos agendum: facitq; diuisionem trimembrem. In medio po nit sanguinem, citra sanguinem crudos: post eũ acres, biliosos,

biliosos, salsos, & alios eiusmodi, qui post cōcoctionem naturæ remanserunt, ac noxia acquisita qualitate degenerarunt. Deinceps ait: Duo sunt, quibus intentus „ sit oportet, qui eiusmodi affectibus medebitur: crudo- „ rum, uel semicrudorum, qui ante sanguinis perfectio- „ nem fuerunt, concoctio: acrium & mordacium, qui se- „ cundi sunt, & sanguine posteriores, eductio. Hic lo- „ cus est tam apertus, ut mirari subeat, tot, tantosq́; medicos in luce clara hallucinari: & tales fingere concoctiones, quæ in sola Arabum imaginatione constiterint: re uero ipsa, nusquam. Quod autem à Galeno dictum est de acribus & mordacibus, non concoquendis, sed educendis: etiam atrabilarios, & pituitam salsam comprehendit. Nam illi omnes sunt mordaces, & paulo ante de eis fuerat loquutus, eos inter causas ulcerosi sensus annumerans: ac solum concoquere iubens eos, qui infra sanguinem substiterūt, & aßimilari possunt. Paulo etiam antea in hunc modum scripsit:
Oportet igitur excrementum, siue calidum id sit, siue „ frigidū, ipsum aut pellas, aut certe alteres. Recipit ue- „ ro non omne excrementum alterationem à natura: si- „ quidem nec omnis cibus in cuiusuis animātis uentre cō „ coquitur: sed cognatio quædam eius quod concoqui- „ tur, cum eo quod concoquit, esse debet. Quod igitur o- „ mnino alienum est, nulla ratione fieri potest, ut naturæ „ suæ gratiam accipiat: sed educere id quamprimum est „ tentandum: æque certe, ut quæ in uentre prorsus cor „ rupta sunt, uomitione, uel deiectione pellere est opti- „ mum.

„ mum. Et paulo post: Quod semicoctum adhuc est, cõ=
„ coquatur: quod concoqui non potest, expellatur. Et
„ nono methodi: Solidarum partiũ natura humores ad
„ nutriendum habiles ad se trahit, reliquos omnes pellit.
„ Et libro undecimo: Concoquet, quod concoqui est ha=
„ bile: excernet, quod potest excerni. Idem libro primo de ratione uictus commentario decimooctauo, & libro secundo, commentario trigesimo. Quid multa? Totus in hoc est Galenus, & similia ubique docet, sola cruda, uel semicruda concoquere, cætera mox pellere iubens. Quæ uero sint ista cruda, docet lib. 4. de sanit. tuendæ: & nos dicemus in expositione aphorismi, cruda esse illa, quæ in alimenti concoctione citra sanguinem substiterunt: & illa sola in morbis ante purgationes esse cõcoquenda, nos docuit Hippocrates: ita ut eius authoritas non parum subsidij sit nobis allatura. Ipsa etiam uocabuli ratio nos docet, id quod concoctionem exigit, esse crudum, cruentum, & acerbum. quorum nullum de ipsa bile merito dici potest, cum sit ipsa post sanguinẽ, & excremẽtum concoctionis. Adde Galenum lib. 2. de dif. feb. docentem, qualis in febribus sit coctio, & qualiter hi humores putrescant, uelut excrementa, quæ
„ reijciuntur. Natura, inquit, semper nititur, suis uiri=
„ bus utens, aßimilare partibus nutriendis quicquid fieri
„ utile potest: excernit autem id quod minime istiusmo=
„ di est. Quòd si præ craßitie, copia, lentore, angustia
„ meatuum, uel ob sui debilitatem, nequeat eiusmodi ex=
„ crementosum humorem diutius in corpore morantem

pellere:

pellere: necessario ille humor putrescit. Nam quicun „
que sit humor, aut concoctionem recipit, & coag= „
mentatur solidis partibus, aut diutius in corpore ma= „
nens putrescit. Exemplum de bile subiungit, quæ cum „
concoqui amplius non poßit, si probe nequeat expelli, arquatum facit morbum, aut putrefacta febrem. Attende, obsecro, quàm doceat manifeste, nullum esse inter hæc duo medium: aut concoqui ad aßimilationem, aut pelli humorem, quicunq; sit ille. De bile autem, tanquã re manifesta, docuit, eam uelut concoctionis incapacẽ, omnino à natura pelli. Nam absoluta naturæ cõcoctione humores hi fuerunt secreti, ut ex naturæ ordine solum supersit eos pelli. Quòd si pelli nequeant, inquit, putrescunt, & febrem accendunt. Expultrice ergo peccante, quis tam stupidus medicus admouebit concoctrici remedia? Quis ita est hebes, ut uidens summum naturæ in pellendo studium, non eam adiuuet? copiam minuendo, si ea obstruxit: craßitiem & lentorem extenuando & incidendo, si illi expultricis actionem læserunt: meatus reserando, si eorũ angustia eidem fuit impedimento: demum expultricem ipsam roborãdo. Hæc enim methodus est Galeni. Sed barbari, inepti homines, has omnes functiones, digestiuæ seu cõcoctricis facultatis esse operationes somniarunt. Quòd si ex obstructione excrementi, sequatur mala alimenti concoctio, habenda tunc concoctricis ratio, per ea præsidia, quæ iam relata sunt concoctionem iuuare.

Alius est locus Galeni in fine libri de constitu. artis

medicæ, qui solus huic disputationi finem imponere sufficit. Ibi ea quæ ad naturalem statū redire possunt, concoqui uult: quæ præter naturam sunt, pelli. Deinde ad singulos humores descendens, uacuare eos præcipit, non concoquere, excepta pituita, de qua in hūc modum distinguit: Εἰ δὲ ὁ τοῦ φλέγματος πλεονάζει χυμός, εἰ μὲν ἁλμυρὸν εἴη, καθαίρειν: ὀξὺ δὲ γενόμενον, ἀλλοιοῦν πειρᾶσθαι, συντελοῦντα τῇ φύσει πρὸς τὴν πέψιν αὐτοῦ: id est, Si autem superabundet pituita, si quidem salsa fuerit, purgationem: sin acida, alterationem moliri oportet, naturam ad eius concoctionem iuuātes. Nō est quòd alias probationes desideres, si quæ hoc loco docet, intelligas. Nam cum bilis quoque meminisset, uacuationem eius, non concoctionem docuit. In pituita autem dulci uel acida, quia potest uerti in alimentum, concoctionem præcipit. Idē docuit libro secundo de ratione uictus in morbis acutis, commentario trigesimo, neutram bilem concoqui posse tradens, cum post naturæ cōcoctionem, flaua ex sanguine plus æquo calfacto, atra ex eodem adusto generetur. Idipsum confirmat, & in fine secundi de natu. fa. alijs dicens humoribus constitutum à natura aliquod instrumentum, per quod uacuentur: pituitæ autem nullum, quia sola ea concoctionis est capax. Hæc omnia ante Galenum docuerat Aristoteles, qui generaliter & de humorum & tumorū concoctione tractans, solam inter humores pituitam concoqui posse dixit: inter tumores, eos solos qui suppurantur, ut sunt

plegmonosi. Nec admittendi sunt, qui negant Aristotelem sufficienter de concoctione loquutum, sed solum de alimenti concoctione. Nam tunc puris concoctionis non meminisset, cui similem facit Galenus morborum maturationem. Cæterum ex hac tumorum concoctione ualidißimam aliam colliges demostrationem. Nam si totum legas Galenum, nunquam inuenies concoqui syncerum humorem, qui facit herpetem, exquisitũ erysipelas, aquosum œdema, scirrhum, uel alium quemuis tumorem, qui non sit phlegmonodes. Nunquam etiam in talibus generabitur pus. Si autem tumor sit phlegmone, aut phlegmonodes, uitiosus sanguis concoquetur, & ex eo pus generabitur: conuenientq; tunc cõcoquentia, & pus mouentia præsidia, quæ in alijs tumoribus nunquam adhibuit Galenus. Quid hic Arabes respondebunt? qua ratione hos humores in febribus, & non tumoribus concoqui dicent? Galenus enim concoctionem, quæ fit in febribus, comparat cõcoctioni tumorum in pus, primo cris. ca. 18. & primo de differentijs febrium cap. 7. Sed ad alias rationes ueniamus, & ab eisdem locis, à quibus antea, ueras demonstrationes assumamus. Prima sit ab efficiente causa concoctionis deprompta. Solidas nanque partes ostendimus causas esse omnis concoctionis, dum aßimilationem moliuntur: & quòd non in gratiam aliarum, sed ut sibi alimentum parent, id efficiant. Alimentum uero ex talibus humoribus uel excrementis comparari non potest: ergo in eos non aget uis illarum partium concoctrix. Secunda demon=

demonſtratio ab ipſa materia concoctionis. iam enim oſtenſum eſt in huius ſermonis initio, materiam concoctionis eam eſſe, quæ familiare aliquid habet, quod ſubſtantiæ ſimilitudine poteſt in naturæ alimentum deduci. id uero in talibus humoribus non inuenias. At di-
„ cet Manardus: Humores hos, quando ita concoqui nõ
„ poſſunt, ut in ſubſtantiam membri uertantur, ſatis pro
„ modo ſuo concocti erunt, quando ſolidis membris qua-
„ dantenus ſimiles effecti, & à natura ſuperati, apti red
„ diti fuerint, ut uel ab eadem natura per ſe, uel cum ar-
„ tis adminiculo expellantur. Et hoc eſt generalius concoctionis ſignificatum: iuxta quod & pus & lotium concocta medici nuncupant. Hactenus ille epiſtola prima lib. 13. Cuius uerba eo difficilius uidentur poſſe improbari, quia ſumpta ferè ſunt, uel utcũque collecta ex Galeno lib. 2. de rat. uic. acut. Adiutorem etiam habent Trallianum lib. 1. cap. 16. Præſtaret à Manardo, Auicẽna, & alijs omnibus, frequentius citari Galeni locos: quod illi tamẽ dedignati uidentur, aut quia non ſuccurrebant, aut quia forſan ambiebant, ut ſuæ authoritati crederemus. Hinc fit, ut in eorum nuda lectione ſæpius cogamur impingere, offendentes uerba Galeni ſiniſtre detorta. Ille enim dupliciter aliquid dici concoctum, cum Hippocrate tradit, proprie ſcilicet, & improprie. Non tamen duplicem fatetur eſſe concoctionem: ſed unam tantum. ex qua fit, ut quædam proprie, quædam improprie concocta dicantur. ſicut ab unica fit concoctione, ut una pars aßimiletur, alia ſit excrementum:

uel una perfectius, quàm alia aßimiletur. Sed de Galeni & Tralliani dictis latior sequetur oratio. Nunc id tantum à Manardo quærerem, cuius ex quatuor facultatibus naturalibus erit illud opus? & qua ratione solidarum partium natura tales humores sibi quadantenus aßimilabit? Et quando ei daremus, ut natura aßimilaret inducta craßitie, quid hoc ad expulsionem prodesset? an non craßities magis obesset? Quòd autem nulla partium corporis, tales sibi quadantenus aßimilet humores, ad expulsionem præparando, concedet ille, qui nouit, quamlibet corporis partem, non ob aliarũ prouidentiam, sed sua ipsius gratia agere concoctrice facultate, ut sibi aßimilando alimentum excipiat. Sed à talibus humoribus tantum abest, ut eam gratiam partes accipiant, ut etiam molestari ab eis naturam magis uideamus: & id potius eam agere, ut expellat, postquam concoxit, & ut superflua secreuit, iuxta ordinem prius traditum. Item in præparando humores ad expulsionem, maxime nitimur eos à naturæ similitudine extenuando abducere, quo facilius pellantur. nam dißimilitudo est causa pellendi: similitudo autem, attrahendi, retinendi, & concoquendi. Qua etiam ratione facit ipse Manardus differentiam inter extenuantia, & concoquentia: quia extenuantia à naturæ similitudine abducunt: concoquentia autem adducunt. Item, quòd tales excrementosi humores in corpore manserint, expultricis fuit uitium, ut ex libro de different. feb. iam deduximus: ergo expultrici, non concoctrici admouenda

da præsidia: quæ à naturæ similitudine extenuando ab
ducant, non quæ incrassando quadãtenus aßimilent. At
dicet Manardus, tale quid fieri, sicut in pure, ut aßimi
lationem natura moliatur, quam nõ assequitur. Simili=
tudo hæc admittenda uenit, si febris materia talis sit,
qualis illa, ex qua fit pus. Verum pus non ex synceris
illis humoribus putrefactis, ex quibus febris, sed ex san
guine semimalam (ut quispiam dixerit) qualitatem ade
pto generatur, siue ex materia nec prorsus benigna,
nec prorsus aliena, ut testatur amplißime Gale. aphor.
47. lib. 2. & lib. 5. simplicium medic. cap. 5. & in fine
primi prædictionum. Itaque materia illa sanguinea, ex
qua in puris generatione aßimilationem molitur natu=
ra, aliquid habet, quod substantiæ similitudine effici po
test familiare: cuius ratione uicinæ phlegmonæ partes
concoctionem aggrediuntur: alioquin nunquam conco
querentur inflammationes. Quòd finem aßimilationis
perfectæ, partes tumori uicinæ non assequantur, ob in=
cidentem, ut dixi, euenit causam putrefacientem, quæ
illi aßimilationi obstitit. Quæ putrefaciens causa, si Ga
leno credimus, primo in humorem alium sanguinẽ uer
tit, antequam eum putrefaciat (in pure enim non uerti
tur in alios humores, quia nec ita putrescit) unde tan=
tum abest, ut humores illi concoquantur, ut ministri po
tius sint putrefacientis causæ, & à concoctionis ratio=
ne omnino degenerent. Cæterum & huic puris matu=
rationi accidit similis in febribus: non quòd ex mate=
ria febris cõiuncta, quæ syncerus est, & putris humor,

poßit

poßit unquam generari pus, uel aliquid proportionale puri : ſed ex antecedente, qui inficitur ſanguine : uel quando putreſcenti humori miſcetur aliquid cruenti, ſeu alimenti, ſeu ſucci familiaris, ut ferè fit. eo magis, quia tota uentriculi & hepatis coctio ſolet in febribus turbari, & multa alimenti cruditas oboriri. Qua ratione, ſicut & in pure, ita hic in concoquendo natura laborat, ut aßimilationem moliens, putrefacienti cauſæ reſiſtat. Impedita uero, non ſubſtantiæ, ſed coloris aßimilationem conſequuta, protulit proportionale quid puri, cuiuſmodi eſt hypoſtaſis urinæ. Hinc collige, ſicut nec pus, ita nec ſedimentum urinæ, ex ſynceris illis humoribus poſſe gigni : tantum abeſt, ut eorum cõcoctionem tale ſedimẽtum indicet. Quæ res à uulgaribus medicis egregie ignoratur. quia non uident naturam ordinate agentem, tales humores poſt priorem concoctionem ſecreuiſſe, ut omnino pellat. itaque ſolo expultricis munere, non coctricis egent. ſæpe tamen non mox pelluntur, aut quia non moleſtant, aut quia ſubſunt impedimenta, ex libro de differentijs febrium iam relata. Quoquo tamen modo expellendi ſunt, extenuantibus & incidentibus, ſi opus eſt, præmißis. Talis uero extenuatio, & inciſio, ſi quis facultates naturales rite diſcernat, ad expultricem, nõ concoctricem ſpectat, ut ſequenti ſermone declarabitur. Quanti autem referat, an concoctricem, uel expultricem adiutes, præter alios docet Hippocrates: qui ſolitus uictum ad iudicationem uſque extenuare, ne morbi concoctio impediatur: in libro

bro tamen primo de rat. uict. in morbis acutis, bonis & coctis apparentibus sputis, iubet augeri sorbitiones usque ad crisin, ut expultricem ad expuendum iuuet, postquam concoctrix adiutore iam non eget. Sed ad hypothesim reuertamur. Tertia prædictis accedet demonstratio, sumpto argumento ab ijs, quæ naturæ cõcoctionem iuuare possunt. Nullos enim syrupos proferre possunt Arabes, qui hos humores ad naturæ aßimilationẽ deducant. aut agent sui syrupi, uelut in corpore mortuo, natura non cooperante: quod negant Aristoteles & Galenus, concoctionis efficaciam natiuo calori tribuentes. His enim autoribus ea concoquunt, quæ natiuum calorem augent, & roborant, ut potentius aßimilet. Hoc autem locum habere non potest in materia ad aßimilationem penitus inepta: ergo humores illi concoqui nequeunt. Quarta demonstratio ex ipso naturæ ordine, quem non piget repetere. Natura primo concoquit, secundo secernit, tertio expellit. Si ergo humores illi synceri, post concoctionem sunt secreti: superest, ut expellantur, non ut iterum concoquantur. Quinta demonstratio ex fine, quem suæ concoctioni aduersarij tribuunt. Nam finem eius actionis, naturæ uictoriam, seu expulsionem esse dicunt. Sed quoquo modo natura concoquat, id incrassando fieri, ex Aristotele & Galeno docebimus. quod uero incrassata materia non ita facile à medicamento attrahatur, sicut tenuis, in sequentibus etiam est demostrandum. ergo ineptißimus ad purgationes est ille finis suæ concoctionis.

Nam

Nam maiorem ſibi hoſtem natura pararet, ſi ſyncerum illum purgandum humorem, prius incraſſaret. Sextam rationem addam, ne à febrium cruditatibus quis deceptus, humores illos ibi concoqui putet . illa enim cruditas eſt alimenti : quæ ideo alui deiectionibus , urina, ſputo, & alijs cibi excrementis indicatur . Vt uero firma ſit demõſtratio, proponatur morbus ab aliquo illorum humorum proueniens, ſine alimenti cruditate. Sit talis arquatus morbus , qui à bile tam flaua & atra, quàm etiam à pituita, fieri poteſt, ut docet Galenus. 2. de dif. feb. cap. 5. & lib. 6. ſim. med. c. de atriplice . An igitur in tali icterico morbo, dices bilis faciendam concoctionem, antequam purgemus? Nuſquam profecto apud probatos authores id legitur. Quin potius, ſi Galeno, Ruſo, & Aëtio credimus, obſtruentem & infarctam bilem, extenuantes & incidentes, quamprimum purgabimus : adeo, ut plures una die hoc modo ſanauerit Galenus, in fine quarti de locis affectis, & lib. 1. de natu. hu. Eadem Rufus docuerat, ut citat Aëtius in cura arquati. Naturæ hoſtis me hercle cenſendus eſt, qui talibus nænijs purgationes remoratur : & cogere naturã uult, ut eum humorem iterum concoctura amplectatur, quem ipſa uelut exoſum tantopere nititur à ſe pellere. Quid de aqua inter cutem, & hydrocele? an concoquere eam tentabunt ? rem ſanè à Galeni ſcopis alieniſſimã, imo ridiculam, ſi quis flatũ in tympanite cõcoquat.

Dictum ſatis puto ad propoſiti thematis probationem, nec aliquis ſupererit ſcrupulus, ſi modo pugnan-

tes rationes à nobis dirimantur. Prima est celebris dubitatio de concoctione, quæ fit in febribus, & urinarum cruditate. Ad quam dictum iam est, & iterum dicendũ: non ob exquisitum humorem, sed ob alias causas requiri in febribus concoctionem, & apparere initio cruditatem. Primo, natura ab irruente morbo turbata solitã intermittit coctionem: inde cruditates initijs febrium oboriuntur, & urinæ crudæ. Item, cum omnis febris sit paßio generis uenosi, erit ea ratione morbus actionem lædens, ut partis alterius affectæ solet concoctio impediri. Item uitiosus humor miscet se alimento in uenis, qui non solum concoctionem turbat, sed & urinas suo colore inficit: cuius ratione in pituitosa febre, apparent albæ: in biliosa, ruffæ: 1. ad Glau. Alia est peculiaris cruditas obstruentis humoris, qui in parte aliqua fixus, concoquitur toto morbi tempore usq; ad crisim, aphor. 22. lib. 1. Vtraque hæc cruditas urinis indicatur: quæ post concoctionem accipiunt alba sedimina, ob factam à natura qualemcunque aßimilationem succorum, à quibus excernitur urina. At dices, tantum'ne alimenti accipit natura in statu, ut ratione solius aßimilationis dicatur humores concoquere? Dico, naturam in arcẽda putredine maxime laborare, nõ aliter, quàm dum pus conficitur. boni enim succi seruantur à contagione. Qui iam infecti sunt, nec tamen putrefacti, acrius reluctari cogunt naturam, quæ nulla alia, quàm concoctrice, seu aßimilatrice ui pugnat contra putrefacientes causas: quæ corrumpendo, à naturæ similitudine

dine longius abducunt humores. Gratia nutritionis ex naturali munere id agunt solidæ partes, licet tunc non alantur. Nec simpliciter non ali dixeris. Nam ideo nos uictu tenuißimo in statu utimur, ne ab illo cibo in istũ naturam diuertamus. Et, si natura uiribus pollet, aliquid ex materia cruda, uel non admodum uitiosa, colliget alimenti. Quòd si ob reluctantem causam putrefacientem, id non assequatur, assequetur tamen, uelut in pure, coloris similitudinem. Tanto etenim laboriosior, & periculosior est crisis, quanto natura minus potest aßimilare. Si nullam uero consequatur aßimilationem, sed uincant putrefacientes causæ, manet semper urina sedimenti expers, aut aliam quampiam acquirit infectionem prauam, sequiturq; mors.

Secundo obijci nobis potest, etiam uera concoctione humores hos concoqui, nam partes quædam sunt magis biliosæ, uel pituitosæ quàm aliæ, nec solo sanguine nutriuntur: ergo & alij humores concoquentur. Hæc obiectio me non torquebit, qui nec elementum purum, nec sanguinem purum, dari uel non dari contendo. Id tantum assero concoctionem omnem nutritionis gratia à calore nostro naturali tentari, syncerosq;, uel corruptos humores, qui nutrire nequeunt, non posse concoqui. Non propterea nego ex melancholico sanguine nutriri lienem, & alias partes ex bilioso magis, uel pituitoso. tot enim sunt concoctrices facultates, quot particulæ: primo de natu. fa. Concoctio tamen non fit gratia illius humoris qui est

excernendus, ſed gratia illius qui eſt aßimilandus, ex melancholica enim fæce puriorem partem ſibi aßimilat lien, & eius gratia concoquit. Poteſt itaque concoqui melancholicus ſuccus, ſed difficulter, ut ait Galenus in lib. de conſtit. art. medicæ ubi: μελαγχολικὸν χυμὸν, uocat δύσπεπτον, hoc eſt diffiicilis concoctionis. ob id multa ſunt uaſa in liene, ut à potenti calore extenuetur, & elaboretur fæx illa, & purißima eius pars in lienis alimentum colligatur. Iam ſi melancholicus ille ſuccus ſit aliunde uitiatus, aut in morbis ſemiputreſcens, multo difficilior erit eius coctio, ſeu maturatio. Nec ſolum tunc erit ſuccus ille δύσπεπτος, ſed, ut ait Galenus, κακοηθέστατος, καὶ διαβρωτικώτατος, καὶ δυσεκκάθαρτος: fereq; atra bilis tunc dicendus erit. Illa uero, ſi exquiſita ſit, nullo modo concoqui poteſt, ſed uelut naturæ inimicißima pellitur. Nec obſtat Gal. locus in lib. quos oporteat purgare, ubi ſic ait: Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ τοὺς ὀῤῥώδεις τε καὶ λεπτοὺς κενώσεις χυμοὺς, ἀναμενεῖς δὲ πέψιν ἐπὶ τῶν παχέων καὶ γλισχρῶν, οἷοι τὴν φύσιν εἰσὶν ὅ, τε τοῦ φλέγματος, καὶ ὁ τῆς μελαίνης χολῆς. id eſt, Principio nanque ſeroſos ac tenues uacuabis ſuccos, in craßis uero & uiſcoſis (cuiuſmodi natura ſunt pituita & nigra bilis) concoctionem expectabis. Quare enim expectanda coctio, paulo poſt ſubdit: quoniam natura à concoctione humores ſecernit. Si ergo tales ſint illi humores, ut ex eis poſſit benignum aliquid effici, concoctio eorum expectan-

da. Quòd si à nutritione sint omnino aliena excrementa, adhuc est morbi concoctio expectanda: quia natura post eorum quæ concoquenda sunt, concoctionem, his excernendis melius uacabit. eo magis, quia talia obstruentia excrementa solent obduci multa cruditate per febres oborta, ut sit illic concoctio uel maturatio expectanda, cũ alioqui pelli nequeant tenacia & crassa excrementa. Non igitur dixit Galenus eorum humorum expectandam coctionem, quantumuis id ex parte uerum sit: sed in talibus esse expectandam urinarum & totius morbi concoctionem, quod perpetuo uerum est.

Opponere tertio potes, inter biliosos humores aliũ pallidum, alium flauum, magis uel minus coctum dici. Item alterationem aliquam suscipere potest bilis: nec eam natura ita pellit, ut ea poßit carere. Respondeo, naturam nunquam esse sine illis humoribus: cum semper ex sanguine illis contemperato nutriatur, & semper ex alimento eos secernat, nec natura pellat, nisi grauetur. Sed quia postquam secreti sunt, mox fiunt naturæ obstaculo, ideo eos perpetuo pellit, hos in uesicam fellis agens, illos in lienem. Quòd alterationem ais à natura illos suscipere: si generalius de alteratione loquaris, id non inuitus concedam: non tamen à natura est talis alteratio, si more Galeni loquamur: sed uelut in rebus externis, per contactum fit actio, & passio à contrarijs. Quòd bilis cocta, uel cruda dicatur, non propria ratione id Galeno dicitur, sed uelut in

urina, iuxta perfectam, uel imperfectam concoctionem alimenti(à quo hæc superflua sunt excreta) talis, uel talis est eorum consistentia, uel color. Nullo tamen modo concoctionem aliam seorsim humores illi à solidis partibus accipiunt. Quid enim hepati profuerit, biliosum humorem(qui ex naturali sanguinis concoctione, crudior uel coctior, pallidus magis, uel flauus remansit) denuo concoquere : si ille quoquo modo sit expellendus? Itaque nullo modo ab hepate concoquitur amplius bilis : nec nos id arte moliri debemus, qui adiutores sumus naturæ, non nouarum concoctionum fictores. Et quo magis id mireris, dispice sanguinis fæcem, quæ tametsi naturæ sit utilis, & parti alicui corporis familiare alimentum: quia tamen hepar ea amplius non eget, nullo modo eius concoctionem, aut elaborationem molitur: sed eam protinus à se pellit, postquam separauit, facta boni sanguinis concoctione. Lien uero, quia sibi aliquid eius aßimilare potest, concoctionem molitur: reliquum ut expellat, deinde conatur, non ut iterum concoquat. Quo non ualente pellere, fiunt obstructiones : in quibus expultricem, non concoctricem iuuare opus est. Talis cum sit singularum partium actio, ad sui usum, non ad aliarum prouidentiam, etiam in eos succos, qui alijs partibus utiles esse possunt, ut eos tantum pellere, nullo modo alijs elaborare conentur : quanto magis eos pellent, qui nulli parti utiles esse possunt? Imò, quod mirabilius uidetur, & à Galeno traditur lib. 6. de placitis, & 3. de

nat.

nat.fit optimus succus, & toti corpori familiaris, à parte nullo modo elaboratur, postquam illa sibi concoxit, & eo non indiget, ita ut sanguis tanquam superfluum quid dicatur concoctionis hepatis, nec ab eo elaboretur amplius, postquam hepar sibi alimentum selegit. Nec alia ratione ipsum lac mamillæ elaborant, nisi quia sibi alimentum quærunt, apho.39.libri.5. Idem de semine in libris, quos de eo conscripsit, tradidit Galenus. Quin & chylus, superfluitas quædam est concoctionis uentriculi: & postquam uentriculus sibi ad satietatem sumpsit, eum pellit, tanquam molestum onus, apho.18.lib.2. & in fine quarti de sanita. tuend. Si igitur in utilibus solam expulsionem molitur natura, quando eis ad alimentum non eget: quanto magis id faciet in illis, quæ naturæ gratiam non possunt suscipere? Est tamen hoc inter illa discrimen: nam hæc utilia, quæ nunc pelluntur, si iterum pars egeat, attrahentur, & concoquentur: quod in alijs non accidit, sed perpetuo pelluntur: nisi etiam talis esset excrementi cruditas, ut ei aliquid inesset alimenti. Quò melius autem fiat pulsio, extenuantur, & inciduntur, quæ crassitudinem habent. Si hoc concoctionem quis uocet: dicat, quæso, num etiam comminutio calculi in renibus erit concoctio? Equidem non magis concoquitur talis humor, quàm calculus, aut aliud quoduis excrementum. Item, quia extenuatio illa expultricis facultatis est operatio. sicut etiam illa in expellendo defecit, ita ei, non concoctrici, subueniendum.

Ex quibus omnibus satis cōstat, nullam in ea extenuatione esse concoctricis actionē, nec posse cōcoctionē uocari. Si quis ita uocandam contendat, uocet, si uelit, scyndapsum. Nobis satis constat, eos, qui ita sunt loquuti, inepte, & contra ueterum morem, talia finxisse: quatuor facultates naturales ignorasse, & errores uarios in artem medicam induxisse. Nam talibus fictis coctionibus, seu digestionibus, multorum purgationes retardantur, aut omnino impediuntur. Item frigidis syrupis moliuntur digestionem, ut purgationem adiuuent: cum tales eam magis impediant, & lentos faciant naturæ motus. Nec sunt propinandi ad purgationes iuuandas: sed solum, quando scopus est alterare, non purgare. Quum uero, ad crassorum expulsionem iuuandam, concoctionem moliebantur per ea, quæ extenuarent & inciderent: in nomine potius, quàm in re, uidebantur errare: nisi id præter rationem aliquando facerent, & ubi non erat opus. Quæ omnia in quinto sermone distincte trademus.

Demum obiurgabit me aliquis, quòd omnis materiæ febrilis tollam concoctionem. Nam incoctus sanguis mihi concoquitur, qui Galeno non generat putridam febrem: alios uero succos febrem generantes, ego concoqui nego. Respondeo primo, recte à Galeno dici, sanguinem in alium humorem degenerare, antequam putrescat. quod in bilem fit potißimū. Nam dulcia, & pinguia, calfacta bilescunt, & amara fiunt, ut in lib. de nat. fa. de cris. & de sim. med. nos docet Galenus

mus. Quòd, siqua sit in sanguine pars crassa, ueluti fæx, ea in atram bilem degenerabit, lib. 2. de diffe. febrium. c. 12. Ex quo iam apparet, materiam febris coniunctam esse ex bile putredinem, nec concoqui illam posse: antecedentem uero, quæ concoquitur, esse succum, siue sanguinem, aut crudum, aut iam putrescentem, & ita infectum, ut bilescat. Hanc coniunctam causam aliqui, nusquam esse putant: res tamen ipsa secus nos docet, nec Galenus eam negat, primo de loc. aff. & apho. 22. lib. 2. morbi enim qui fiunt, necessario habent continentem causam, sicut & symptomata: secus si iam facti sint. Febris itaque putris, cum solum sit, quando fit: necessario habet coniunctam cuiusque paroxysmi causam, quæ simul cum paroxysmo digeritur, ut ostendemus in fine quarti sermonis. Hac ratione Galenus huic causæ non medetur, cum sufficiat antecedentem auferre, & febrilem calorem alterare, cum quo & causa coniuncta euanescit. Antecedens uero causa, siue obstruens sit & putre excrementum, siue crudus & uitiosus succus, concoctionem uel purgationem expectat. Simile quid in erysipelate accidit, ut antecedentem causam, non solam bilem, sed mixtum uel tenuem sanguinem dicere poßis: qui initio fluens omnia genera inflammationum excitat. Deinceps in alios humores degenerat, qui certa ratione dici possunt causæ cõiunctæ. Nec pugnat secum Gale. lib. 2. cris. cap. 12. omnes tumores à bile, pituita, uel melancholia fieri tradens, nullum à sanguine: & lib. de cura. per uenæ se-

ctionem, omnes à sanguine. Hanc enim controuersiam dirimit lib. secundo ad Glauconem, his uerbis: τοῦ μέντοι ῥέοντος αἵματος, εἰς τὰ τοιαῦτα μόρια κατὰ τὰς ῥευματικὰς διαθέσεις, ἔχοντός τινα κακοχυμίαν, ἡ διάθεσις γίνεται μικτή. καὶ γίγνοιτ᾽ ἂν ἴσως τοῦτο σπανιώτατα. Διὰ παντὸς γὰρ ὤφθη μοι χωρὶς φλέγματος, ἢ ξανθῆς χολῆς, ἢ μελαίνης, αἷμα τῇ συστάσει λεπτὸν ἐπιρρέον. ἐξ ἄλλης δέ τινος αἰτίας εἰς ὄγκον ἀρθέντος τοῦ μορίου, σκοπεῖν εἴτε φλεγμονὴ τὸ πάθος ἐστὶν, εἴτε σκίρρος, εἴτε οἴδημα. id est, Eo autem sanguine, qui per rheumaticas dispositiones in eiusmodi fluit partes imbecillas, habente aliquid uitiosi succi, mixta fit dispositio. quod forte rarißime euenit. Semper enim uisus est mihi fluere sanguis tenuis substantiæ, sine pituita, bile flaua, uel atra. Ex alia autem quapiam causa si pars in tumorem eleuetur, consyderandum est an huiusmodi affectus sit inflammatio, an scirrhus, an œdema. Prima igitur fluxio, ut plurimũ sanguinis est, licet ex alijs causis poßint alij tumores oriri: à quibus etiam causis sanguis in bilem flauam uel atram degenerare cogitur: aut à partis intemperie increscit quod in eo est pituitosum, & tandem fiunt alia genera tumorum, etiam si initio fluxerit solus sanguis. Cum itaque in lib. de crisibus loquatur Galenus de materia febrili, merito dixit, tumores, qui febrem faciunt, non à sanguine, sed ab alijs esse humoribus. Nam si febrem faciunt, putredo subest: si putredo subest, aliam à sangui-

ne coniunctam habet causam, ac materiam. Hac ratione nulla est Galeno febris putrida à sanguine, ut causa coniuncta: cum omnes ferè febres sint à sanguine, ut antecedente causa, lib. de mis. sang. Nam omnis febris est paßio generis uenosi, primo cris. cap. septimo cuius ratione sanguis patitur, eius coctio impeditur, & ipse excalfactus fit antecedens materia putredinis. Qua ratione etiam mißio sanguinis in febribus commendatur, 11. metho. Per hæc satisfactum obiurganti puto, abundeq; declaratum, quid in febribus uel tumoribus concoquere oporteat. Cuius rei cognitio, ut summe necessaria, ita à multis est ignorata. Si enim exquisitus sit humor faciens tumorem, ut herpetem, erysipelas, scirrhum, uel cancrum, nullo modo ibi generabitur pus: sicut nec in flatuoso uel aquoso œdemate. nec est quòd post repellentia, in admouendis concoquentibus, seu pus mouentibus laboremus: quin potius, ut ferro, uel digerentibus totum educatur. Eadem ratione si sit putredo, ut in ulceribus malignis, non concoquere, sed calce, arsenico, chalciti, sandaraca, et alijs causticis eam absumere, & ferro candente exurere conamur. Id ipsum in febribus dicendum, ut nulla alia ratione cõpetere poßint concoquentes syrupi, nisi ob sanguinem uel cibum in concoctione deficientem. Et cum unicum sit concoquentiũ genus in febribus & alijs morbis, non est in ea re syruporum uarietas admittenda, sed modice calidis omnis concoctio iuuanda.

Superest, Galeni & Tralliani locos superius citatos,

nunc

nunc perpendere, ut totum pro nobis eſſe Galenum li-
quido pateat. Præſtat uero totam eius orationem ex-
ſcribere, quæ ſcripta legitur lib. 2. de ratione uic. com.
44. *Ibi cum* Hippocrates *crudæ bilis meminiſſet,* Ga-
lenus locum illum ad hunc modum interpretatur:
Καταλέγει δὲ ἐφεξῆς αὐτὰ πάντα, τὴν ἀρχὴν
ἀπὸ χολωδῶν ὠμῶν ποιησάμενος. ὠνόμασε γὰρ
οὕτως αὐτὰ, διότι καὶ τὴν τῶν περιττωμάτων
ὀνομάζει πέψιν, εἰ καὶ μὴ δυνατὸν μεταβληθέντα
θρέψαι τὸ σῶμα, καθάπερ αἱ χολαὶ, καὶ οἱ ἰχῶ-
ρες. ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ κρατεῖ καὶ τῶν τοιούτων
ἡ φύσις, εἴωθεν ὀνομάζειν πεπεμμένα μὲν τὰ κρα-
τηθέντα τῶν τοιούτων περιττωμάτων ὑπὸ τῆς
φύσεως. *id eſt,* Recenſet *autem deinceps hæc omnia,*
ſumpto initio à bilioſis crudis. Etenim *biliosa cruda ita*
appellauit, eo quòd & excrementorum appellat conco-
ctionem, quanquam mutata non poßint corpus nutrire,
ut bilis utraque, & tenuis ſanies. Attamen *ex quo &*
talia uincit natura, conſueuit Hippocrates *cocta uoca-*
re excrementa eiuſmodi, quæ à natura ſunt euicta. Hæc
illa. Excrementum *bilioſum poſſe aliquam concoctio-*
nem admittere nos ultro concedimus, quando in eo ſu-
pereſt aliquid ſemicocti alimenti. Sed *aliud eſt quod*
hoc loco docet Galenus, cum deinceps exponat, quomo-
do concocta dici intelligat, nempe κατὰ τὸ γενικώτε-
ρον σημαινόμενον τῆς πέψεως ἀκουόντων ἡμῶν
τῆς προσηγορίας: *id eſt, iuxta generalius ſignifica-*
tum concoctionis intelligentibus nobis hanc appellatio-
nem.

nem. Γενικώτερον δ' ἐστὶν, ὅταν ἡ φύσις τῶν αἰτίων ἰσχυροτέρα ᾖ, καὶ μεταβάλλει αὐτὰ κατὰ τὴν ἑαυτῆς ἰσχύν. id est, Generalius autem concoctionis significatū est, cum natura causis fortior fuerit, & permutauerit eas suo robore. Tantum abest, ut contra nos hic aliquid dicat Galenus, ut potius nostram sententiam perpetuo robore firmet: si diligenter notes, quare concoctionis hoc generalius significatum dixit esse, cum natura causis fortior fuerit, permutaueritq; eas suo robore. Natura enim causis putrefacientibus, uel causis acrimoniæ bilis, fortior inuenta, permutat eas, & impedit, ne amplius in putrefaciendo pergant, neu bilem acrem generent. Hoc igitur modo bilis coctio existit, ut urinarum: quia causas alterat natura, & euincit, ut sequens urina cocta magis emittatur, quàm fuerit præcedens: & bilis deinceps non ita acris à causis illis generetur. Vrina tamen, quæ semel in uesicam est recepta, non amplius coquitur: sed eam concoquebat, & euincebat natura, quando in causas agebat: nempe in sanguinem, qui ab ipsa euincebatur in uenis. Cuius actionis ratione urina dicitur euicta, & suam concoctionem ibi accepisse. Ad eandem analogiam, bilis, quæ semel acris excreta est, non amplius concoquitur: nec lachrymæ, nec alia fluxionum pura excrementa, post naturæ concoctionem semel excreta, amplius excoquuntur. Sed dicuntur euinci hæc omnia, & concoctionem suscipere, antequam secernantur. Tunc enim suis causis euictis, hæc euincuntur, & concoctionem ibi accipere dicũtur:

agente natura in id totum, cuius hæ ſunt partes. Nec in partes, propter ſeipſas agit, ſed quia in toto eſt ſubſtantia familiaris: quam aßimilare contendens, ea quæ obicem faciunt, euincit: eo modo, quo in pure aßimilando cõtra putredinem pugnat, ut eam ceſſare faciat. Non ſecus, hæc excremẽta bono alimento mixta, & nutritioni repugnãtia, ut alimentum colligat, natura euincere conatur: ſecernere, putredinem reprimere, & excrementi acrimoniam, cibum concoquendo, obtundere. Quod ſi non faceret, priuaretur ipſa alimento, putrefactio materiam inuaderet, & acria excrementa remanerent. Quæ omnia cruda dicerentur, & merito ἀπεψίαν arguerent, indicantia, naturam in cibis concoquẽdis non potuiſſe reluctantes cauſas euincere: quibus inuictis, effectus hi inuicti manent. Ideoq; cruda generaliter dicitur bilis, acris, flaua, & male olens: indicans naturam inualide cibũ concoxiſſe, cum admiſerit ſe inſinuantem putredinis fœtorem, & acrimoniam: ſicut eadem ratione ſputum flauum uocatur pallido crudius, lib. 1. criſ. cap. 5. Quis hic, uel Galeno *ipſo tacente, non uidet, de alia* Hippocratem *agere cruditatis ratione, quàm quæ concoqui poßit? Qui fieri dices, ut calidiorem bilem cẽſuerit eſſe magis crudam? Si enim cruditatem aliquam in bile, quæ concoctionem deſyderet, admittendam putes, aquoſam, & frigidiorem bilem proponere debebis. Ad hunc enim modum cruda aliquando pelli excrementa, ex lib. epid. ſuperius oſtendimus. Nunc uero acrem, & fœtidam uocat crudam, ut tãtum*

indicet

indicet impotentiam concoctricis in euincendo repugnantes causas præter naturam. Nec crudam ideo uocat, quòd uelit eam recoquere: cum nec aquosior & frigidior serosus humor, concoqui ultra poßit, nisi aliquid insit ei boni succi, quod naturam alliciat. Satis iam uidere licet, quàm detorte aliò traxerit Manardus uerba Galeni, & eis sit perperam abusus. Nunc ad Trallianum. Is enim lib.1.cap.16. non absurde ait adhiberi infusiones, lauacra temperata, acopa, & cibos humectãtes: ad alterandum, subigendum, & concoquendum humorem biliosum. Sumpsit ea uerba ex Galeno, lib.2. de comp.me.sec.loc.ubi agit de cura doloris capitis ex bile. Galenus tamen non meminit concoctionis: sed dat etiam frigidæ potum, ad calorem reprimendum, nõ ad concoctionem iuuandam. Merito itaque Alexander, quia concoctionis meminit, frigidæ potum dimisit: & remedia tãtum protulit, quæ simul cum alteratione, ueram concoctionem iuuare possunt. Non quòd exquisitam bilem concoquat: sed humorem biliosum, de quo loquitur: qui est uelut ichores illi, in quibus Aristoteles docuit esse aliquid aquosi sanguinis. Tunc enim natura à calidis illis præsidijs adiuta, concoctionem perficiet, ut euicta à natura: deinde secreta pura bilis, eiusq; siccitate ab humectantibus illis subacta & alterata, facilius educatur. Quin etiam, ea quæ humectant, leniunt, & demulcent, concoctionem adiuuant, teste Galeno libro quarto de ratione uictus, commẽtario.44. Itaque ex his Tralliani uerbis, ad uerba Galeni collatis, nihil

desumi

desumi potest, quod ueræ concoctioni repugnet. Tantum dicimus Trallianũ *miscuisse duos scopos, alterãdi qualitatem, & concoquendi substantiam: ut altero exquisitam, altero non exquisitam bilem comprehenderet.* Quòd *si exquisitam semper uelis esse bilem, quod uix contingit, adhuc dicam posse adhiberi concoquentia: quia semper aliquid cruoris superuenit, attrahente fluxionem dolore: & quia partis affectæ concoctio impeditur.* Possunt *etiam contra bilis acrimoniam adhiberi uere concoquentia.* Nam *si emendetur concoctio naturæ, non amplius generabitur bilis tam acris.* Nullum *hoc toto sermone superesse puto dubitandi locum, nisi quis ex* Aristotele *contra putet.* Quapropter *locum eius de concoctionis finibus, quem obiter in primo sermone attigimus, iterum plenius excutiamus. nunc enim tempestiue id faciemus, quod tunc non licebat.* Ait Aristoteles *lib. 4. meteorologicorum, cap. 2.* Concoctionis *finis alijs est ipsa natura, alijs alia quædam forma: ut in tuberculis, pus: in lachrymis, sordes.* In *summa, omnibus ait accidere concoctionem, cum materia atque humiditas uicta fuerit.* Ex *quibus duo contraire nobis uidentur.* Primum, *quòd alia præter alimentum concoquantur: secundum, quòd alius sit finis concoctionis ab aßimilatione. Sed responsio, ex* Galeni *dictis, est iam data.* Nam *lachrymæ semel in oculum deductæ, & formatæ, nullam amplius concoctionem accipiunt.* Sed *si euincat natura causam fluxionis ad oculum, ut non ita tenuis liquor, sed craßior sordes in oculo appareat:*

erit tunc signum cōcoctionis intus confectæ. Hæc mens est Aristotelis & Galeni, ut non intelligant pura excrementa, separatam per se cōcoctionem suscipere, aut per se euinci: sed indicare euictos esse intus humores. Id quod uerba Aristotelis consequentia docent. Quocirca, ait, urinæ, alui sedimina, & omnia corporis excrementa, sanitatis indicia sunt: & cocta ideo dicuntur, quòd humorem à calore uinci significent. In illa siquidē intus parta uictoria, secretæ sunt characteristicæ quædam notæ, rem gestam indicantes: non quòd in ea ipsa excrementa sit naturæ intenta concoctio. Ad aliud de fine: iam dictum est, naturæ finem unicum esse, nempe assimilationem. Sed quia in pure, & alijs fluxionibus, non sola agit natura (imo causæ præter naturam, quarum finis est corrumpere, & putrefacere, ei commiscentur) accidit totum finem compositum, quem Aristoteles consyderat, alium esse à fine solius naturæ, quem nos semper nutritionem cum Galeno dicimus. At, nonne, inquies, excrementa ipsa, postquam excreta sunt, inspissantur, & aliquo modo concoquuntur? Dico, alui excremēta, sugentibus meseraicis uenis, inspissari, & exicari, primo cris. c. 11. sed eousq; peruenit naturæ concoctio. Pura quoq; excremēta, ex quibus nihil potest sugi, possūt inspissari: ut σπυραθώδη dicta, ex nimia in intestinis retentione: & cū ab ignea caliditate, euaporat, & absumitur humidum, teste Galeno lib. 2. prorrhetic. idem in desiccata in oculis & naribus sorde. sed hoc nō magis est concoctio, quàm cum concrescunt excrementa

ta in calculum, ſcirrhum, uel callum. Non *enim eſt actio natiuæ caliditatis, ſed extraneæ igneæ.* Ad *eundem modum in ſaluis & urinis retentis, & per inedias, acquiritur ſalſedo, & acrimonia ex ebulitione quadã igneæ caliditatis, non à concoctione naturæ.* Natiuæ *enim caliditatis eſt concoquere, alienæ uero corrumpere, & putrefacere, lib.2.de diſ.feb.c.12.* Sed *quorſum in lippitudinis concoctione, ſordem illam fecit* Ariſtoteles *finem?* Dicendum, *ut in eadem lippitudine clare docet* Gal. *in lib.de totius morbi temp.primo fluere humorem tenuẽ & incoctum: deinceps pauciorem, craßioremq;, notam concoctionis habentem.* Demũ *abſoluta intus cõcoctione, oboritur in oculis, uice puris, craſſa & lenta quædã ſordes: adeo, ut dormientium oculos inde conglutinari dicat* Gal. Talem *merito poſuit* Ariſto. *finem concoctionis: cum quo & nos huic ſermoni finem imponimus.*

Quòd concoctio ſemper incraſſet, Sermo tertius.

SVNT qui dicant, concoctionem nec incraſſare, nec extenuare: ſed ad mediocritatem quandam ſemper reducere humores: ut quod craſſum eſt, extenuet: quod tenue eſt, incraſſet. Ego uero cum Ariſtotele & Galeno perpetuo dicam cõcoctionem incraſſare. Philoſophus enim in quarto meteorologicorum, quæ cõcoquuntur, neceſſario ait euadere craſſiora, calidiora, & ſicciora. Manifeſta quoque ſunt uerba Galeni in principio quarti de ratione uictus in morbis acutis. Concoctio enim, inquit, omnia cogit, incraſſatq;. Idem in. 4. de loc. aff. cap. 9. in pulmonis affectibus, tenue eſſe ait ab initio ſputum: quod ubi concoctũ fuerit, craßius euadit. Et lib. 5. ca. 7. à partibus inflammatione affectis, tenuem initio ait defluere ſaniem, quæ concocta inflammatione craßior, & puri ſimilior, euadit. Vniuerſim, in libro de totius morbi temporibus, in febribus, tumoribus, ulceribus, & alijs affectibus, cruditatis ſigna à tenuitate recenſet. Idem Hippocrates in urinis, ſputis, & alui deiectionibus. Nam ualida concoctrix retentrice utens, nihil è manu dimittit, donec ad certam conſiſtentiam incraſſando deduxerit. Imbecilla uero, inualide retinens concoquit, ac tenuem liquorem, uelut percolari dimittit, aut totum immaturius grauata pellit. Ab imbecilla ergo concoctione fiunt excre-

mēta tenuia. Sed omißis excrementorū indicijs, ab ipsa rei essentia possumus rationem unam, & alteram adiungere. Prima, coctio est actio solidarum partium in succos: hæc uero actio est aßimilatio, quæ fieri nequit, nisi succi incrassentur, cum solidæ partes sint succis craßiores. ergo concoctio necessario succos incrassat. Præterea, inspissatio Aristoteli fit, quando humidis partibus euanescentibus, siccæ coagmentantur: eaq; ratione ait, inter omnia liquida aquam solam non inspissari, quin tota prius exhalabitur, quia non subsunt partes siccæ. In mixtorum uero concoctione subsunt partes siccæ, & humidum euaporat: ergo inspissatio necessario sequitur. Item à simili: cum uaria materia igni elixanda admouetur, postquam fuerit æqualiter mixta, quanto magis concoquitur, tanto spißior redditur: ergo & in uentriculo ita fiet cōcoctio, cum ea, testibus Aristotele & Galeno, sit elixationi similis. Experientia id quoque docet: nam exæquatum primo chylum, semper deinceps incrassari uidemus, nec secus in hepate sanguis incrassatur. deinceps in singulis partibus, ros ille aßimilatione fit craßior. Nec obstat, quòd nos probe aliquid concocturi, primo cōterimus, extenuamus, ac masticamus quod concoquendum est. Nam id facimus, ut homogenea quædam primo fiat æqualitas, quo melius totum incrassetur actione caloris. Hanc rem plærique non animaduertentes, eam extenuationem, crassorum fusionem, seu trituram, quæ præcedit, à concoctione ipsa non secernentes, ignorant,

rant, qualiter coctio omnis incrasset. Si quis uero ad id animum uertat, obiecta omnia dicto citius refellet. Primo, in hunc modum se quispiam opponet: Crudus proprie dictus humor crassus est, coctus uero non ita crassus: ergo ea craßities concoctione tollitur. Praeterea, Galenus libro primo de com. med. secundum genera, capite de emplastris, quae ex argenti spuma praeparantur: craßitiem argenti spumae tolli ait, fusam ab ignis potentia. Tertio, in fine libri de constitut. artis medicae. Quod in naturalem, inquit, statum redire potest, contrarijs alterare oportet, crassum & uiscosum attenuãdo, tenue incrassando, communiter autem utraque concoquendo. Quarto. Hippocrates & Galenus craßitiem damnant in urinis, alui deiectionibus, & sputis. Ad has obiectiones diluendas, meminisse oportet eorum, quae recte nos docuit Galenus libro quarto de sanitate tuenda: ubi tradens cruditatis remedia, primo extenuare, & incidere iubet, deinde concoquere. Siquidem in affectu illo, in quo plurimus erat crudus humor, & exiguus sanguis bonus: cum nec mißione sanguinis, nec purgatione, nec balneo, nec exercitatione posset eis subuenire: id primo curauit, ut extenuaret. Deinde subiunxit: Si crudos succos satis iam attenuatos speras, uinum dabis, quod ad concoctionem faciat. Et paulo post: Crudi succi attenuandi, concoquendiq; sunt. Et iterum: Si crudi succi copia subest, dissecandum eum nobis, concoquendumq; diximus. Semper praemitti uides extenuantia concoquentibus.

Nec ſecus docet lib.12.method.meden. Sed & ratione confirmatur, extenuantia præcedere. Nam crudi ſucci, quaſi glacie concreti, ſunt craßi & frigidi, ob caloris imbecillitatem, qui nequiuit eos euincere. Vt ergo ad concoctionem, quæ à moderato fit calore, hi euincantur, maiore ui opus eſt, quæ eos fundat, comminuat, & in ordinem redigat: ut & nos facimus, igne, gladio, & dentibus, cibos in uentriculo concoquendos, extenuantes & incidentes. Iam ad argumentationem primam, dicemus complexionem illam, ſiue conſequentiam non ualere, quia non à concoquentibus tollitur craßities, ſed ab extenuantibus & incidentibus, quæ concoctioni adiuuandæ præmittuntur. Aliquando etiam res craſſa tenuiori alteri mixta, in tenuiorem formam, uelut in chylum redigitur, ut in uarijs accidit edulıorum generibus, in uentriculum coniectis: & in argenti ſpuma, cum aqua, uel oleo, ad ignem incocta. Qua ſola ratione exiſtimant aliqui, fieri extenuationem in concoctione: quia miſcetur liquidum, non quòd calor extenuet. Id ſi uerum eſt, nunquam poterit natura per inediam concoquere crudos & craſſos ſuccos: quia extenuari illi deſyderabunt, quod natura non poterit præſtare. Sed hoc ut manifeſte falſum eſt, ita & opinio ipſa. Quis enim negare poteſt, à ui caloris natiui fundi poſſe materias concretas, & incraſſantem frigiditatem deſtrui? non igitur omnis extenuandi uis à liquoris mixtione pendet: eo magis, quia Galenus ait, ab ignis potentia fundi ea, quæ in ceruſſa ſuberant

crassa & uiscosa. Metallica item omnia usta, fiunt tenuioris essentiæ, etiamsi non sit liquor. Extenuantia quoque medicamenta, ui caloris agunt, etiam si sint arida. Fatemur itaque calorem natiuum posse extenuare, sed non admodum. nam moderati caloris est concoquere. ad extenuandum uero maior uis requiritur: quam in liene facilius inuenias, ad crassam fæcem elaborandam. Ad rem igitur: extenuationem ipsam esse caloris operationem dicimus, quæ & cõcoctio in igne dici potest, generalius ibi sumpta concoctionis ratione: quia in ignis concoctione non est moderatio certi caloris. Potest & in igne ab extenuatione distingui. In nobis porro, ideo semper distinguimus, quia scimus, maioris esse caloris extenuare, quàm concoquere: aliaq; in materia externa uocamus præsidia concoquentia, alia extenuantia, uel incidentia. potentiora enim quæ extenuant, fundunt, & colliquant. Item concoctio ad naturæ similitudinem adducit, extenuatio abducit. Quin etiam in elixatione ad ignem, si quid eorum quæ liquantur, immergas: cum primum fundetur, non dicetur adhuc concoqui: sed cum post illam fusionem, iterum elixando inspissabitur. Cæterum de uocibus non anxie contendam, siue quis hanc extenuationem succorum, concoctionem uocet, siue totius concoctionis partẽ faciat. Res uero ipsa ita habet. Quòd totius naturæ prouidentia optime factum est, ut quum partibus concessa est functio aliqua, concessum etiam sit præuium ad eam ministerium. quam sanctionem o=

mnia iura confirmant. Quid enim profuerit, me magistratui præficere, si coërcendi uis, & alia suffragia non adsint? Ad hunc itaque modum, natura, non solum concoctricem, sed etiam expultricem hoc extenuandi munere donauit: cum paßim nequeat expellere, nisi prius extenuet. Ad quod, si sola non sufficiat nos arte iuuamus. nec propterea dicimus extenuationem illam esse expulsionem, sed præparationem quandam ad futuram expulsionem. Eadem ratione extenuationem, quæ concoctioni præmittitur, non dicemus esse concoctionem, sed adiutricem præparationem. Scio Arabas omnem extenuandi uim soli concoctrici tribuisse. Sed cum concoctrix non amplius circa talia excrementa laboret, siqua in eiusmodi sit naturæ actio, illa erit expultricis. Item expultrix reserat meatus, iubet aperiri pylorum, & matricis uincula rumpit, tertio de naturalibus facultatibus. Quòd si quis negare uelit, expultricem posse humores pellendos extenuare, ex hoc non probabit, eos à concoctrice id pati: sed tunc eorum extenuatio erit opus solius externi præsidij. Eam siquidem nõ ita ualenter extenuare quin sæpißime artis adminiculo egeat, non inuitus concedam, cum & de concoctrice idem concesserim. Sed omnem illi auferri extenuandi uim, non temere permittam: cum omnes hæ functiones à calore proficiscantur, qui extenuare potest. Natura etiam non satis prouida fuisset, si hanc functionem necessariam illis denegasset. Experientia quoque eam non deesse testatur: nam craßa excremen

ta per halitum & sudores aliquando digerit natura: ergo extenuat. Item multi tumores digeruntur: in quibus, si Galeno credimus, nulla est cōcoctio, sed sola expulsio extenuantis & digerentis facultatis. Inepte itaque Arabes eam, quæ erat expultricis actio, cōcoctionem esse putarunt, aut suo nomine uocatam digestionem: cum minus fuisset delictum, extenuationem illam uocare expulsionem, cum ea expultrici adminiculetur: sicut quando concoctioni præmittitur, uocant cō coctionem. Exactius uero rem ipsam perpendens, differentiam facies inter ea quæ expellunt, & ea quæ ad expellendum præparant: & inter ea quæ concoquunt, & quæ ad concoquendum extenuant. Contentiosis uero, quibus præter ueterum morem sua figmenta placent, faciemus satis, dicentes, naturæ concoctionem aliquando incipere ab extenuatione, demum tamen semper incrassare. quod in igne fieri uidemus. Nam post mixtam argenti spumam cum oleo uel aqua, ignis primo totam materiam exæquat, ut extenuato craßiore fiat homogeneum quiddam: & deinde totum incrassetur. Idem in fructuum maturatione, ut terrea primo sit acerbitas, quæ deinceps aquea humiditate diluitur: ac demum inspissatio sequitur. Idem facit uentriculus, carnes & panes liquoribus exæquans, donec in unum chylum omnia redigantur. Hinc putarunt antiqui, ex attritione fieri concoctionem uentriculi: nam initio est similitudo quædam attritionis, ad quam confert dentium attritio exquisita. Hæc itaque comminutio, fusio,

ſeu extenuatio, ideo non eſt proprie uocanda concoctio, quia non fit per eam aßimilatio: ſed præparatio quædam ad futuram aßimilationem, quæ inſpiſſando & incraſſando procedet. Quod diligenter eſt notandum, ut memineris qua ratione extenuantia & incidẽtia concoctionibus adiuuandis præmittantur. Per ea enim adiuuatur concoctrix. ſicut quando purgationibus præmittuntur, per ea adiuuatur expultrix. Sublata per hæc eſt argumentatio ſecunda. non enim negamus facultati concoctrici ineſſe extenuãdi uim: ſed extenuandi munus ad uaria conferens, à proprio concoquendi munere ſeparamus. una etenim eſt facultas, & multæ functiones: ſicut unius particulæ multi uſus.

Ad tertiam, ſiue materia ſit puri alimenti, ſiue uitioſi, hæc à natura fieri dicimus: eius, quod tenue eſt, incraſſationem: eius quod craſſum eſt, extenuationem: ac demum concoctionem eius, quod ad naturalem ſtatum redire poteſt. Sed eius, quod craſſum eſt, concoctio fit, poſtquam extenuatum eſt, ut iam demonſtrauimus: & docet ſeries ipſa uerborum Galeni, in qua poſt extenuationem meminit concoctionis.

Ad quartam: negare nemo poteſt in craßitie excedi naturæ modum, ut in tenuitate, cum eius temperamẽtum ſit mediocritas quædam: à qua fit receſſus tam ui calidorum, quàm frigidorum. Nam, teſte Ariſtotele, citato iam loco, & Galeno in ſecundo prædictionum: craßities fit tam à calido, quàm à frigido: à calido euaporante, à frigido conſtringente. Porro, in uri

nis

nis craßitiem à frigidis, craßis, & crudis humoribus originem trahere, paßsim docet Galenus. Quoniam existente copia crassorum & crudorum humorum, egeritur quandoque per urinam pars aliqua eorum, ut mox dicemus: et, si natura eos ualde aggreditur, fit magna urinæ perturbatio. Vnde tam tenues, quàm crassæ urinæ, cruditatem indicant: sed uaria ratione. Initio enim, quando natura in concoquendo deficit, tenues emittuntur. Quando uero craßi & crudi multi iam collecti sunt succi, quorum pars aliqua urinis excernitur, aut quorum extenuationem & concoctionem aggreditur natura: crassæ & turbulentæ fiunt urinæ. Tales uero craßi humores (ut iã rationi aduersarij satisfaciã) ad naturalẽ statũ redibunt, si à ualido calore fundantur, & extenuentur: ac etiã, si pituitæ adsit lentor incidantur. Vnde non concoctionem tenuitatis causam dicemus, sed extenuationẽ. In qua re mirabile quid notabis, teste Aëtio comprobatum, lib. 5. c. 29. Laudabiles, inquit, urinæ ita progrediũtur ad concoctionem, ut primo sursum nubecula, secundo ad mediũ enæorema, tertio in fundo hypostasis perfecta concoctione inspiciatur. In craßis uero, a collectorum humorum cruditate urinis, contrarius est ordo, ut ascendere sedimentum uideatur, conspecta prius in fundo crassa subsidentia: quæ multis imponit, putantibus esse indicium ueræ concoctionis, cum tamen id quod subsidet, non sit semicoctum illud, quod puri proportionale diximus, à solidarũ partium aßimilatione dealbatum: sed est portio quædam

pituitosi

pituitosi,uel crudi humoris . cognoscitur uero differre
à uera hypostasi,ex inæqualitate quadam: quia nec si=
bi continuum id manet,nec ita læue, sed uelut in arenu
las dissecta fæx,aut uelut farina craßior, de qua Hip=
pocr.aphor.31.lib.7.Item,tota urina eius albedine tin
gitur : quod non est in uera hypostasi.Præterea,totam
urinam illæ cruditates solent turbare,& magis incras
sare . Alia differentia traditur à Gale. lib.1.cris.c.12.
cuius uerba hic ascribam,quia uersio communis non sa
tisfacit : Εἰ μὲν γὰρ τὴν χρόαν ἀκριβῶς ἐπιφυ=
λάττει, ὑπόστασίν τε καὶ λευκὴν, καὶ λείαν, καὶ
ὁμαλὴν, καὶ πολλὴν ποιεῖται, πέψεως μὲν ἂν εἴη
καὶ οὕτως ἀκριβοῦς γνώρισμα. πλέονα δέ, τὸν
ὠμὸν ὀνομαζόμενον χυμὸν ἐκκαθαίρεσθαι δηλοῖ.
Id est,si enim colorem exquisite seruauerit,subsidenti=
am uero albam,læuem,æqualem,& multam fecerit, sic
quidem erit concoctionis etiam exquisitum signum. Co
piosiorem uero si fecerit subsidentiam, humorem illum
crudum uocatum expurgari demonstrat . Differentia
igitur hæc est,quòd copiosior fit subsidentia à crudo hu
more,quàm à uera concoctioné . Ad rem igitur : Ta=
le crudum(teste Aëtio)primo apparet in fundo : dein=
ceps,cum ad cōcoctionem attenuatur, incipit in medio
apparere enæorema : ubi expleta est attenuatio,& cō
coctio eius,qui intus erat crudi humoris,sursum appa=
ret in urina nubecula . Porrò,si humor non simul atte
nuando fuisset concoctus(uere enim tempore quo atte=
nuatur,concoquitur, per partium attenuatarum aßimi
lationem)

lationem) sed partes omnes attenuatæ manerent: con=coctio ad perfectionem eas uniuersim duceret, iterũ in=crassando: & instar dictarum probabilium urinarum, iterum ad inferiora uergeret sedimentum, quod prius ascenderat. Quod efficax est argumentum, ad discernendum extenuationem à cõcoctione: cum illa sursum, hæc deorsum agat urinæ sedimentum: aut concoctio sola deorsum agat, extenuatio cum concoctione sursum. Ad ea, quæ de sputo sunt adducta, per hæc sit respon=sum. Excessum in craßitie fieri concedimus. Ab utra=que causa, calida uel frigida, crassum uel lentum fieri sputum asserimus. Remedia uero non à concoquenti=bus, sed ab incidentibus, & extenuantibus petenda: hu mectantibus quoque non neglectis, quæ ad eductionem sputi conferunt, lib. 5. sim. med. cap. 12. Vnde fit manifestum, argumenta aliud nihil concludere, quàm extenuãtia & incidentia, esse ad concoctionem iuuandam necessaria. Ipsa uero concoctio non extenuat, sed incrassat. Alui excrementa, alia ratione, quàm ob cruditates, in=crassescunt, & exiccantur, ut σπυραθώδη, id est, in gyros seu spyras conuoluta reddantur, instar deiectio=nis caprarum, ut habet Gale. secundo prorrhetici, & quarto de ratione uic. acut. nempe, quia pluſculum retinentur, & à copia igneæ caliditatis exiccantur, & in=spissantur. Ex hoc tamen nihil ad rem argumentatio concludit: nec ob cruditatem id accidit, cum ne uni quidem per morbi initia exeant talia excrementa, ut di=cto libro prorrhetici testatur Galenus.

Expositio

Expositio Hippocratici aphorismi.
Sermo quartus.

IPPOCRATICA *sententia, quam enarrandam suscepimus, scripta est in hunc modum:* Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμά. μηδ' ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ. Τὰ δὲ πλεῖς' οὐκ ὀργᾷ. *id est, Concocta medicari, atque mouere, non cruda: nec in principijs, nisi turgeant: ut plurimum uero non turgent.* Ita communiter uertunt. *ego tamen, pruriant dicerem potius quàm turgeãt, sumpta à lasciuientibus animalibus similitudine, ut ait Galenus.* Sunt *qui explodant uerbum illud, nec in principijs: quod tamen* Galenus *legebat, ut citat in commentario aphorismi uigesimiquarti, eiusdem sectionis, & lib. 8. de comp. med. sec. loc. primo cris. cap. 9. de totius morbi tempo. & lib. 4. de ra. uic. cõmen. 38.* Docet nos Hippocra. *eo uerbo, in principijs magis subesse cruda, tumq; magis humores turgere.* Peculiarem *quoque uim habet illa particula, propter crassa excrementa, & syn ceros humores, qui crudi nõ sunt, nec cõcoqui possunt: tamen in principio non educũtur, quia extenuandi prius, & incidendi sunt, & meatus fluxiles reddendi. eo magis, quia cruditas, quæ fit in principijs morborum, non omnino idem est, cum ijs, quæ ipse* ὠμὰ *uocat.* Principium *intellige, primum uel secundum diem, apho. 24 lib. 1. & lib. quos opor. purg.* Expositionem *iam ipsam*

aggre=

aggredior, duas conſyderãs rationes, & extrema duo. Ratio altera concedendæ purgationis, altera prohibendæ. Extremorum duorum maxime diſtantium, alterum erit ueluti exemplar, ſiue canon, eorum humorum, qui purgari nequeũt: id erit crudus proprie dictus humor. Alterum, eorum quos purgare quouis tempore licet: id erit turgens humor. Comparatione ad hæc duo extrema facta, omnes humores medios colligemus, quos purgare liceat, nec'ne. Ratio prima, quare poſt concoctionem ſit purgandum, traditur in commentario Galeni: Quia poſt concoctionem habemus naturam pharmaco adminiculantem. eadem ratio in lib. quos oporteat purgare. Tunc enim, natura pellente, & pharmaco attrahente, facilior ſequitur eductio. Pellit uero natura, poſtquam concoxit, & ſecreuit. Rationem, quare in crudis non ſit purgandum, dicemus, ſi prius, quæ ſint cruda, explicuerimus. nam aliæ aphoriſmi uoces, aut notæ ſunt, aut à Galeno expoſitæ. Cruda Hippocrates ὠμὰ uocat. Ariſtoteli aliud eſt ὠμότης, aliud ἀπεψία. Galenus inſuper cum alibi, tum primo ad Glauconem, meminit χυμῶν ὠμῶν καὶ ἀπέπτων, id eſt, humorum crudorum & incoctorum: ut hi ad uentriculum potius: illi ad uaſa, uel totum corpus ſpectent. Apepſia enim inconcoctio, ſeu quæuis concoctionis priuatio dicetur: quam etiam noſtri cruditatem interpretantur, ſiue ſit inconcoctio, ſiue tarda & difficilis coctio, ſiue deprauata coctio. De quibus Galenus tertio & ſexto de morb. & ſympto. octauo metho. & Aëti-

us

us lib.9.cap.23. Humor autem qui uere ὠμὸς dicitur, de quo Hippocrates loquutus est, in primis uenis, quæ sunt mesenterij & simæ iocinoris, potißimum generatur, quarto de sanita. tuend. & tertio epid. idq; maxime in pueris, otiosis, & uoracibus, lib.2. de natu. hum. Refert similitudine pituitam: adeo ut Philippus uitreã à Praxagora dictam pituitam, crudum humorem simpliciter appellauerit, secundo de differentijs febrium cap.6. Quod tamen Galeno non probatur, licet sub genere pituitæ omnes frigidos humores, qualis ẽ crudus, contineri uelit. Discrimen, quod facit ipse inter crudum humorem, & uocatam pituitam, habetur primo alimentorum. quarto, & sexto de sanitate tuenda, lib. de plenitudine, & decimo de compositione medicamentorum. Ex quibus locis colligitur, crudum humorem craßiorem esse, quàm sit pituita, minus lentum, minus frigidum, minus humidum, minus flatulentum: puri, aut spisso urinæ sedimẽto, aut elixis fabis, similem. Oboritur corpori ab eo, si præualeat, quædam albedo decolor, plumbea, seu mixtura ex albo & liuido: pulsus inæqualis, præcordia inflata: & alia signa, de quibus lib. de mis. sang. & .12. metho. De talibus hic loquutum Hippocratem, uel ex ipsa dictone constat. De illis quoque aphorismum exponit Galenus, lib.4. de sanit. tuenda. Varias enim humorum differentias ad tria simplicia genera reducit. Sanguinem ponit medium, citra eũ crudos, post eum biliosos. Illi ex sanguine nondum perfecto, hi ex eo supra modum excocto: illi cõcoctionem,

hi

hi purgationem desyderant. Nec alios unquam humores, præter hos crudos cõcoxit Hippocrates. Nec ideo concoquit, ut eos simpliciter pellat: sed, ut eis concoctis, quæ secernuntur excrementa ducat, aut etiam eos ipsos, si aßimilari nequeant. Licet ergo crudo misceatur bilis, uel aliæ fiant mixturæ, nunquam crudum hoc loco uocabimus, nisi aliquid sit in eo citra sanguinẽ subsistens, quod in sanguinem poßit concoqui. Et, si citra sanguinem subsistens humor, in alienam qualitatem sit corruptus, non amplius erit crudus. Naturalis itaque pituita ac etiam acida, inter cruda numerabitur. Sed uitream, salsam, & alias, si concoctione poßint in sanguinem uerti, dicemus crudas, alioqui nullo modo. Ipsa nanque uocabuli ratio nos docet, ut crudum uocemus, quod concoquentis naturæ metas nondum attigit, attingere tamen est aptum. Et cum de proprie uocato crudo humore tot locis à Galeno doceamur, dicemus omnem cruditatis humorum rationem ab eo pendere, ab eoq; sumi rationem prohibitæ purgationis. Vt in humoribus mixtis, quanto maior erit crudi portio, tanto fortius interdicta censebitur purgatio. Vbi autem erit minor eius, & biliosi succi maior portio, non adeo delinquemus tentata purgatione: nam tales à crudis recedentes, ad turgentes in alio extremo positos accedunt. non enim sic distant illa extrema, quin idem crudus humor poßit turgere. Ratio itaque prohibitæ purgationis est: quia crudus humor ob craßitiem & frigiditatem est tardi motus, nec pharmaco obediet: unde symptomata

ptomata praua ſequentur, & tanto deteriora, quanto pharmacum erit in attrahendo generoſius, & humor ob maiorem craßitiem in reluctando ualidior, aut magis fixus, & in uijs anguſtioribus. Ex tali itaque lucta excitabuntur tormina, roſiones, animi deliquia, faſtidium, mali pulſus, atque uertigines. lib. 4. ſani. tuend. & aphor. 9. lib. 2. & lib. quos oport. purgar. Item, medicamentum partes ſanas abſumet, contabefacietq́; ac ducto ad imbecillitatem corpore, morbus ſuperior euadet lib. 4. de rat. uic. Item, tentata purgatio, naturam exagitans, cõcoctionem futuram impediet, quæ quiete erat iuuanda, ut eodem loco ſcribit Hippocrates. Adde non ſolum crudos ipſos tunc non eſſe educendos, ſed nec alios expulſioni paratos, ſi crudi uias obſideãt, per quas alij ſunt educendi. Nam ſua craßitie ac tarditate perſiſtunt, & obſtruunt: ita ut ipſi non educantur, & alijs ſint impedimento, quo minus poßint educi: ut eleganter Galenus lib. 4. de ſanit. tuend. Cum itaque in uenis meſenterij, & concaui iocinoris hi potißimum generentur, non erunt impedimento ducendis alijs ex uentre humoribus. Ex alijs uero partibus, cum per primas uenas futurus ſit tranſitus, duci non permittent, niſi prius ipſi extenuati & inciſi concoquãtur, aut partim miſſo ſanguine caute educantur, lib. de miſſ. ſang. Eadẽ ratione mißionem ſanguinis purgationi præmittimus, ut medicamentum uias inanitas inueniens, ſine impedimento ſuccos attrahat, libro de renum affectibus, & libro de mißione ſanguinis contra Eraſiſt. Habes ratio-

nem

nem nostri aphorismi non impedire, quo minus leni pharmaco aluum ducas: quia cruditas primarum uenarum non impedit ducenda ex uentre excrementa: cum leniendo potius, quàm succum attrahendo, talis eductio fiat, διὰ τῶν ἐκκοπροτικῶν μᾶλλον ἢ καθαρτικῶν. Quid si in uentriculo sit cruditas? Respondeo, si solum sit cibus recenter iniectus, expectanda concoctio: si multa sit crapula, uomendum ilico, ut ex Philotimi & Praxagoræ authoritate docet Gal. libro 4. de sanit. tuen. Idē ex Apollinario, lib. 2. de cōp. med. secundū locos, in cura doloris capitis ex ebrietate. Idē Aëtius lib. 4. cap. 51. Nec ibi est tutum expectare succorum eiusmodi concoctionem: nam citius forte corrumpentur, quàm cōcoquantur. & si cōcoquantur, obita concoctione, uenæ nimis replebuntur, ut ait Paulus libro. 1. capite. 32. Accedet etiam ex ciborum uaporibus, capitis dolor, ut docet Gal. in principio libri de remedijs paratu facilibus. Ideo sine mora uomendum, sicut ubi sunt acidi, & nidorosi ructus, 8. method. Per aluum uero ducere crudos humores ex uentriculo, uetat ratio nostri aphoris. Nam tardus est ad motum crudus humor, & angustus pylori transitus, & multi intestinorum anfractus: in quibus remoraretur humor, sugentibus præsertim meseraicis uenis. Optima itaque ratione, uomitu potius educuntur, ueluti turgentes: quia molestant, & nondum sunt firmati, & ampla gulæ uia. Sicuti & alios, qui ad intestina ruūt, per inferiora ducimus, etiam ante concoctiouem: quia in-

ter prurientes ſeu turgentes, eos numeramus, & quò natura uergit, nos ſequimur. Eadem *ratione pituitam aluo ſubducimus, quoniam licet non ex uenis, ex uentre tamen eam celeriter euacuari, nos docuit* Galenus *in fine ſecundi de natura. facult. ad quem modum & crudi aliquando pelluntur, lib. de plenitud.* Nec *mireris, quòd permißionem purgandi turgentes, extendam ad omnes deorſum uergentes, & non fixos humores.* Nam *tales* ὀργᾷν *quodammodo dicuntur, & ita exponit* Galenus *lib.8. de compo. med. ſec. loc. his uerbis:* πέπονα γὰρ φαρμακεύειν ἀξιοῖ καλῶς ὁ ἱπποκράτης, μὴ ὠμά, μηδ᾽ ἐν ἀρχῇσιν, εἰ μὴ ὀργᾷ. τοῦτ᾽ ἔστιν, εἰ μὴ πρὸς τὴν ἔκκρισιν ἐπάγοιτο ἡ κίνησις, καὶ μήπω μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς ἓν μέρος ἑδραίαν ῥοπήν τε καὶ στάσιν. Id *eſt,* Concoctis *enim medicandum merito dignum putauit* Hippocrates, *non crudis, neque per initia, niſi pruriant, ſiue turgeant: hoc eſt, niſi motus ad excretionem agatur, & nondum ullam habeat ad unam partem inclinationem firmam, ſtationemq́;.* Idem *lib. 4. de rat. uic. ſtatim initio purgandum eſſe ait, priuſquam in partem aliquam firmentur humores. quaſi turgere dicantur, illi qui nondum ſunt impacti. Summam ferè totius aphoriſmi iam tradidimus. Sed latius omnia ſe pandent, ſi* Manardi *rationes, Auicennæ, &* Raſis *dißidia, de bile concoquenda, uel initio purganda, adamußim excutiamus.* Cum *autem nulla eius poßit eſſe coctio, ut oſtendimus, inepte illi concoctionem ſomniant.* An *uero ſine alia præ*

para

paratione poßit bilis initio purgari, mox ego deducam. Non solum enim bilem exquisitam, sed & serosos humores, etiamsi aliquid habeāt aquosi sanguinis, quod concoqui poßit, initio cum Galeno educam: ratione optima. Nam sicut crudi proprie dicti, & qui ad eos accedunt, purgare prohibent: ita turgentes, & qui ad eos accedunt, cuiusmodi tenues sunt, idipsum suadent. Sed prius cum Manardo paucis agendum. Is enim loco à me citato, parum abest, quin aphorismum hunc è medio sublatum uelit: & quasi contra eum pugnans, multa adducit, ut crudorum purgationem nobis suadeat. Primo in morborum principijs iureiurando probat conuenire purgationes, per caßiam fistulam, diaphiniconem, diaprunis, &c. Sed esto, hæc partim uera sint, eadem est mens Hippocratis & Galeni. Nec aphorismo nostro prohibentur pharmaca, quæ aluum lubricant, & à uentre materias ducunt, ut exposuimus. Nam hoc est non crudum humorem, sed excrementa trahere. Noster uero aphorismus, crudi attractionem prohibet, non omnem alui deiectionem. Quin Hippocrates & Galenus eis purgationibus initio sunt usi. Nam Hippocrates lib. 4. de rat. uictus, lacte asinæ cocto etiam initio purgat. Galenus etiam purgationibus his præparatorijs utitur, ut corpus fluxile reddat. Nam id tam cibis, quàm pharmacis facere consueuit, ut refert libro undecimo method. ubi mulsam, & cibos qui uentrem liquent, & pharmaca quæ modice proritare poßint, commemorat. in quam claßem &

cassiam nostram conijcias. Concoctione insuper non expectata, ut turgentia, ita ea quæ circa uentrem molestant, purgamus: idq; magis, quando pharmacum lubricando, non fortiter attrahendo, purgat. Nam uis attractoria pharmaci est, quam timent Hippocrates & Galenus: quæ humore non obsequente, mala symptomata solet excitare. Quinetiam natura ipsam bilem, aut pituitam, per uomitum, & per aluum, sæpe in primis accessionibus deijcit: ergo nephas esset, naturæ motus non imitari, cum ratio aphorismi nobis succurrat: quia naturam habemus pharmaco adminiculantem. eo magis, quia talia excrementa non possunt amplius concoqui, ut ostensum iam est: ideoq; pronum est ea uacuare, quando ad inferiora uergunt, & à natura pelluntur. Licet ergo in multis uera dixerit Manardus, tamen aphorismi mentem ignorans, eum perperam damnat. Nam eadem ratione prædictos humores, qua & turgentes educimus: quia naturam habemus adminiculantem. Ea ipsa ratione, in tertianis, bilem ad uentriculum confluentem. mox ducit Galenus, primo ad Glauconem. Et Hippocrates libro quarto de ratione uictus etiam scammonia initio purgat, uentre murmurante. quod tutius nos benedictis pharmacis tentabimus. Nam obuium est, talem humorem, uelut turgentem, pellere: qui murmur excitando iam prurire uidetur. Præterea, lata uia est, nec transitus per angusta, ut in uenis hepatis, in quibus maxime cruditas impedit purgationes. Inhibens enim aphorismi ratio, locum

non

non habet in his quæ ex uentriculo sursum, & ex intestinis deorsum pelluntur: cum sint lati et breues exitus, & humor quasi turgens, aut saltem non fixus. In quibus omnibus cum sint multa perpendenda, tam ex modo humoris, quàm dispositione corporis, merito dixit Hippocrates, multa præmeditatione ei opus esse, qui in principijs purgare tentat. Non quòd in aluo exoneranda requiratur multa præmeditatio: sed in parte humoris noxij, uelut turgentis, educenda. Tunc enim perpendere oportet, qualis sit humor: & quatenus turgentium, uel fixorum participationem habeat. In corporis dispositione perpendendum, per quos meatus sint humores educēdi, an satis illi sint reserati, nec'ne. alia quoque consyderanda, de quibus aphorismo uigesimoquarto libri primi. Ad Manardum iam reuertamur, qui nullum non mouet lapidem, quo poßit aphorismum labefactare. Qualitatem, inquit, quantitatem, & locum, sæpius nos cogere, ut ante concoctionem uacuemus. De qualitate probat in turgente materia. quod nos fatemur, & aphorismus expreßsit. De quantitate multa adducit, ut excedens modus, plus quàm turgens qualitas, purgans pharmacum, etiam in cruditate requirat. Qua ratione nostro uoraci, & intemperanti seculo, purgationem magis commendat. Sed ego, siquid nostro seculo audacius purgemus, ob mitiora pharmaca euenire puto, nō ob uoracitatem, quæ par fuit ætate Galeni. Præterea, si ex uoracitate quid redundet, uomitu id educendum ostendimus. Si alia sit in corpore

cruditas, modum curandi multitudinem crudorum tradit Galenus lib. 12. metho. 4. de sanita. tuend. & lib. de curat. per uenæ sec. Si ob multa alui excrementa, purgationes in uoracioribus commendes, nos has alui deiectiones ultro concessimus, nec quicquam aphorismo nostro facessunt negotij. Nec ob nostri seculi uoracitatem, purgationem commendare, satis conuenit cum Galeno, qui ob eam ipsam causam diuitibus consulit mitti sanguinem, lib. 11. metho. quia plures ex luxu, & ciborum intemperantia, succos congesserunt. Proprium enim mißionis sanguinis est, succorum indiscretã multitudinem minuere: cum pharmaca secretos potius humores attrahant, quos in cruditatibus post uoracitates non inuenias. Sed ponit Manardus esse crudorum copiam cum febre, & uenam secari non posse. Tunc quidem, aut curatio per frictiones, et inediam, quam duodecimo methodi tradit Galenus, est tentanda: aut, si uires sunt imbecillæ, desperatus est æger, prædicendaq; mors, non manus admouenda. Quòd si leui pharmaco uentrem lenias, aut ab excrementis exoneres, sæpius iam diximus, eam uacuationem ab Hippocrate non uetari, quia illa non est uacuatio crudorum. imò tunc largius est aluus ducenda, quando non licet sanguinem mittere. Quoniam exonerato uentre, & reseratis meatibus, etiam aliquid noxij humoris facilius pellet natura. Sin ualentiore pharmaco crudos humores aluo deijcere tentes, mala symptomata adduces. Non igitur uideo, qua ratione nos ad crudi purgationes

quam

quantitas cogat: nisi hac unica, quam tamen non attendit Manardus. Nam ex superabundantia fieri potest, ut humor aliquis turgeat, & pellēdus secernatur: ut habet Aëtius libro tertio, capite uigesimotertio, & Galenus aphorismo primo, libri quarti. Quantitas tunc purgationem requirit, non ob copiam, sed quia turget. Synceri etiam humoris quantitas purgationem requirit, ut docet Galenus libro quarto methodi, sed de crudo nos loquimur. Habet pro se Manardus interpretes Auicennæ: qui Fen prima tertij, tractatu primo, cap. 29. Vbi, inquit, timetur ebullitio materierum, si ,,
expectemus concoctionem, ut à calore fusa & aucta ,,
materia faciat distentionem dolorosam, tutius est à ua ,,
cuatione incipere, ut reliquum cōcoqui incipiat. Quæ ,,
uerba, si per uacuationem mißionem sanguinis intelligat, uera sunt, & à Galeno tradita aphoris. uigesimo nono. lib. secundo. Sed Manardus non ueretur purgationi tribuere quod proprium est misionis sanguinis: & uerbum uacuare de purgatione interpretari, contra ipsiusmet Galeni expositionem, aphoris. 17. libri secundi & 2. prædi. commen. 14. Idem octauo & undecimo methodi, præstare ait, ut per mißionem sanguinis maiore parte uitiosi succi educta, ad reliqua accedamus remedia: leuata enim natura alacrius reliqua concoquet. Proprium itaque mißionis sanguinis est, minuere materiam quæ concoqui debet, ut reliquum facilius concoquatur, libro de curatione per uenæ sectionem, quarto de sanitate tuenda, & dicto aphorismo

uigesimonono. Purgationis uero rite peractæ propriũ est, non sanguinem, sed materias secretas educere: libro de natura humana, & de atra bile, & de purga. medicã. facultate. Materiæ enim quas purgatio educit, aut nullo modo, aut ægre concoqui possunt. imò concoctionem agitatione corporis ipsa impedit, lib. 4. de ratione uictus, commentario quadragesimoquarto. Aegre autem dixi, propter pituitam, & alia serosa recrementa: quæ etiam educuntur, quia difficulter nutriunt, & facile descendunt. Itẽ, Hippocratica est regula, in purgationibus talia esse educenda, qualia sponte, & utiliter solet natura pellere. Non sæpius uero uidit Manardus, naturam utiliter initio pellere partem male cocti sanguinis. Sed ille, communem sequutus errorem, credidit, cruditatem hanc esse humorum illorum separatorum: cum uere cruditas sanguinis sit in morborum principijs. Quòd si quis sit alicubi secretus humor, de eius purgatione in sequentibus dicemus. Nunc sat nobis sit ostendisse, ueram in morborum initijs cruditatem, quæ urinis indicatur, & quæ purgationem inhibet, esse ipsius sanguinis, seu alimenti. Dispice iam Lector, quàm inepta sit purgatio, ad incocti sanguinis, uel crudi & crassi humoris partem educendam: nec tali unquam minoratiuo, si sapis, utitor. Sed cum tuto minorare uoles (si hoc minorare est) solas materias communes, seu excrementa, ducito. Nam solet, ex sequela quadã, reseratis meatibus, aliquid noxij humoris secerni, & educi: cum sola natura, nobis non iuuantibus,

tibus, id ſoleat per paroxyſmos efficere. Præterea, attrahēte pharmaco licebit uti, cũ præmeditatione: perpendendo quatenus humor redundat, turget, ad uentrẽ confluit, aut mobilis ſatis eſt, non multa impediēte cruditate. Non eſt tamen, quòd temere quis putet, poſſe ſe minoratiuo pharmaco, crudam illam, & in loco fixam materiam, in duo ſecare, & partem auellere. nã id nec aphoriſmus noſter, nec ipſa ratio permittit. Permiſit autem Hippocrates, cum prædictis meditationibus, in ſolo initio, nec in alio ullo tempore, non cocta purgare: quia in nullo alio tempore humores ita mobiles & prurientes inuenias, cum ſoleant poſtea in partem aliquam firmari. Quod luculenter docuit Galenus lib. 4 de ratio. uic. acut. Vel ſtatim, inquit, ab initio, priuſquam in partem aliquam firmentur humores, medicandum eſt: uel poſtea, cum ad maturitatem fuerint perducti. Alia etiam ratione initio potius permittenda purgatio, quia mitiora tunc ſunt ſymptomata. Vnde Hippocrates rationem trades purgationis initio faciendæ, circa initia & fines ſymptomata dixit imbecilliora. Nec initio ſæpe concedenda attrahentis pharmaci purgatio, cum dicat Hippocrates magna ex parte non turgere humores. Nam in ſolis illis morbis, qui breui ſunt terminandi, contingit humores turgere, ut qui in talibus ſunt tenues & mobiles. In longis nunquam turgent, ſed fixi ſunt, & craßi: ideoq; ſemper in eis iubet Galenus expectari concoctionem, aphor. 24. lib. 1. Nec locus tunc eſt illi coniecturæ, ſi quid uidetur mouendum, moue.

Non est ergo, quòd ex hoc aphorismi loco, omnes purgationes sibi initio licere, putet Manardus: cum propter sanguinis mißionem sit magis ab Hippocrate dictum: si quid uidetur mouendum, moue: cum etiam in alio aphorismo, raro esse in principio purgandum dicat: & in nostro, tantummodo, quando turgent. Omnis enim initio purgandi permißio ab illa turgendi ratione pendet: sicut omnis prohibitio à cruditate. À turgentibus extenditur permißio, in tenues, biliosos, aliquam motionem excitantes, aut aliquo erumpentes, aut saltem non fixos, in quibus omnibus maior est, uel minor permißio, sicut cruditas magis uel minus impedit, pro uaria craßi & uiscosi ratione.

Tertio, ultra qualitatem & quantitatem, etiam locum cogere ad crudorum purgationes, in pleuritide conatur ostendere: quod nos falsum esse mox demonstrabimus. Si locum dixisset uentrem, nos facilius inde purgationes admitteremus: sed illud ob quasi turgentem, & eo uergentem humorem, ut dictum est. Ex quibus colligimus, ob nullam suarum exceptionum, aphorismi nostri regulam delirare, sed sibi adamußim perpetuo constare. Deinde Manardus uarios citat locos Galeni, in quibus, non expectata concoctione purgabat: ut in ulceribus, uulneribus, cacochymia, alopecia, achoribus, dolore capitis, inflammatione oculorum, &c. lib. 4. & 14 metho. & de compo. med secundum locos. Aduertendum, totius corporis uacuationem localibus medicamẽtis præmitti, nulla subsistente febre, aut uenosi generis

cruditate

eruditate, quæ in febribus oboritur. Vnde merito Galenus totum purgat non expectata coctione. Quomodo enim expectabitur coctio, ubi non est cruditas? Si enim à corpore sano & cacochymo, humorem educere uelis, eam concoctionem non expectabis, quam barbari suis syrupis semper, & inepte moliuntur: multóq; magis aberrant, frigidos propinando syrupos: quos in febribus alia ratione esse admittendos, infra dicemus. Nunc sat nobis sit, concoctionem non expectandam, nec moliendam, ubi non est cruditas. Quòd siqua in achoribus, cephalalgia, phlegmonis, & alijs eiusmodi partium affectibus, acciderit ex fluxione, aut ex alimento eo destinato, loci illius cruditas: illa nec admodum urinis indicatur, nec purgationem totius impedit. imo nec per aluum solent educi talium locorum materiæ, sed per alios meatus. ut. 7. 11. & . 13. metho. & . 2. ad Glau. docet Galenus. At si humor sit per aluum educendus, in quacunque sit parte, si crudus sit, iuxta aphorismi regulã, post cõcoctionem educetur. Testis Galenus in lib. quos oporteat purg. Qui, inquit, in parte certa corporis fixi sunt succi: hos antequam concoquantur, nullo alio auxilio mouere, neque medicamentis tentare oportet. idem apho. primo lib. 4. & lib. 8. de compo. med. secundum locos, ubi etiam in inflammatione hunc aphorismũ commendat Galenus, quem Manardus sugillat. Nec tamen ideo probat, crudum humorem, in quacunque sit parte, posse ante concoctionem educi. Subsistente uero in parte aliqua crudo affectu, modo nulla sit in uenis,

aut

aut uentriculo cruditas, euacuamus totum, reuellentes, ne quid in affectam partem fluat: quod aphorismus noster non uetat.

Demum citat Manardus Galenum & Hippocratem in lib. de rat. uic. acut. ut qui purgatione utantur, materia non turgente, nec cocta. Nos contra, prohibere eiusmodi purgationes Hippocratem dicimus, urinis existentibus crudis, & Galenus com. 43. lib. 4. Corporis, ait, purgationẽ prorsus uitare oportet, cum in humoribus est cruditas. At in morbo laterali (inquit ille) Hippocrates initio purgat: & Galenus, prima, secunda, quarta, & quinta die, medicamẽta se dedisse commemorat. Hippocratem nos fatemur, lib. 2. & 4. purgationem imperare, dolore eas, quæ sub septo sunt partes infestãte. sed illud eum in principio iubere nõ omnino quis concederet, cum antea appareat durasse dolorem nec uariis fomentis fuisse leuatum. Verum fateamur nos, de purgatione in principio facienda eum loquutum: nã ita exponit Galenus: & Hippocrates ipse, mox tolli fomẽta iubet, & purgationem, uel sanguinis mißionem tentari. Perpendere debuisset Manardus, dißidium inter Hippocratem & Galenum, in admittenda purgatione ibi exortum, pendere ex turgendi extensa ratione, iuxta illas sententias: si quid uidetur mouendum, moue: &, raro id, ac cum multa præmeditatione faciendum. Quæ omnia, quomodo sint perpendenda, non piget, ut rem necessariam, repetere: ut cõsyderetur, quatenus materia turget, deorsum uergit, aut mobilis est:

& quatenus cruditatis multum aut parum habet: & quatenus est corpus ad purgationes aptum, & meatibus reseratis, ac humoribus extenuatis, præparatum. In his itaque consyderandis obortum est dißidium inter Hippocratem & Galenum, & uterque rationem habet. Nam Hippocrates purgat initio materiam, uelut turgentem, & deorsum uergentẽ, ad partes septo transuerso inferiores. Galenus uero id tãquam periculosum dimittit, ueritus (ut libro tertio refert Paulus) turbationem, quam purgatio accersire posset, resistente crudo humore. Item ob calorem acutæ febris uitat Galenus attrahentia pharmaca, quæ calida sunt. Denique periculosum ait, in medicamenti exhibitione aberrare in morbis acutis, apho. 24. libri pri. Porrò, quia nostra benedicta pharmaca leniter agunt, non sunt ita formidanda. sed etiam illa minus sufficienter attrahunt, etiã si pectorali decoctione adiuuentur. Quoquo tamen modo nihil contra aphorismum probat Manardus: nam ex dicta turgẽdi ratione, purgatio ibi permittitur. Nec ex libro quarto aliquod potest emendicare suffragium. Nam cum die quarto purgandũ pleuriticum docet Hippocrates, seu quiuis ille fuerit author: Galenus rem omnem iuxta aphorismorum præcepta definiens, ait: nõ esse perpetuum, quarto die purgari debere: sed uel statim in principio, materia turgente, id est, non fixa: uel expectata coctione. Vnde colligit, se aliquando primo & secundo die medicamẽta dedisse, ubi per corpus aberrabat aliquis, in partem nullam firmatus humor. Ali

quando

quando uero, quarto uel quinto die, apparente iam concoctione. Ecce claram distinctionem Galeni, qua & purgationem initio factam, & postea factam defendas: nunquam tamen crudos succos, non turgentes, initio cum Manardo uacuabis. Parcant mihi eius manes, si pro ueritate, quod sentio, ingenue profiteor. Nam ferendum non erat, ut in medicam artem iam renascentem, error aliquis irreperet: quod facile alioquin foret, eius uiri authoritate, quæ magni à multis penditur. Nomini eius pepercissem, si sperassem, eum sua posse emẽdare. Hac enim ratione, uiuentium nominibus parco: non quòd in eos pugnam detrectem.

Superest Arabum certamen, in quod & alij plures sunt prouocati: An tenues humores, præparatione ad expulsionem egeant. In idem nos quoque descendere coacti, nouis stratagematis utentes, copiam pugnãdi hosti faciemus. Prodeat igitur primus in aciem princeps Auicenna: qui Fen prima quarti, tracta. 2. cap. 7. sic „ ait: Humoris autem cholerici digestio est, ut conuer„ sus à subtilitate fiat spissus: & aqua quidem frigida fa„ cit illud. Si alijs ualidioribus machinis non impetant nos Arabum turbæ, facile huius imbelles ictus retundemus, copias ex Aristotele & Galeno, in præsidijs iam antea collocatas, euocantes. Digerente siquidem barbaris frigida aqua, illi nec ad concoctionem, nec digestionem utentur. Quin potius, ad finem primi de ratione uictus acut. affirmat Galenus, eam crassos refrigeratione reddere humores, densareq; tumores, ut euacuari

uel

uel digeri difficilius poßint. Eadem tradit nono metho di, ubi frigidæ refert incommoda. Alibi quoque paßim, tumores ex infrigidatione fieri ſcirrhoſos ſcribit, & frigidæ potum ante ſigna cōcoctionis propinari uetat: Scopus enim aquam porrigendi eſt Galeno, qualitatem alterare, & humorum feruorem ſeu acrimoniam extinguere. Quarto nanque de rat. uict. altero duorum modorum curandum docet cauſonem: bilioſos humores uacuando, aut eoſdem extinguendo: ibiq; extinctionem frigidæ potu molitur. Eadem uerba apud Paulum lib. 2. cap. 29. Hinc fit, ut frigidæ potus eos per accidens uacuet: quia extinctæ materiæ præualet expultrix, & eam pellit. Sed, ſi frigidam propinat Galenus poſt ſigna concoctionis, quomodo Auicenna ad concoctionem uel digeſtionem iuuandam ea poterit uti? Nec prætextu abuſus illius uocis, digeſtio, defenſionem inueniet. Nam quacunque ſit uſus Arabica uoce, facultates naturales eum ignoraſſe iam oſtendimus. Falſum quoque eſt, ea ratione commendare talia bilis digeſtiua. Primo, quia non conueniunt ante ſigna concoctionis. Secundo, non conueniunt bili craſſæ obſtruenti. Tertio, quia nec in tertianis exquiſitis, frigidæ potu utitur Galenus. nā generoſius eſt remedium, & conuenit potius in ſummis febrium acceßionibus. Quarto, quia bilis, ut ad purgationes præparetur, non debet incraſſari, ut oſtendam. Quinto, quando ita eſſet, ut bilioſis ſemper conueniret, non tamen eſt digeſtiuum præſidium, quod ad purgatorium aliud pharmacum, materiam præparet: cum ipſa

frigidæ

frigidæ potio, uelut ultimum præsidium, bilem per accidens educat, & sibi præparatã esse materiã exposcat.

Prodeant deinceps aliæ principis copiæ, quibus, deuicto & fugato Rase, biliosorum humorum digestionem nobis obtrudat. Rases nanque Pœnus lib. 16. sui continentis, licet digestiuam facultatem ignorauerit: in eo tamen optime sensit, quòd biliosos & tenues succos, sine aliqua incrassante præparatione, credidit per initia esse purgandos. Quod Galenus antea docuerat in libro
„ quos oportet purgare: ubi sic scripsit: Principio nan-
„ que serosos ac tenues uacuabis succos, in crassis ac ui-
„ scosis, cuiusmodi natura sunt pituita & atra bilis, conco
„ ctionem expectans. Eadem uerba apud Oribasium libro. 1. ad Eustadium cap. de catharcticis, quod est caput decimumsextum, & apud Aëtium lib. 3. cap. 23. Tertio
„ quoque prædictionum: Sæpe, inquit, definitum est, hu-
„ mores calidiores, tenuioresq; paratissimos esse ad ex-
„ cretionem. Item aphor. 24. libri primi, humores quàm maxime fluxui paratos, dicit esse tenues. Tenues etiam commendat aphor. 9. lib. 2. ut purgatio rite sequatur. Et septimo methodi bilem mox educit, pituitæ lentori incidentia præmittit. Adde, quod in exquisitis tertianis citius, quàm in alijs, balneum concedimus, quia bilis ob tenuitatem, facilius per cutem excernitur. Nec contradicũt hæc aphorismo nostro, crudorũ uacuationem prohibenti. nam si exquisita sit bilis, nulla est in ea cruditas, nec esse potest concoctio. Si serosi sint, & tenues humores, crudi aliquid habentes: etiam aphorismus nõ obstat.

obstat. quia uergunt potius ad turgentium, quàm ad aliud crudorum extremum. Tenues enim sunt, & facile mobiles. Respondendum iam est Auicennæ argumentis, quæ integris eius uerbis adscriptis proferamus.

Non auscultes, inquit, uirum (Rasim subaudi) qui existimabat, quòd intentio in digerēdo est subtiliare: & quia humor calidus est subtilis, non est necesse, ut subtilietur. Res enim non est sicut dixit. imo intentio in digerendo est æquare substantiam materiei, ut fiat præparata ad expulsionem facilem. Et subtile imbibitum, & uiscosum adhærens, non est præparatum: imo necessarium est, ut inspissetur subtile, & subtilietur spissum, & incidatur uiscosum. Hæc sit prima ratio. sequitur altera. Et si uir iste Rasis non audiuisset in sermone antiquorum, de digestione tenuium, quia tamen audiuit de digestione crassorum & uiscosorum: oportebat, ut sciretur hoc per illud. O quàm belle concludit. imo seipsum damnat, concedens id in sermone antiquorum nō legi. Tertia ratio. Et quia non oportuit, ut in seipso consideraret, & diceret: quare urinæ in febribus acutis non habent in principijs earum sedimentum, & deinde fiunt habentes sedimentum. Nam sedimen laudabile non aliud est, nisi humor faciens ægritudinem, qui iam digestus est. Hæc ille. Tu uero, ut obiter dicam, caue, ne hoc sedimen te fallat. Nam ex syncero humore, aut putredine, fieri non potest hypostasis, sicut nec pus. Sed fiunt ambo ex incocto succo, qui aßimilationem substantiæ non ualens consequi, assequutus est coloris

ſimilitudinem. Hinc fit, ut, ſi nulla ſit coctio, nullum ſit in urina ſedimentum: & , ſi perfectiſsima ſit coctio, ut in ſanis exquiſita uictus ratione utentibus, etiam nulla fere ſit hypoſtaſis: quia totum alimentum perfecte aſsimilatur, nec aliquid eius in pus, uel fæcem illam degenerat. Vnde, licet fæx illa concoctionis perfectionem in morbis indicet: uere tamen, ſi rem totam conſyderes, non eſt integra coctio materiæ ex qua fit hypoſtaſis: ſicut materia tranſiens in pus, non ita perfecte concoquitur, ſicut quæ aſsimilatur. Hac ratione in pueris & uoracibus ſedimentum apparet copioſius, quàm in eis qui exquiſito uictu utentes, quicquid eſt familiare, perfecte aſsimilant. ſicut & urina plus habet ſedimenti tempore concoctionis ſanguinis, quam poſtea, primo criſeῶn, capite duodecimo. Cæterum, quoquo id modo ſe habeat, copioſa ſubſidentia à ualida fit uirtute. nam multum euincitur alimenti, à quo multa ſecernitur hypoſtaſis: etiamſi ea ipſa non fuit perfecte aſsimilata, ſed fuit uelut cruda ueri alimenti pars, ut ait Galenus in commentario ſecundo de natura humana, & in fine primi prædictionum. Inepte itaque credideris, humorem putrefactum, per concoctionem in hypoſtaſim uenire. Imò anteuertit putredinem natura, & concoquere nitens humorem crudum, qui erat putrefaciendus, fæcem illam, inſtar puris genuit. Materia uero, quæ tota eſt putrefacta, uel à febrili calore exuſta, aliter digeritur, ut in fine huius ſermonis dicemus. Hæc obiter dixerim, quorum probationes ſuperius inuenias.

uenias. Ad Auicennam reuertor: cuius hæc sit ultima ratio: Natura in principijs ægritudinum deberet facere crisim, & expellere materiam, si parata est, quando est tenuis. Cum ergo natura id non faciat, nec nos debemus id arte tentare: sed expectanda biliosi humoris incrassatio. Demum, uelut canens iam triumphũ, subdit princeps Auicenna: Et esset melius huic uiro Rasi, ut bene opinaretur de illis qui fuerunt, sicut Galenus & Hippocrates, in his, quæ scripserunt de hoc, & ualde attenderet. Deum immortalem, quàm attentum auditorem Hippocratis & Galeni, se nobis præbet magnus Auicenna. Quem uel ex his colligas, nunquam in Galeni lectione uersatum. Sed quatuor eius rationes diluamus. Prima est tyranni præcipientis, ut, quod subtile est, inspissetur. Nos in uera concoctione inspissationem fieri probauimus. Præparatio uero ad expulsionem, longe alia res est: nec in ea quærimus naturæ aßimilationem: imò quàm maxime à naturæ similitudine materias abducere, ut facilius pellantur. quod extenuando fit, non incrassando. Sed ait ille, subtiles humores immergi membris, nisi incrassentur. Nos pari facilitate dicemus educi: existente eadem subtilitate, quæ exitus ut ingressus, erit causa. Quòd si postquã immersa est bilis incrassescat, & obstructiones pariat: extenuabimus tunc, & detergebimus, nequaquam cum Auicenna incrassantes. In secunda argumentatione iam apparuit, non ualere complexionem eiusmodi: in præparatione ad purgationem extenua-

bitur crassum: ergo & incrassabitur tenue. Cæterum, uideamus, an etiam apud antiquos sit expressus sermo de inspissatione materiæ subtilis educendæ à corpore. Hoc nanque & apud Galenum sæpius inuenias. Libro enim primo sim. med. cap. uigesimoquarto
» ita scripsit: Quod planè tenue est, id medicamenti an-
» sas effugiens præterlabitur, atque in parte figitur,
» haud etiam retrorsum, sicut id quod crassum est, repul
» sum. Et quarto de locis affect. cap. 9. Bifariam acci-
» dere posse, inquit, ut uehementer tußiendo, pauca quis
» expuat. alij enim ob crassum, lentum'ue humorem, alij
» ob tenuem id facere uidentur. Siquidem tenuis humor,
» cum subleuatus est, inter tußiendum à spiritu diuisus
» refluit. Eadem ferè uerba in primo epid. circa finem primæ tempestatis, tertio de rat. uict. in principio, & libro secundo cris. cap. 10. ibiq; docet concoctione mediocrem craßitiem acquiri, & facilius tunc succos educi. Hac ratione libro septimo de compositione medicamentorum secundum locos, refert Andromachi confectiones bechicas, quæ tenues succorum fluxiones incrassent. Adde Hippocratem & Galenum locis innumeris, tenuitatem semper esse cruditatis signum docentes: & concoctione parari craßitiem, faciliorem'q; tunc eductionem. His autoritatibus fretum, non temere damnandum dixerit quis Auicennam. Sed in manu est responsio, si quis similia à dißimilibus discernere norit. Nam euacuantium præsidiorum, quædam attrahendo uacuant, cuiusmodi sunt cathartica: alia pellendo,

do, ut adstringentia in tumoribus, & aër ipse pellens in tußi. Actio prima est naturalis attractio: secunda, uiolenta quædam expulsio. Ad primam eductionem per purgantia, de quibus est nobis sermo, paratißimi sunt tenues humores, ut qui attrahenti pharmaco facilius obediant. In repulsione uiolenta, quæ fit initio phlegmonarum, tenues humores nequeũt ita manu pelli, quin relabendo aliquid in partem decumbat, ut dicto cap. uigesimoquarto. In tußi quoque, cum ab ipso spiritu, ueluti manu quadam, uiolenter sursum pelluntur sputa: tenues refluunt humores. unde fit, ut difficilius pellantur, quàm post mediocrem craßitiem. Constat iam, ex his non probari, quod de biliosis succis in purgatorio pharmaco Auicenna contendit. Sed an confectionibus illis Andromachi dicemus concoqui biliosos humores? Nam craßiores euadunt, sicut in concoctione naturæ. Respondeo, Andromachum composuisse narcotica frigida, ad somnum inducendum, & extinguendam acrimoniam biliosæ fluxionis. Concoctio nulla est ab eis: sed concretos reddunt humores, & instar aquæ frigidæ uacuationem promouent. Nam extincti humores, & craßitiem quandam adepti, facilius ueluti manu pelluntur. Hæc tamen craßities diuersa est à craßitie concoctionis. Nam hæc est concretio quædam à frigido: in concoctione autem est uera inspißatio, quam Aristoteles à concretione secernit. Superest enucleandum, quod ex Hippocrate & Galeno adductum est, tenuitatem esse signum cruditatis. Illa enim

tenuitas, quæ imperfectæ concoctionis est indicium, & uacuationem prohibet, non est tenuitas humoris educendi, sed educti excrementi indicantis. Nos loquimur de humore ipso educendo, qui seclusa concoctionis ratione, propriam ex sua natura tenuitatem habet, ut bilis. Tenuitas enim lotij uacuationem prohibentis, est tenuitas per accidens, minor quàm esse soleat in eadẽ specie excrementi: & illa impedit purgationem. Tenuitas autem naturalis, humoris uel excrementi intus manentis, de qua est Auicennæ quæstio, nullo modo impedit purgationem. Principis itaque tormenta arcem nostram non attingunt, nec aliquid, quod ad rem faciat, tales argumentationes concludunt. Nec eius aliæ duæ rationes aliquid probant, nec ipse rationem intelligit, quare in febrium principijs appareat urinarum cruditas: ut tunc nec crisis fiat, nec purgare liceat. Nõ enim ob bilis cruditatem id accidit. Porrò, haud secus quàm Auicenna, cæcutiunt aliqui ex recentioribus: qui dum uitare cupiunt huius errorem, eò delapsi sunt, ut in nullis morbis biliosis dicant expectandam præparationem, aut concoctionem aliquam: sed coctam esse semper, & paratam materiam. Horum error non minus, quàm ille Auicẽnæ est perniciosus. Nec ipsi reddunt rationem, qui fiat ut in eorum morborum initijs appareant urinæ crudæ: & quare natura non faciat tunc crisim, si cocta est, & parata materia. Falsum est etiam quod dicunt, humores omnes biliosos esse turgentes, cum & fixos, & obstruentes inuenias. Alia

igitur nobis erit ratio, qua purgationem, etiam in bilioso morbo, ex aphorismi nostri sententia, non temere admittemus, urinis apparentibus crudis. Nec tamen propterea concoquendam bilem, aut incrassandam fatebimur. Sed expectandum dicemus, ut post uenosi generis cõcoctionem, eam natura secernat. Dicamus igitur duas prohibitæ purgationis causas, etiam in biliosis morbis. Primo, in humore illo bilioso, qui obstructionem facit, subest aliqua craßities, aut lentor, non incrassationes Auicennæ, sed extenuantia, & incidentia desyderans, antequam uacuetur. Quòd si tali humori sit crudi aliquid admixtum, multò minus erit uacuandus: nec crisis fieri poterit, donec sit coctus. Secundo dicimus: si fieri posset, ut humor ille totus esset exquisita bilis, tenuis, nullam faciens obstructionem, sed alia ratione putrescens, febrem accenderet (non enim à sola obstructione fit putredo, libro de inæquali intem. & secundo de differen. febr. cap. 12.) adhuc fieret cruditas in morbi initio. non quòd exquisitus humor morbum faciens sit crudus: sed quia miscet se uenoso generi: & quia ab irruente febre impeditur concoctio uentriculi & hepatis: unde urinæ & alui deiectiones crudæ. Quin urinæ cruditas in morborum initijs, ab hac incoctione hepatis & uenarum potius oritur, quàm à cruditate obstruentis humoris, qui seorsim in parte fixus non sic inficit urinas. Hinc merito Gordonius, sæpe, ait, decipi medicos in quartanis. Nã siquando æger pauca assumens, quiete & somno bene concoquat, ap-

parebit urina cocta, ob bonam alimenti concoctionem in uenoso genere: cum tamen morbus, siue humor obstruens lienem sit crudus. Subsistente igitur in uenis multa cruditate, quæ urinis indicatur, etiam si morbus sit biliosus non licet initio attrahens adhibere parmacum, nisi cum multa præmeditatione ut dictum est. Sed ex hoc non concludet Auicenna, bilem, ut ad purgationes præparetur, esse incrassandam.

Satisfactum Auicennæ reor, explicatumq; abunde aphorismum, si illud tantum quæsiero: Quando uelit Hippocrates, nos confidenter purgare? nunquam enim licere uidetur. Ante concoctionem hic non permittit: post eam alibi uetat. Nam concoctio in statu magis fit: cum uero morbi consistunt ac uigent, melius esse ait quietem habere. Ad hoc dictũ antea est ex Galeni uerbis, aut initio purgandum, aut concoctionem expectandam. Initio, mißione sanguinis magis olim uacuabatur, nunc ob medicinas benedictas est frequentior purgationis usus. Vt autem quæstioni plenius satisfaciam, colligam purgationum tempora, & quotiens liceat in principio medicari.

Primo, ut ait Galenus in libro de totius morbi temporibus, præstat initio aluum ducere, glande, clystere, uel leui pharmaco, ut ab excrementorum onere leuentur intestina, & alijs succis educendis reddantur paratiora. Prodest hæc leuis inanitio interim ad maiora. nã siquid noxij humoris circunstat, etiam educitur: & cõmunioribus his meatibus reseratis, sæpißime per quan

dam

dam ſequelam ex ſuperioribus partibus aliquid emittitur: ut lib. 2. de compoſi. med. ſecundum locos, & 12. metho. tradit Galenus de clyſtere: qui etiam ex meſenterio, & ſimis hepatis, frequenter educit.

Secundo, licebit in principio uomitum prouocare: quando eſt in uentriculo repletio cruditatis, aut humores eò confluunt.

Tertio, quando ad inferiora uergunt humores, ut eò erumpere uelint, uel inteſtina murmurant, uel eſt ſub præcordijs moleſtia, genuum grauitas, lumborum dolor. ſequendus eſt enim naturæ motus: nam id turgere quodammodo eſt.

Quarto, ſicut turgentes, ita educere mox licebit tenues, peſtilentes, & alios denique, qui ad turgẽtes plus accedunt, quàm ad crudos. Sed quia magna ex parte nõ uere turgent humores, raro hæc, & cum multa præmeditatione facienda, docent Hippocrates & Galenus. Celſus uero, nunquam, præſente febre. Nos autem, nacti benigniora pharmaca, audacius id facimus. Nec repugnat Celſus, qui & ipſe cibos, potionesq; imperat, quæ ſimul alant, & uentrem molliant. Non tamen id ſæpius faciendum permittit lib. 3. cap. 4. ægri enim uires aluo ſæpius deiecta conuelluntur. Tranſacta hac principij occaſione, poſſunt etiam alui ducendæ gratia, cibi et potiones, quas dicemus, exhiberi. Ad purgationem uero integram expectanda ſunt ſigna concoctionis. Non quidem perfectam concoctionem expectabis, qualis eſt in ſtatu. Nam facta iam erit à natura aliqualis materiæ

expellen-

expellẽdæ ſecretio, cum ſecretum aliquid uidebis in urinis. Et quãdo apparebit urina plus quàm antea euicta, euictam etiam aliqua ex parte indicabit intus materiã. Quam in morbis non diuturnis purgare magis licebit. Cauendum tamen, ne naturam ſudores uel urinas mouẽtem, aut alio uergentem, purgatione reuoces: aut nimia agitatione, futuram concoctionem impedias. In quartana porrò ante ſtatum non purgat Galenus. Nam quãto longior eſt morbus, tanto perfectior expectanda concoctio, cum craßi ſint, & tenaces ſucci. In ſtatu uero etiam ſæpius purgat, quia longum eſt eiuſmodi tempus in quartana. Ante perfecta igitur ſigna concoctionis licebit in alijs morbis purgare, cum & natura ipſa, apparente ſola nubecula, aut coloratiore urina, ſoleat facere criſim, ut in tertianis refert Aëtius lib. 5. cap. 28. & Galenus primo criſeω̃n, cap. 12. eo magis, quia perfectißima etiam celebrata concoctione, non ſemper apparet hypoſtaſis: maxime in ijs, qui tenui uictu utuntur, in æſtate, & laboribus, dicto loco. 1. criſ. cap. 12. & aphor. 14. libri primi. Hæc in augmento aliarum febrium, & in ſtatu quartanæ ſint dicta. In cæterarum uero ſtatu, quietem eligendam cenſet Hippocrates. Nã tunc ſuperfluã eſſe purgationẽ, ait Galenus, ſi omnia à principio rite ſint acta, & uacuatum initio ſit. Tum, quia ipſa ſufficiet natura: tum, quia non eſt amplius moleſtãda, quæ ſatis fatigata eſt: præſertim in ſtatu uigentis & acuti morbi. Si uero materia redundat, & natura ſegnius agit, ſupplendus eſt eius medicamine defectus,

ut

ut libro quos oporteat purgare,& in commentario nostri aphorismi,& duorum præcedentium. Demum declinante morbo purgabis tuto, si naturam uideas non satis purgasse:& finito morbo reliquias educes,ne fiat recidiua. His rationibus addendus uidetur alius casus, in quo liceat initio purgare: quando est syncerus humor,cuius nulla est expectanda concoctio. Sed, si humor sit tenuis, iam in superioribus est comprehensus: sin crassus, educendus in principio ideo non dicetur, quia prius extenuari & incidi debebit,& morbi coctio expectari. Totius rei summa in hoc sita est, ut liceat initio cuiusq; morbi purgare eo pharmaco, cuius attractrix uis hepar non attingit. Nam primarum uenarum cruditas est,quæ pharmacum maxime detestatur. quæ ratio apud antiquos,qui generosis utebantur pharmacis,purgationes magis uetabat, quàm apud nostros,benedictis,ut uocant,medicinis utentes.

Contra aphorismum,ut omnis tollatur ambiguitas, quædam nunc obijcienda. Primo,quòd inepta sit exceptio de turgentibus: cum nec turgentes educere initio poßis,oborta tunc cruditate. crudi enim uias obstruendo impedient. Respondeo,cruditates, quæ per initia oboriuntur,non omnino idem esse,quod crudi proprie dicti,qui ob craßitiem uias obstruunt. Illæ enim per initia morborum,præsertim biliosorum, in quibus humores turgent,non ita sunt crassæ. In alijs uero posset adeo impedire cruditas,ut citius mala symptomata hominem interficiant,quàm succus aliquis pharmaco educatur

catur. Vnde non immerito apud antiquos ualidæ purgationes erant formidabiles. Sed hodie eas non formidant, propter medicinas benedictas: quasi falsus propter illas sit aphorismus. Illæ quidem, ut minus nocēt, ita minus sufficienter purgant eos affectus, qui generosis indigent pharmacis. Ratio enim aphorismi inuicta manet: ut quodcunque pharmacum propines, si crassus obstaculo sit humor, aut pharmacum nihil eius attrahat, aut eo attrahente, & humore resistente, mala symptomata oriantur.

Contra aphorismum, secundo, facere uidetur Oribasij locus in compendio: Crudi existentes humores, antequam generent morbos, caute sunt uacuandi: iam autem febrientes, nullomodo. Quasi in sanis liceat aliquando cruda purgare, in febrientibus nunquam. Nos uero, etiam in sanis, crudorum purgationem uetabimus, ex sententia nostri aphorismi, & Galeni præcepto, lib. 4. de sanit. tuen. Oribasius enim, quem paßim & perperam citari audies, caute euacuandos succos intelligit per mißionem sanguinis, nam scripsit hanc sententiam capite de mißione sanguinis, quod est caput septimum libri primi ad Eustadium. Id ipsum docuit Galenus (à quo ille accepit) libro de mißione sanguinis. Vbi crudi, inquit, succi exuperāt, antequam morbus inuaserit, caute uacuabis: sed ubi febris corripuit, ut antea monui, nullo modo. Antea autem monuerat, ob metum syncopis nō esse uenam secandam febricitantibus cum cruditate, & offensione oris uentriculi. idem tradidit lib.

12.

12.methodi. Indicatio enim à uiribus hoc præsidium dissuadet. Quid uero sit caute uacuare, idem exponit, modicam sanguinis detractionem repeti, & extenuantium usum intermisceri præcipiens. Purgationem eo casu nos facile concedimus non admittendam in febricitãte, cũ nec in sano eã admittat Galenus, propter mala symptomata, quæ sequũtur ex purgatione crudorũ.

Demum unus superest scrupus, quo nullus in febribus uidetur esse locus concocta medicandi. Nam teste Galeno lib.2.de differentijs febrium, cap.5.decimotertio, & decimosexto, in febrium paroxysmis euacuatur, & discutitur quicquid putrefactum atque exustum fuerat. Vnde uidetur nihil superesse, quod pharmaco sit post accessiones educendum. Plures hac ratione uideas confusos, qui nec intelligant quid purgandum, nec unde prodeat materia illa copiosa, quam in crisibus natura cumulatim expellit. nam si in singulis accessionibus totum educitur, nihil ad crisim supererit. Intelligẽdum ergo primum, materiam crudam, quæ obstruit, non tolli in paroxysmis, sed in certa parte consistere, ibiq; concoqui toto morbi tempore usque ad crisim, ut in commentario nostri aphorismi. Præterea, obstructionis, aut prauæ in certa parte dispositionis occasione, materiæ putrescunt, paroxysmum accendunt, & ebullitione quadam per corpus agitantur. Tales in accessionibus tolluntur, quæ accessionum continens causa fuere. Ita enim à putredine & ustione fundũtur & extenuantur, etiam crassæ materiæ, ut instar pinguedinis inflamma-

tæ,

tæ,in ſuliginem uel fumũ digerantur,aut cum alijs ex= crementis pellantur. Sublata uero in totum hac coniun cta cauſa,non amplius ſubeſſe poterit putrida febris: tuncq; ad perfectam integritatem deſinet paroxyſmus. Vbi uero in pituitoſis humoribus eſt putredo,etiam ali quid putrefacti excrementi in affecta parte ſupereſt,di cto cap.16.& in fine decimiſeptimi. Qua ratione in quotidianis febribus non eſt uera intermißio,quia pitui ta non perfecte exuritur. À quo putri excremento,uel à partis diſpoſitione,putrefactis iterum alijs eo fluẽti= bus materijs,fit ſequens paroxyſmus,citius uel tardius, iuxta multitudinem, & uelocitatem fluentium ad ſenti nam humorum: longus quoque,uel breuis,iuxta humo ris quantitatem,qualitatem,ægri uires, & corporis di ſpoſitionem,lib.2.de differ.feb.cap.3. Iam, ſi natura ſuccos illos,qui male cocti,& ſemiputres eo conflueu= tes citius corrumpuntur, rite gubernet,& ne eo con= fluant,euincat,& concoquat: ſimiliter, ſi obſtructio= nem faciens excrementum detergeat,uel crudum deco= quat: ſublata erit ſequentium acceßionum cauſa ante= cedens. Criſim autem ex antecedentibus materijs ad hunc modum celebrabit natura. Primo, ſanguis,qui per ſolertiam naturæ, quæ concoquendo putredinem arcet, à contagione ſeruari poterit, integer mane= bit. Secundo,ex reliqua antecedente materia iam pu= treſcente,natura per cõcoctionem, inſtar puris,efficiet purulentum quid,quod criſi pelletur. Tertio,excremen tum purum, ſyncerum'ue humorem, quem concoctione

ſecernet

ſecernet natura, tunc ipſa pellet, & nos attrahemus. et ſi quid putridum, aut eius fæx uel cinis, ſupererit: id ſine aliqua concoctione, ut in ſingulis acceßionibus fecit, ita in ultima per criſim pellet. Triplex eſt hoc naturæ munus in criſi, circa alimentum purum, ſemiputre, & excrementa. Ante criſim uero, incipiente natura dominari, & materias in corpore partim euincere, dum ſimiles ſibi facere ſuccos contendit, ex ſemiputri materia, inſtar concoctionis tumorum, generat quid purulentum, non ita putrefactum, ut ea quæ paroxyſmos accendunt. Nam ea quæ putrefacta ſunt, ab omni concoctionis ratione degenerarunt: hoc uero naturæ ſolertia ab incendio eripitur. Huius coctionis ratione urina incipit habere ſedimentum: quod aliud nihil eſt quàm purulenta fæx: licet non ita ſit particeps cauſæ præter naturam, quemadmodum pus, ut ait Galenus in fine primi prædictionum, quæ uera eſt differentia inter pus & hypoſtaſim. Eiuſmodi igitur ſemicrudum, aut purulentum in corpore, per morbi maturationem in criſim repoſitum, nos uocamus bilioſum, pituitoſum, aut atrabilarium, pro ratione uincentis humoris. Ideoq́; bilis, uel alterius humoris purgatorio pharmaco, talem fæcem ita coctam educimus. Eo magis, quia ex tota concoctione naturæ, multa bilis, uelut concoctionis excrementum per bilioſos morbos ſecernitur. Vnde non ſolum purulentum illud, quod minus eſt: ſed multa bilis eo tempore iam ſecreta, pharmaco educitur. Ad obiectionem ergo dicimus, coniunctas cauſas cum

ſingulis

singulis accessionibus perire: ex antecedentibus uero colligi, quod crisim faciat, & pharmaco educatur. Tempestiuum iam uidetur ad syrupos uenire, ut intellectis cõcoctionum, præparationum, & purgationum scopis, quid illi præstare possint inquiramus.

De syruporum compositione, & uario usu. Sermo quintus.

SYRVPOS, siue ab ὀποῖς, succis, & σύρω, traho, quasi sint succi extracti: siue, quòd à Syria sint allati: siue ab eo, quod Galeno dicitur, σίραιον, id est, sapa, uel dulcis cum melle decoctio: siue aliunde dictos quis uelit: constat non à Græcis, sed Arabibus eo nomine usurpatos. Proprium eorum munus illi digestionem uocant, cõcoctionem esse falso putantes. Est uero proprie digestio, idem quod Græcis διαφόρησις καὶ ἀνάδοσις, id est, per halitum dissipatio, & distributio. Differentiam inter concoctionem & digestionem, uideas in lib. de inæquali intemperie, & quinto sim. med. cap. 8. Digeruntur enim tumores, cum materia contenta in ambientem discutitur: concoquũtur uero ad suppurationem. Dicimus etiam alimentum in uentriculo prius concoqui, deinde in corpus digeri, id est, distribui. Sed de nominibus plus satis. Scimus enim inauditum fuisse antiquis syruporum nomen: eis tamen propomata, & dulces potiones in usu fuisse:

sicut

ſicut & præparatorias alias potiones, ad purgationes iuuandas. in quem uſum ſyrupos componunt Arabes. Neglecto igitur nomine, ſi rem ipſam, quatenus ad præparationes attinet, ad Galeni mentem expendamus (expedit enim primum ita facere, ut ille ſit huius cenſuræ regula) ſyruporum uſus erit, non cõcoquere, uel digerere: ſed extenuare & incidere. Adeo charus Galeno ſemper fuit extenuantium, & incidentium uſus, ut paßim eorum meminerit, & proprium de eis librum conſcripſerit. Confert ad multa hic uſus: ex quibus nos tria, ad rem facientia, referemus. Primo, iuuandis cõcoctionibus, extenuantia, & incidentia præmittimus, ut in tertio ſermone iam eſt demonſtratum. imò ea ipſa concoquũt, ut dicemus. Secundo, iuuãdis purgationibus Galenus ubique præmittit extenuantia & incidentia: etiã quando turgẽt humores, aphoriſmo 24. libri primi, & libro quos oporteat purgare. Præparant enim corpus, reſerant meatus, obſtructiones detergent, humoris craſſitiem & lentorem tollunt. imò aliquid educunt, ut dicemus. Tertio, etiam mißio ſanguinis commodius hoc auxilio fit, ubi eſt crudorum copia, ut docet Galenus de curandi ratione per uenæ ſectionem. Nam pauculo ſanguine detracto, melicratum exhibet probe coctum, cum incidentim medicaminum quopiam, ut hyſſopo, origano, calamintha, pulegio: aut certe cum melicrato dat oxymel, aut oxyglycy, id eſt paſſum acetoſum, ex aceto & uino dulci factum. Rurſus, ueluti præparatio ſanguine, aliquid detrahit. nam crudum copioſe trahere

g non

non est tutum:nec concoqui tamen potest,nisi extenuetur. Veri itaque Galeni syrupi erunt oxymel & mulsa,cum incidentibus herbis:oxymel cōtra uiscosos,mulsa contra crassos humores,lib.3.de rat.uict.in principio. Expungendos hac ratione,quis dicet, Arabum syrupos,seu extractos succos . Nam succos ad eam rem non requirebat Galenus,quod Arabes faciunt:sed sufficiebant ei herbæ ipsæ toto anno seruatæ,quæ fortius siccant,& calfaciunt,quàm recētes. Item,uera hæc ad purgationes præparatio,si Paulo credimus , potius fit certa uictus ratione,quàm syruporū formulis. Etenim lib.7.cap.6.ubi præparationem tradit.qualis ad purgationes esse debeat,solum docet:certa prius uictus ratione,extenuante & incidente,alendum esse hominem, antequam purgetur. Nec secus Galenus apho.9.lib.2. & lib.de uic.extenuante. corruere his rationibus uidentur syruporum figmenta,uelut inutilia. Sed nos,ut ad eorum defensionem descendamus,ad primum respōdebimus,Galenum,qui uarijs in locis scribebat, & praxim exercebat,tanquam facile parabile,id siccarū herbarum cum oxymelite uel mulsa decoctum , sæpe commemorare,quod & nos laudamus , & syrupum uocamus:nam in eiusmodi decoctis,aliquid succi ab herbis extrahitur. Quod autem & ueris succis herbarnm, nō Galenus modo,sed & Asclepiades,Archigenes,Antonius Musa,Philagrius,& alij ueteres, ex professo sint usi:& ex eis dulces potiones,quas nos syrupos uocamus,effecerint,mox ostendemus. Quin etiā,siccas herbas,

bas, tanquam iusto acriores, non ita commendabimus, ut succos expressos, in quibus integra magis est herbarum uirtus, quàm in illarum decocto. Quòd siqua sit aquositas recentis herbæ, illa per succi decoctionẽ tolletur. Ad aliud quod ex Paulo affertur, non negabimus nos, syruporum usum sub διαίτης nomine contineri, cum princeps pars rationis uictus in morbis acutis, sit Hippocrati & Galeno, oxymel, mulsa, uel ptisana. In tota quoque extenuante diæta, quædam sunt, quæ sub alimentorum genere continentur, ut ptisana, & mulsa: quædam sunt medicamenta, ut oxymel, & alia, quæ in mulsa concoquere licet, ut hyssopus, calamentum, &c. lib. 8. metho. ad quorum genus nostri syrupi sunt referendi. In ea itaque præparatoria uictus ratione, syruporum usum commendare licebit, uel ex ipso tempore exhibendi. nam assuefacimus naturam, ne insueta hora pharmacum ægre ferat. Præterea, medicamentosa potione aliquid educere tentantes, maiori pharmaco uiã paramus: & naturam ad deiectionem uelut assuefacimus: ut in uomitu, urinis, & alijs omnibus uacuationibus ex Galeno id faciendum ostendemus. Commendare etiam licet syrupos ob alterandi uim, & alias eorũ functiones. Non enim ad extenuãdum & incidendũ solũmodo cõfert syruporũ usus: sed ad alia multa, quæ mox distincte narrabo: ne quis cum Arabibus eos cõfundat, & omnes sine iudicio uocet digestiuos. Sed præstat eorum compositionem paucis antea perstringere.

Discrimen faciunt Arabes inter iulebos, syrupos,

apozemata, robub, & looch. Iulebum ex ſaccaro, uel quouis ſyrupo cum aquarum quadruplo, clarificando efficies. Magis uero probatur ex ſaccaro cum florum infuſione. Roſæ enim, ſeu uiolæ, in feruentem aquam demerguntur, cauendo ne quid euaporet. deinde expreßis illis & abiectis, aquam illam, quam infuſionem uocant, percolando & clarificando, leui cum ſaccaro ebullitione fit iuleb. Quo recenti uteris ad infrigidandum, humectandum, & ſitim arcendam. Nec ſeruantur isti iulebi, niſi quis pro leui ebullitione, perfectam con coctionem adhibeat, cum maiori ſaccari modo, instar ſyruporum. Plus ideo probantur iulebi cum dicta infuſione, quàm cum aquis illis, ex toſtis & uſtis herbis destillando eductis: nam igneum, neſcio quid, illæ redolent, & ab herbarum uiribus degenerant. niſi, ut docuit Manardus, in duplici uaſe fundantur: ita, ut primo feruentem aquam continente, ſecundum herbas continens ſuſpendatur: nec aquam tangat: ſed feruidum uaporem excipiēs incaleſcat. Syrupos conficiendi modus fuit ex decoctis & melle: ſed iam & ſuccos, & aquas illas distillatas miſcent, & pro melle ſaccarum apponunt. Horum uſus uarij ſunt, in ſequentibus explicādi.

Apozema differt à ſyrupo, in eo, quòd non ita perfecte coquitur, nec aſſeruatur. ſunt qui uocent ſyrupum longum. uere tamen ἀπόζημα aliud nihil eſt, quàm decoctum, cui ſaporis gratia adduntur dulcia condimēta, aut etiam medicamentoſæ uires. Robub ſunt ſucci ſine dulcedine inſpiſſati, ad ſolem uel ignem. Rob ſimpliciter

pliciter dicitur ſapa,ſiue excoctum muſtum:cum adiectione uero,eſt idem quod robub:ut rob de ribes . Non ſunt in uſu eiuſmodi robub,quòd guſtum non delectēt: niſi dulcia miſceas,quod à multis iam fit : ut in rob de nucibus,quod eſt medicamentum Galeni.ſcopus horum eſt adſtringere. Looch non ita bibitur, ſed ore retentũ lingitur:eſtq́; Galeno uſitatum,dictum ἔκλειγμα, nobis linctus.Vſus eſt cum melle ad abſtergendum in tuſſi,& alijs thoracis affectibus . Parantur communiter, looch ſanum & expertum,looch de pino,de ſcilla , de papauere,ex deſcriptione Meſue.Modum conficiendi looch de pino docent Hippocrates & Galenus lib. 4. de rat.uict.acut.comment.70.& 79.& looch de ſcilla comment.ultimo.& alios lib.7.de compo.med.ſecundum locos.Sed ad ſyrupos reuertor.Componũt eos communiter,acceptis ferè tot manipulis herbarũ, uncijs radicum,ſeminum,uel florũ,quot ſunt libræ aquæ. Ad ſubduplum fit decoctio.radices tamẽ plus licet incoquere,flores multo minus.ſuccos etiam , quando ex eis ſunt facturi ſyrupos,ſolos prius decoquunt.Id quod ſupereſt aquarum,uel ſuccorum decoctum,percolatur, & cum albumine oui clarificatur:deinde miſcetur cum mellis deſpumati,uel ſaccari pari pondere , aliquando minore uel maiore,iuxta liquorum amaritudinem , & patientis uarium guſtum.Id totum leui ebullitione mixtum , iterum percolatur,& demum perfecte coctum uſque ad lentorem & manus inquinationem, fit ſyrupus.ſi parum decoquatur,dicetur ſolum apozema. Aro

matizant insuper, & tenuißimos pulueres inijciunt, duarum drachmarum põdus pro totius libra. Dosis est sesquuncia, uel unciæ duæ cum aquarum duplo uel triplo: ut totius quantitas sit ferè unciæ sex. tantundem apozematis sine aquis propinant. Quæ ipsa magis cõmendo, quàm syrupos: in quibus exhausta est herbarum uirtus ob uetustatem, & nimiam decoctionem. uerum deficiẽtibus herbis hyeme, cum nõ liceat apozemata facere, cogimur syrupos in totũ annũ reponere.

Componendi modus iste non abhorret à mente Galeni, qui lib. 6. de compo. med. secund. loc. ex succis nucum, mororum, malorum granatorum, & cotoneorum, uaria medicamenta cum melle componit. Quæ licet inter looch uel robub potius, quàm inter syrupos sint numeranda: tamen ex ratione compositionis etiam hos elicias. Ait enim in principio libri: Quia succi hi, nisi
" concoquantur, cito corrumpuntur, etiamsi cum melle
" crudos reponas: ideo à medicamentorum compositori-
" bus excogitatum est, ut cum melle succi concoquantur,
" & ita reponantur, ut toto anno sint usui: non solum eo
" tempore quo succi exprimuntur. Vtilitatem aliam
" huius compositionis addit Galenus: quia non solum ad conseruationem facit mel, sed & sua facultate iuuat: quæ in syrupis etiam abstergendo, & aluum ducendo iuuabit, & sua dulcedine naturam alliciet. Alibi etiam sæpe à Galeno fiunt compositiones ex succis & melle, tam in lib. de comp. med. secundum locos, quàm in paratu facilibus. Vtinam extaret Galeni liber de compo.

med.

med.purgantium,cuius meminit in prin.lib.de compo. med.sec.loc.Nam licet non syrupi,alia tamen eis similia,ut propomata,& dulces potiones antiquis nominabantur.Vnde apud Paulum lib.7.est integrum caput de dulcibus,utilibusq; potionibus, & propomatis. Προπόματα uero præpotiones dixeris. Ad quæ genera,iuleborum & syruporum compositiones sunt referendæ.ut Pauli hydrorosatum,uere sit syrupus rosaceus: nec eius secundum hydromelon aliud est, quàm syrupus de citonijs:nec rhoetis compositio,aliud quàm syrupus de malis granatis.Eius insuper omphacomeli, est syrupus de agresta: Myrtites, syrupus de granis myrti.Similes ferè in Dioscoridis libro quinto potiones inuenias.Oribasius quoque libro quarto ad Eustadium scripsit caput integrum de potionibus quæ in febribus conferunt.& est caput 39.ubi dulcium refrigerantium,incidentium, & astringentium meminit potionum:ex melle,aqua,aceto,& succis fructuum.Apud Aëtium quoque proprium legimus caput,De dulcibus, consuetisq; in febre potionibus, ex Philagrio. Vnde magis probabitur noster in febribus syruporũ, & præpotionum usus.Verba Philagrij sic habent: Dulcis po- ›› tio duplicem utilitatem affert.Primo,quòd natura iu- ›› cunditatis gratia eam libenter amplectitur,ac inde re- ›› focillata,& ueluti reuiuiscẽs, actiones suas languidas, ›› & à morbi feritate defatigatas,excitat.Secundo,quòd ›› ægritudini ea potio duobus modis resistat, uim illius ›› contrarijs qualitatibus opprimendo,& animalis uirtu- ››

" tes suscitando, ut morbi impetum, uiolentiamq; facile
" ferat. Commendandi igitur syrupi nostri, quòd dulcium potionum utilitates amplectantur. Scopi utendi duo à Philagrio sunt præscripti, uirtutis refocillatio, & alteratio morbi. Quæ ambo præstant nostri syrupi. Præstant & ea, quæ Galeni extenuantia & incidentia, & alia plura: ut aluum ducentia, adstringentia, concoquentia, & diuretica præsidia, in dulces potiones, syrupi nomine, uarie cogamus. Quos usus improbare nullus poterit, cum à Galeno materiæ copiam desumamus, & ob dictas ab ipso, & Philagro commoditates, mellis aut saccari dulcedinem addamus. Nempe ob conseruationem medicamenti, ob gustus suauitatem, naturæ recreationem, ob proprias mellis & saccari facultates. Superest tantum, ut particulares usus in classes digeramus, & singulis speciebus febrium accommodemus.

Esto igitur primus syruporum usus, concoquere. primum uoco, quia inde nomen digestiuis syrupis inditũ, licet nihil minus, quàm concoquerent. Secundus usus, alterare morbum contraria qualitate. Tertius, extenuare & incidere. Quartus erit usus, diureticorum. Quintus, aluum ducentium. Sextus, eam sistentium. Septimus confortantium, seu roborantium. Primo, ad concoctionem iuuandam parari possunt syrupi, ut ex succo cotoneorũ cũ pipere, ex menta, ex corticibus citri: addendo coriandrum, crocum, nardũ, cinnamomum, & alia odorata, de quibus lib. 8. de comp. med. sec. loc. Nõ

tamen

tamen syrupis ad eã rem est opus, nisi pars sit affecta: sed somno, quiete, frictionibus, lauacris, cibis & potionibus modice calidis. Si quis uero ex potionibus modice calidis conficere uolet syrupos, non solum alimentis, sed & pharmacis uti poterit. Vnde Celsus, Antiquos, ait, medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliri solitos, eo quòd cruditatem maxime horrerent. Nec damnandi sunt syrupi, quasi dicta præsidia ad iuuandam concoctionem sufficiant. Nam si in certa parte sit dispositio cruda, erunt ad id medicamẽta optima: ut apparet in arteriace diacodion Andromachi, lib. 7. de comp. medi. secundum locos. Insuper omnium frigidorum affectuum non exiguam uim cõcoctricem in nardo esse ait Galenus libro de eisdem nono, ubi de colicis agit. Triplici enim ratione concoctionem iuuat nardus. Primo, extenuat: secundo, calorem auget: tertio, adstringit. Extenuatio enim, ut dixi, concoctioni uiam parat. Caliditas concoctionem efficit: adstrictio uim confirmat. Talia itaque medicamenta, ad partium affectus concoquendos, in syrupos coacta, facilius penetrabunt, & à natura suauius attrahẽtur. Porrò, in febribus, nisi longæ sint, raro utimur eiusmodi medicamentis ad concoctionem iuuandã. In acutis nanque, alia magis urgent: ut uictum extenuare, & causam tollere nitamur, à qua est concoctio impedita. si quando tamen sit concoctio iuuanda, post extenuantia præsidia id moliemur, ut superius diximus, & inferius exemplis ostendemus. Victus tamen ratio debet esse concoctu facilis, boni succi,

ci,& humida. In omni enim febri, ciborum concoctioni prospicere magnopere oportet, ut ait Galenus libro undecimo methodi medendi.

Secundum usum, qui in alterando consistit, solum uidentur attendisse Arabum familiæ. Nam sua digestiua semper ita aptarunt, ut contraria esset eorum qualitas qualitati humoris uitiosi. Nos autem, ob alterandi usum, solos eos syrupos commendabimus, qui biliosis adhibentur febribus. nec id perpetuo. Non enim conueniunt in craßiore & obstruente bile: sed incidentibus magis, quàm alterantibus frigidis, est opus: aut his, quæ utrunque simul efficiant, cuiusmodi est acetum cum iuleb uiolarũ. In morbis alijs biliosis, maxime in tertiana exquisita, tenuis extra uasa humor facillime educitur, siue per cutem, siue per communes canales, dicen-
» cente Galeno lib. 2 criseω̃n: In tertianis bilem uehe-
» menter moueri, & per singulas corporis partes dissemi
» nari, atque delationis impetu per seipsam expurgari. Hinc fit, ut indicatio euacuandi non reddat nos adeo solicitos, sicut indicatio alterandi per infrigidantia & humectantia, ut febrilis æstus, & bilis acrimonia extinguantur. In causone etiam, alteratio, magis quàm purgatio, exigitur: nisi (ut ait Hippocrates) in ualde acutis materia ita turgeat, ut medicari eodem die cogaris: quando materia effrenior est, quàm ut syrupis reprimatur. Est & aliud in causone generosum remedium, frigida copiosa in febris æstu, post signa concoctionis. In tertianis balneum magis congruit: quia materia est extra

tra uasa, & ad cutim uergit, per quam facilius quàm in causone pellitur. Vtrisque cõmunis est syruporum in frigidantium & humectantium usus. Nec admodum uereremur, ad eos sequi concoctionis difficultatem. Nam tutius est febrem remissam, in tempus proferri, quàm ex ustione marasmum, uel mortem incurrere. eo magis, quia possumus alterantibus, magis humidis, minus frigidis uti: ut dulci radice, atriplice, lactuca: quæ non adeo concoctionem impediunt, ut magis frigida. At dices, ab illis syrupis, exigua quantitate sumptis, exagitari potius calorem, quàm extingui: sicut, si frigidam modicam propines, flãmam augebis, & aqua in bilem uertetur. Hac rõne reijciunt quidam hos syrupos, quasi ad alterãdum sufficiat frigidæ potus. Quibus ego responsum uelim, de aqua illos uera dicere, quoniam eam in summo accessionis feruore propinamus, ad solam flãmæ extinctionem. In syrupis, sicut & in reliqua uictus ratione humida, aliud spectamus: nempe, humido nutrimento alere: frigidiorem sanguinem, ne bilescat, gignere: caliditati & siccitati, quæ in solidas partes se insinuat, occurrere, & solidas ipsas roborare. Ad quas res inepta est aqua, quæ nec solidas partes uere humectet, aphorismo decimotertio libri quarti. Adde, nõ esse ita tutum, syrupi, ut aquæ, copiosam dare potionem, ut de oxymelite refert Galenus primo de rat. uic. com. 43 & lib. 3. com. 28. Nam aqua cito alteratur: syrupi uero craßiores diutius retinent temperamentum, nec ita facile in bilem uertuntur. Ideo hi extra paroxysmum lente,

te, aqua in paroxyſmo repente agit: hi modica quantitate, aqua copioſa: hi ante ſigna concoctionis quoque dantur, aqua poſt concoctionem. Aliquando etiam in ratione uictus dat Hippocrates paululum aquæ inter mulſæ & oxymelitis uſum, lib. 3. de rat. uict. com. 39. præferuntur tamen ei ſyrupi, ut apparet lib. 4. com. 5. Male igitur rem intelligunt, qui ob aquæ potum, frigidos ſyrupos damnant. Quin potius affirmant non inexperti medici frigidos ſyrupos etiam purgationi præmittendos, tum quia imbecillam uirtutem roborant, tum quia humoris educendi acrimoniam obtundunt, ne in tranſitu uicinas partes igneo calore lædat. Videbis enim aliquando ægros quaſi comburi, ſi humorem acrem educas non prius refrigeratum. Nec eiuſmodi offenſam ignorarunt Hippocrates & Galenus lib. 3. de rat. uic. com. 13. & 14. & lib. 4. com. 109. ad purgationem tamen iuuandam nunquam frigidis utuntur. In hac itaque re iudicio opus eſt, nec ſunt frigida penitus contemnenda, nec temere ſemper admittenda, reclamante Galeno, qui etiam in acutis & bilioſis morbis, non frigidas potiones, ſed extenuantes & incidentes ante purgationẽ imperat, apho. 24. libri primi, & lib. quos oportet purga. His ſolis corpus ille præparare ſolet, ut dictis locis & lib. de morbo comitiali, apho. 9. lib. 2. & lib. 11. methodi. Imo cum medicamento ipſo dat ſimul extenuantia, dicto lib. quos opor. purga. per ſe enim frigida qualitas purgationis motum impedit, non adiuuat. ſed indicatio à uiribus ſumpta, ut eis proſpiciamus ſuadet:

indicatio

indicatio prouidentiæ, quæ à causis sumitur, ut futura incõmoda præcaueamus. Cum igitur facultatis imbecillitatẽ, & humoris acrimoniã uereberis, syrupis frigidis iuxta prædictas indicationes uteris. sicut contra, extenuantes & incidentes cum Hippocrate *&* Galeno *perpetuo imperabis, ubi corpora fluida facere cogitabis. Nec inepte mea sententia, utroque præsidio quis utatur, humidam uictus rationem & frigidos syrupos, si febrilis calor urgeat, prius adhibens: instante uero purgatione, melicratum cum extenuantibus herbis: ut iuxta ueterum placita, extenuantia & incidentia purgationem continenter præcedant. At dices, si humores satis sint tenues, non indigebunt extenuantibus. Id quidẽ ego fateor: sed extenuantia contemni non esse tutum affirmo, maxime si frigidis antea sis usus syrupis. Item an reserati sint meatus, nec'ne, non satis constat. præstat igitur extenuantibus & incidẽtibus uti, præsertim si pharmacum sit generosum, ab hepate & alijs remotis partibus attrahens. horum enim ratione maximæ curæ fuit antiquis meatuum reseratio, sicut primarum uenarum cruditas maxime horrenda. Nostris uero medicis, quorum pharmaca uix hepar attingunt, sed ex uentre materias educunt, nec cruditas est ita formidabilis, nec ita frequens extenuantium usus. Vides utriusque partis rationes non improbandas, licereq; aliquando uti frigidis, aliquando extenuantibus, aliquando utrisque. Iudicium in hoc erit medici, si pharmaci uires, educendi humoris qualitatem, & per quos mea-*

tus

tus eductio fieri debeat, diligenter attenderit. Ad hunc modum his præsidijs utendum ego semper iudicaui, ut ueterum placita seruantes, frigidos syrupos nõ reijciamus. Hanc meam sententiam, cum subinde rogaretur, non improbauit incomparabilis ille sanioris medicinæ præceptor Iacobus Syluius, uir acri iudicio præditus, & in enarrando Galeno disertißimus. sed aliquis forsan nobis obijciet Galenum, cui in methodo curationis ultimum est febris: ergo omnium ultima debet esse refrigeratio. Respondeo, Galenum in generali methodo, post signa concoctionis, frigidæ potu uti, ad caloris extinctionem. Item, post humorum uacuationem curare id febrilis caloris, quod instar hecticæ in solidis partibus est relictum: fieriq; id balneo, frigidæ potu, & alijs refrigerantibus. Indicatio uero, quæ nobis frigidorum syruporum usum & uictus rationem humidam antea suadet, aliunde sumpta est, ut iam dixi. quin & Galenus ipse frigidis & humidis etiam initio tertianam alterat: & primo de rat. uict. com. 43. frigidum oxymeli ante morbi concoctionem dari iubet, & panem ex aqua primo ad Glaucon. ptisana etiam frigida est, & frigida putredini obsunt, lib. 11. metho.

Tertius incidentium & attenuantium syruporum usus in prædictis est iam comprehensus. Superest tantum ostendere, syruporum formulas ad eam rem apud antiquos inueniri. Nam lib 8. de com. med. sec. loc. ex succis cichorij, anethi, iridis, & aliarum herbarum, syrupos ad uarios hepatis affectus composuerunt, Antonius

nius Musa,& alij prisci medici,quos Gale. ibi commendat. Libro etiam. 9. ab Archigene componitur chelidoniæ succus cum mulsa,ad auriginem ex obstructione hepatis: quæ uera est syrupi compositio. Ibidem ex Asclepiade reponuntur cynoglossæ & chamædryos succi,ad lienosos. Huius generis sunt syrupi,qui per sputa repurgant,de quibus lib. 13. metho. quales sunt,mediocres syrupi de iuiubis, & de glycyrrhiza: Galeno ptisanæ cremor & mulsa quæ detergentia potius dixeris. Efficaciores uero sunt syrupi de hyssopo & marrubio: Galeno,urticæ semen & mulsa,in quam coniectum sit aliquid acrium herbarum,quales enumerat origanum,hyssopū,calaminthiam,pulegiū,radicem irecs Illyricæ: aut oxymeli ex marrubio,quòd uere syrupus dicetur. Alios ad thoracem,pulmonem,iecur,lienem,& renes expurgandos,ex Galeno colliges lib. 5. simp. med. c. 11. & 12.

Quartus usus,diureticorum,id est urinas mouētium, est Galeno ita familiaris,ut in febribus tertianis,quotidianis,& quartanis,eis semper utatur, & in uiscerum obstructionibus commendet,lib. 1. ad Glau. Nec est difficile ex copiosa urinas mouentium materia, dulces potiones efficere,quemadmodum ex oxymelite: quod ureticum facies,adiectis radicibus fœniculi,uel apij. In solo enim eo uretica ab incidētibus & extenuantibus differunt,quòd sunt efficaciora,acriora,calidiora, & sicciora. Quo tempore his, & alijs omnibus sit utendum, mox recensebo. Ad menses etiam prouocandos, syrupos conficies ex nepeta,pulegio,sauina,dictamo,iride, &c.

&c.lib.de cur.per uenæ se.& lib.5.sim.med.cap.21.

Quintus aluum ducentium usus, si Celso credimus, omnibus pharmacis in febribus est præponendus. Expedire, inquit, cibos, potionesq; componere, qui simul alant, & uentrem molliant. Nam alia purgantia pharmaca semper ipse in febribus damnat, lib.2.cap.12. Et Damasce.in apho.optimum putat, si ex medicina temperata cibum facere poßis. Sanè, quando in principio aluus ducẽda est, tutius est uti eiusmodi dulcibus potionibus, quas ad aluum ducendam nos in singulis febribus recẽsebimus, quàm alijs sibi inimicis pharmacis, iam lacessitam à febre naturam diripere. quod etiam notauit Aëtius lib.3.cap.57.nec dißidet Galenus apho.24.lib.1.ubi ratione febris omnia eiusmodi pharmaca, tãquam noxia reformidat. Febrem intelligo continuam: nam ubi est quies, non est febris: licetq; tunc pharmacum dare. Tantum abest, ut illis assentiar, qui sublatis in totum syrupis purgationes commendant: ut ego potius sublatis suis purgationibus, solis uterer dulcibus potionibus. Galenum equidem, in intermittentibus purgare legi: in continuis formidare eum deprehendi, eo magis, quia, si Tralliano credimus, craßior in continuis, quàm in intermittentibus est materia: ideo purgatio difficilior. Si medicinas benedictas, tãquam non formidandas obijcias: ego eas ipsas laudabo, & in meas dulces potiones uertam. Nam eo modo quo uulgo propinantur, exosæ ægris sunt: nec natura eas ita suauiter amplectitur, ut ea commoda præstent, quæ à dulcibus potionibus præstari

ſtari commemorauimus. Item alia ratione, propomata hæc, ſeu dulces potiones, crediderim ego non parui fa ciendas. Nam ſi maius ſequuturum eſt pharmacum, non parum confert, periculum feciſſe, an æger ſit aluo contumaci, nec ne. Item ad deijciendum eadem hora prouo caſſe confert, & quodammodo naturam aſſuefeciſſe. Aſſuefieri enim ad deiectiones poſſunt nutrimēti inſtru menta, ſexto de ſanit. tuenda. Huius claßis, & duarum præcedentium, communes ſunt potiones illæ, generaliter uacuantes per aluum, ſudores, & urinas: ut ptiſana, mulſa, oxymeli, apomeli, & apij decoctum: quibus Galenus contra febriū putredinem utitur, ad detergēdū, extenuandum, & uacuandum. lib. 8. & 11. methodi.

Sextus & ſeptimus adſtringendi & roborādi uſus, non admodum uidetur indigere ſyrupis: nec dulcium munus eſt adſtringere, etiamſi ſyrupos ad eam rem cō poſitos inuenias: ut de miua ſeu ſucco cotoneorum, de abſynthio, de mēta, &c. Quia enim dulcium guſtu delectatur natura, cum adſtringentibus dulcia miſcemus, ut dulcibus refocilletur, & adſtringentibus roboretur. Quin & Galenus libro. 8. metho. cotoneorum ſuccum, aut etiam pirorum uel myrtorum decoctum, iucunditatis gratia præparat, ad uentris fluxum reprimendum. Addi octauo poteſt ad ſomnum inducendum ſyrupus de papauere cum aqua uiolarum. Item ad uomitum, ut mox dicemus.

His ordinatis claßibus, non erit abs re, ad ſingula febrium genera ſyrupos aliquot adducere, & ſine ſyru

pis alia ex Galeno remedia, ut methodo certa quisque uti poßit: & quis in usu seruãdus sit ordo, plenius intelligat. Cum autem Galeno, cui sanguis non putrescit, tria sint in uniuersum genera febrium, si de biliosis, pituitosis, & atrabilarijs dixerimus, omnia dixisse putabimur.

Primo, in tertiana exquisita, quia biliosus humor facile educitur, præparationibus ad id non egens, alterantes potius exigentur syrupi. Nam ex Galeni præcepto, refrigerare hanc febrem oportet, & humectare, cum indicatio alterandi magis urgeat, quàm euacuandi. Præmisso igitur, si opus est, leui pharmaco, aut molli sine sale clystere, syrupi alterantes sunto. Aqua simplex cum succo granatorũ, & saccari modico: oxyzaccara, aqua hordei cum succo alicuius mali medici, aqua acetosæ cum saccaro. Iuleb uiolatum aut rosatum, cum aqua frigida in æstate. Syrupus acetosus simplex, syrupus de succo cucurbitæ, de portulaca, cũ saccaro albo, non cũ rubeo uel melle, quæ calidiora sunt. deniq; decocta & succi herbarũ frigidarũ. Quatuor semina maiora frigida, cucumeris, cucurbitæ, citrulli, & melonis. Quatuor minora, portulacæ, endiuiæ, scariolæ, lactucæ: et acidi omnes fructus. Simul alterãtia, & aluũ ducentia serũ lactis, succus rosarũ, uiolæ, pruna, tamarindi, infusi uel decocti: succus granatorum, succus ex decocta cucurbita expressus, cum saccaro. Sed & syrupos diureticos, ex anethi, & apij decocto, probat Galenus in tertiana, quo tẽpore abest febris, & concoctio iam

cœpit. Ait enim: Vrina uero, potionibus, in quibus o- „
pium & anethum maduerint, prouocanda. 1. ad Glauc. „
Quinetiam in intermittentibus omnibus, et rigoribus, conferunt ſudores prouocantia, duabus horis ante acceſsionem: ut calamenti decoctum cum caſtorei ſcrupulo, Aëtius ex Dioſcoride. Apij ſeminis, uel ariſtolochiæ obolus cum uino: aut capilli Veneris decoctum, iniecto modico anethi: idq́; maxime, ſi mox cutem illinas oleo amygdalarum dulcium, uel alio modice calido, & tepidis pannis molliter frices. Si tenaciter hæreat bilis, uel non ſit exquiſita tertiana, incidentia addes, cum liquore aliquo humectante: qui & ipſe educendos à ſiccis corporis partibus humores iuuabit, alterabit, & corpus fluidum reddet. Huiuſmodi eſt iuleb uiolatum, addito contra pituitæ mixturam melle, illoq́; potius roſato colato. Vteris & Galeni oxymelite, quod ipſum eſt ſyrupus acetoſus cum melle: lupulo quoque & ſpica: ſyrupo de calamento cum iuleb roſato, ſyrupo de bizantijs cum aceto, ſyrupo acetoſo de radicibus. Deinceps quiete, & fotu præcordiorum calido, iuuat Galenus concoctionem: ad quam etiam conferunt ptiſanæ ſuccus cum pipere, uinum hyſſopite, & aromatite Dioſcoridis, & ſyrupus de menta.

In Quotidiana, incidentium eſt maior uſus, & maximus in epiala ex uitrea pituita. Ad quã (poſt ſalſum clyſterem, aut aliud pharmacum) ex oxymelitis uncijs duabus, cum decocti hyſſopi uncijs tribus uel quatuor, Galenicum feceris ſyrupum: & efficaciorem, ſi ſit oxy

mel compositum: efficacißimũ, si sit scillinum, aut looch de scilla. Syrupus etiam de praßio, seu marrubio, contra lentam pituitam est efficax. Communia remedia sunt, pulegium, calamentum, ruta, & ex eis syrupi: & de quinque radicibus, fœniculi, apij, petroselini, asparagi, & rusci. Alia quoque urinas mouentia. Qui simul incidunt, & aluum ducunt, sunt mel rosatũ, syrupi stœchados, hyssopi, scillæ, cyclamini, seu panis porcini. Decocta braßicæ, urticæ, & galli decrepiti. Cõcoctionem etiam hic, ut in tertiana notha, licet iuuare.

In Quartana uero, atram bilem molliter initio tractare iubet Galenus. Ideo, post leue pharmacum, nos humidis alterabimus, pomis dulcibus, uuis, uino albo dulci, aqua boraginis seu buglossæ, iuleb & syrupo uiolato, syrupo de pomis: alijsq; humidis, modice calidis, uel frigidis, iuxta uaria ustæ bilis genera. Talia enim demulcent, exiccatam fæcem alterant, & suauiter præparant. Deinceps, salsamentis, & sinapi, & medicamento ex tribus piperibus, & diospolitico incidemus. Lienis obstructiones tollemus, syrupis, de capparibus, tamarice, scolopendrio, scilla, aspleno siue ceterac, lib. 5. simpli. medic. cap. 11. Deinde ex ordine Galeni concoctio adiuuanda. frictionibus, balneis, & modicis inambulationibus. quin & detergentia ipsa & incidentia cõcoctionem adiuuant, lib. 6. de sani. tuen. Vrinas quoque prouocabimus, decoquentes rutam & anethum in mulsa: quæ uera est syrupi cõpositio. Syrupi deinceps propinari poterunt, qui simul extenuent, & aluum deijciant:

ciãt:ut de epithymo,polypodio,fumaria herba:uel herbæ ipsæ cum aqua lactis,fumariæ herbæ,uel lupulorũ. Hæc methodus est utendi syrupis,& febres curandi: à qua non dißidet ordo Galeni in curatione continentiũ, lib.11.meth. Nam diminuta per sanguinis miss. multitudine,obstructiones tollit per ea quæ detergent, extenuant,& incidunt sine manifesto calore.eisdem præsidijs putredinem uacuat,per sudores,urinas,& aluum. postea concoctionem iuuat,& frigidam propinat. Illud aduerte,in quo paßim erratur : nam incidere aceto in quartana nõ licet,nec oxymelite uti,nec acetosis syrupis:cuius oppositum docuerunt Arabes. Quin & Galenus lieni conducere acetum ait,lib.9.de compo.medi. secundum locos,lib.11.& 14.metho.& quinto simplicium medicamentorum. Ibi enim,quia obstruentem incidit & extenuat craßitiem, ratione uisceris cõuenit: cui fermentatio non est molesta. Illis uero , quibus toto corpore atrabiliarius redundat succus,aut qui temperaturam sortiti sunt melancholicam,aduersißimum ait acetum,lib.1.simp.med.cap.31. Facit enim fermentationem,& melancholiam attollit,atque multiplicat,ut ait Hippocrates lib.3.de rat.uic.& ibi Galenus iterũ ait,esse acetum melancholicis aduersißimum : maxime mulieribus,quibus accedet uteri læsio. Hac ratione Galenus in quartanis nullatenus iußit incidere aceto, sed salsamentis,sinapi,& pipere: cum tamen in curatione præcedenti & sequenti,oxymelitis usum commendauerit,in pituita & bile incidendis : alioqui enim eodem

potuisset & atrā bilem incidere. Siquis igitur in atrabilarijs febribus, syrupo de bizantijs utatur, tollat aut minuat acetum. Syrupos hos omnes calfactos propinabis, nisi hora magni æstus uel sitis in febri: tunc enim cum aqua frigida licebit propinare iulebos. In æstate etiam oxymeli frigidum, hyeme calidum, propinat Hippocrates lib. 1. de rat. uic. acut. comment. 43. Tepidos non propinabis: nam tepida uētriculi robur dissoluūt, lib. 7. metho. Qua ratione, uomitum prouocaturi tepidis utimur. Sed ad eam rem non sunt necessariæ syruporum formulæ: etiamsi syrupus acetosus, oxymel, & hydromel, uomitum prouocent, maxime cum radicula. alijs etiam rationibus licet syrupis tepidis uti, lib. 3. de rat. uic. cōmen. 28. & lib. 7. metho. Aliud quoque notabis: usum adstringentium, & uentriculum roborantium syruporum, post uacuationem conuenire: nisi symptoma cogat nos uentriculo prius subuenire. Docet hæc omnia Galenus. 1. ad Glau. Nam ante uacuationem adstringentia sumpta, prauos succos magis infigūt. Hinc in quotidiana iuxta statum os uentriculi roborat Galenus. Nec secus in tertiana circa affectum iecur efficies. licet, ubi est proprius affectus horum uiscerum, ueluti phlegmone, adstringentia quouis tempore, magis quàm in sola febre desyderent, ne eorum uirtus exoluatur. In principio tamen febris, poteris aliquo modo calidis fouere. Lien non omni tempore adstringentia æque poscit, sed post uacuationem magis. unde initio quartanæ iubet eū Galenus mollire & laxare. Aliud, quod

quod hinc sequitur, nõ omittendũ: nẽpe incidẽtiũ usum, præsertim in diuturnis febribus, non statim ab initio competere: sed potius quietem & relaxationem quandam, ut deinde incidentia melius penetrẽt, & relaxatam materiam elidant. Hoc sentit Galenus, in quotidiana, incidentia post primos dies imperãs, ut in quartana factum fuerat, & in notha tertiana. Alia ratione id confirmatur: nam in morbis incidimus prauos humores, ut uacuemus: quinimò incidentia ipsa urinas cient, per aluum & sudores euacuant: ut, ex quadam naturæ sequela, iam incisa & tenuata materia, uelut præparata pellatur. Vnde solis incidẽtibus, & leui alui ductione, seu uomitione, multas febres nothas cum Galeno sanabis. Cum itaque incidamus, ut sequatur eductio, hæc uero in materia crassa non commode initio sequatur: merito non mox extenuabimus, sed relaxantia cum quiete præmittemus, quæ extenuantibus uiam parent, sicut extenuantia ipsa concoquentibus. Quin & ardentes febres benigne & placide initio tractandas ex Philumeni authoritate tradit Aëtius. Galenus uero turgentiũ purgationi præmittit initio extenuantia, aphorismo 24. libri primi. Ad quod dici potest, extenuãtia non solos humores, sed et substantiã nostrã extenuare, & colliquare actione uiolenta. quod fieri initio nõ cõuenit, ne ab irruente morbo naturam afflictam magis affligamus, et uires deijciamus, in tẽpus iudicij nõ suffecturas: sicut nec exquisitã uictus rationẽ initio statim imperamus, in longiore morbo. In turgẽte uero mate-

ria, ut ſine magna uiolẽtia, purgatio adhibetur, ita extenuantia non admodum uiolenter agent, cum humor non ſit ita craſſus. Item, ſemel tantum, quaſi rapta occaſione, extenuantia propinabat Galenus. Præterea, quando morbus eſt acutus, etiamſi uires ex purgatione, & incidentibus initio affligamus, non tantum ſequetur incommodum, ſicut in morbo longiore, à craßis humoribus: in quo naturam ualentem ſeruare molimur, ut in tempus iudicij ſufficiat. eò magis, quia in principio longi morbi non poſſemus debitum extenuantium aſſequi finem. nam extenuamus, ut eductio, ſeu bona concoctio ſequatur: quod poſt multos dies fit in morbis longioribus.

Nihil deeſſe reor ad abſolutum ſermonem, de ſyruporum, ſeu ad purgationes præparationum, uario uſu: niſi quis, etiam ad reſerandos ſingulos corporis meatus ſyrupos expoſcat. Ad quam rem, cognoſcẽdum primo, per quos meatus quæque pars ſit expurganda: id quod tradit Galenus lib. ſeptimo, undecimo, & decimotertio methodi, & ſecundo ad Glauconem. Ventriculus enim uomitu, deiectioneq́; purgatur. Inteſtina, iocinoris caua, & lien, per inferiora. Hepatis gibba, renes, ueſica, & uenæ omnes per aluum, ſi multo uitioſo ſucco ſint referta: ſin modico, per urinas. Cerebrum, per palatum, nares, & aures. Pectus & pulmo, per aſperam arteriã. His præmißis, ad ſingulas uacuationes tẽtanda præparatio. ut docet Galenus lib. 11. metho. Nam iis, quæ per aluũ maiori pharmaco ſunt educenda, uiam parabimus,

mulſa,

mulſa, cibis humidis pinguibus & dulcibus, qui aluum lubricent: item clyſteribus, balanis, & aſſumptis pharmacis: ut caßia, manna, & cæteris. Dixi maiori pharmaco: nam ad leues purgationes, non magna requiritur præparatio. Simili modo, ad maiorẽ uomitum præparabimus, leuioribus uomitorijs præmißis: ut aqua calida, aqua hordei, mulſa, oxymelite, oleo, & ficubus recẽtibus copioſius ingeſtis. Hæc à cibo tentabimus, quia facilius tunc eſt uomere: deinde, ſi opus eſt, etiam ante cibum. Corpus quoque pluri cibo & quiete humectabimus: concalfaciemus manus & pedes, ac etiam partes circa os uentriculi. Deinde alia faciemus, quæ iubet Hippocrates in libro de ratione uictus priuatorum. & Paulus lib. 7. cap. 10. ubi uarios propinandi hellebori modos recenſet. Siqua uero urinis educenda ſunt, diureticis leuioribus uiam parabimus. ſunt enim alia alijs acriora. Ad hæc, cibi multo mitiores, ut uinum album & alia tenuia. modice etiam urinas ciet dilutior mulſa, decoctum cicerum, cum radice petroſelini. Quæ tuſſi & ſputo educenda ſunt, ſimili ratione, arteria humectata, & bechicis leuioribus, adiutabimus. Cerebro expurgãdo, meatus, qui per palatum & nares deſcendũt, errhinis & apophlegmatiſmis fluidos reddemus. Materiæ copiam ad has locales expurgationes, per ſingula capita tradit Aëtius, lib. 3. & Oribaſius lib. 2. ad Euſtadium, ex qua facile eſſet ſyrupos componere. Sed quia ſuperuacaneũ id eſſe quis merito iudicaret, ſatius erit ſubſiſtere, quàm in ſyruporum formulis æmulandis, ole-

um & operã perdere. Vna superest de liene dubitatio. scribitur enim secundo ad Glauc. Intestina per inferiores excretiones purgare. Quemadmodum & splenem & renes per urinas. Respõdeo, Galenum lib. 13. metho. aperte demonstrare, lienem non per urinas, sed per inferiora purgandum: cum nulla ab eo in renes uia pateat, nisi quid ab eo in hepar regurgitet, quod urinis poßit excerni. Nec Galenus ad Glauconem oppositum docuit. Sed interpres male collocata habuit puncta in codice græco: cuius uerba sic habent: ἔντερα δὲ, ταῖς κάτω διαχωρήσεσιν, ὥσπερ οὖν καὶ σπλῆνα. καὶ νεφροὺς μὲν, ταῖς δι' οὔρων. id est, Intestina autem per inferiores excretiones, quemadmodum & splenem. Et renes sanè, per urinas. Dictio enim μὲν, initiũ alterius sententiæ in renibus facit. Hunc locum ita castigandum censebat diligentißimus ille Galeni restitutor, & de re medica optime meritus, Guinterius Andernacus, cum græce loquentem Galenum publice apud Parisios enarraret. Secunda est non contemnenda dubitatio, circa id quod de assuefaciẽda ad deiectiones natura, ex sexto de sanitate tuenda, paulo ante relatũ est. Nam ex usu purgantium corpora in malam trahi consuetudinem, docet Galenus aphor. 15. libri tertij. Item, non unico medicamento, sed uarijs id fieri debebit: cum doceat Gale. lib. 5. sani. tuend. mercuriali, marina braßica, quam uocant soldanellam, cnico, & terebinthi resina, uicißim aluum soluendam. Nam, si soli uni (inquit) assuefacta fuerit, eius uim contemnet. At, si toties in febribus

bribus deijcias, uires conuelles, antequam assuefacias. Adde, per clysteres non commode assuefieri naturam: quin potius eis irritata, spōtaneæ excretionis obliuiscetur, ut ait Paulus lib. 1. cap. 44. Respondeo, in aphorismo loqui Galenū de iugi usu integre purgantium. Nos hic non ita, nec iugiter: sed semel aut iterum præparatoria utimur alui deiectione, si dentur induciæ. Nec assuefactio hic dici potest. Nam illa multis uicibus paratur. Nobis uel semel deiecisse sufficit, ad uiam indicandam futuro pharmaco: ne rem insuetam, & hora inconsueta, moleste ferat natura, meatu præsertim non reserato. Finē toti tractationi imponere hic potuissem, nisi & controuersum esset, quid post purgationes agendum. quā rem paucis attingere, nō ab re fore iudicaui.

Quid post purgationes agendum. sermo sextus.

POST purgationes practici lauatiuū, ab eis dictum, propinant, paulo ante cibum, quatuor uel quinque horis ab assumpto pharmaco, seu post binas, ternas, aut plures alui deiectiones. Propinant uero ptisanam, aut primum pulli decoctum, insipidum, ut celerius descēdat, nec à natura in alimentum rapiatur. Hoc præsidio utuntur ipsi, quando medicina est tertij aut quarti gradus. nam si sit imbecillior: non subest necessitas, eo magis, quia tardius ea aget: &

abluente,

abluente, aut detergente propinato, cogeretur immatu re descẽdere, exolueretur'q; eius operatio. Vbi uero ua lentius est pharmacum, maior est necessitas ablutionis uentris & intestinorum, ut reliquiæ medicamenti uel acriorum humorum abigantur: & alteratio, à calido & sicco illata, tollatur. Eadem ratione etiam sequenti die clysteribus abluunt, præsertim sumpta scammonia, quam nocere intestinis tradit Galenus lib. 12. method. Nam solent eius particulæ quædam, in rugis inferioris intestini relinqui, quæ ibi se insinuantes, pungendo te- nesmum inducunt. Ita practici, qui & opiatis, & confe ctionibus post purgationes utuntur, ad reliquias mate- riæ absumendas, & partes roborandas. Hippocrati ue- ro & Galeno alius fuit abluendi scopus, lib. 2. de ratio. uict. acut. & libro, quos oporteat purgare. Nam proti- nus à pharmaco sumpto, ptisanam sorbere iubẽt, ut tol latur oris uentriculi læsio. substantiæ enim medicamẽ ti aliquid assumens os uentriculi, læditur, & ab eius no xia qualitate alteratur: quæ ambo tollit sorbitio ptisa næ. Damnabunt'ne igitur Hippocrates & Galenus pra xim neotericorum? Mihi sanè non uidetur. Nam eadem ratione subueniunt hi uentri & intestinis, qua illi ori uentriculi. imo unica ablutione utrisque nostri subue- niunt. Nam læsio oris uentriculi non deprehenditur ita uehemens ante quatuor horas: nam simul cum phar- maco ipso propinantur odorata, & quæ uocantur cor- rectoria: ut cum scammonia, mastiche & dragagantũ. Si de læsione tamen dubitetur, tutius est ei protinus oc

currere

currere: præsertim quando os uentriculi est calidum & siccum. nam grauis est tunc læsio in febre acuta, & à pharmaco calido & sicco. de quibus loquutus est magis Hippocrates. Nec id tamen sine subsidio neoterici dimittunt. quinimo post aquæ calidæ ablutionem, etiam succum frigidum & adstringentem mox propinant, ut malorum granatorum, uel uuæ acerbæ. Postea uero, læsioni fundi uentriculi & intestinorum, ex medicamenti reliquijs obortæ, optima ratione uidentur succurrere. At dices, ab Hippocrate & Galeno prohiberi abluentem seu detergentem sorbitionem, in media purgatione, seu postquam purgatio cœperit. Merito quidem id prohibent, ubi cœperit pharmacum operari: sed non, ubi fuerit eius uis explicata. Eadem ratione cibum prohibent. ergo quum licebit comedere, licebit abluere. Quando sufficiens eousque erit temporis intercapedo, in qua ualens pharmacum suas uires exerat. Nõ enim manet in uentriculo post quatuor horas: sed per intestina pulsum descendit, & descendendo humores attrahit: ut iam tunc liceat uentriculum abluere. Nec impediet excretionem talis ablutio, imo iuuabit. impediret tamen, si immaturius adhiberetur. Itaque praxim communem ego non damno. imo crederem nocere ptisanam, si post mitia & benigna pharmaca mox sorbeatur. sed sufficit ad uomitum arcendum pomum mordere, aut saccarum, uel rem aliam dulcem seu purã aquam deglutire, & faciem & os lauare. Quòd post uacuationem sit pars roboranda, præceptum est Gale-

nu,

ni lib. 7. ſimplicium medicamentorum, capite de centaurio maiore, & paßim in libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſecundo ad Glaucon. & decimoquarto methodi. Sed poſtquam eouſque ſermo noſter progreſſus eſt, addam rationem doſeos, ſeu modi medicamentorum, inter ueteres, & neotericos tam uariæ: cum ea ex uſu dictarum ſorbitionum colligatur. Nec dubitarem ego, cuiuſuis medicamenti maiorem doſim propinare, quàm noſtri propinent, ſi mox detergẽs & abluens ſorbitio ſequatur. quoniam ea celeriter deſcendere pharmacum coget, eiusq́; uires & nocumenta reprimet. Quem morem antiqui ſeruantes, maiores tuto propinabant medicamentorum modos, quàm nos audeamus. Sed iam receptui canere, & noſtro libello finem imponere, tempeſtiuum uidetur.

FINIS.

